

**T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TÜRK TOPLUMUNDA SOSYO-KÜLTÜREL ÇÖZÜLME
Ve
MİSYONERLİK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Mehmet AKGÜL**

**HAZIRLAYAN
Gürkan Kenan ATEŞ**

KONYA – 2006

Enstitü öğrencilerimizden Gürkan Kenan ATEŞ'in "Türk toplumunda sosyo-kültürel çözülme ve misyonerlik adlı tezi 15 Kasım 2006 savunma sınavında danışman hocası Doç. Dr. Mehmet AKGÜL, jüri üyeleri Prof. Dr. Mehmet AYDIN ve Doç. Dr. Bünyamin SOLMAZ tarafından başarılı kabul edilmiştir.

15 Kasım 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	2
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	6
ÇALIŞMAMIZIN AMACI.....	7
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	8
VARSAYIMLARIMIZ.....	9

I.BÖLÜM

TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL ÇÖZÜLME SÜRECİ

A.SOSYAL ÇÖZÜLME KAVRAMI.....	10
B.SOSYAL ÇÖZÜLME NEDENLERİ.....	14
C.TÜRK TOPLUMUNDA SOSYO-KÜLTÜREL ÇÖZÜLME SÜRECİ.....	17

II. BÖLÜM

MİSYONERLİK

A. MİSYON VE MİSYONERLİK KAVRAMLARI.....	26
B. MİSYONERLİK VE TEBLİĞ ARASINDAKİ FARK.....	28
B.1- TEBLİĞ.....	28
C. MİSYONERLİĞİN DOĞUŞU VE DÖNEMLERİ.....	30
D. AZİZ PAULUS DÖNEMİ MİSYON FAALİYETİ.....	33
E. HRİSTİYANLIĞIN SİYASALLAŞMASI DÖNEMİ MİSYON FAALİYETİ ..	35
F. MİSYONERLERİN GAYESİ.....	38
G. MİSYONERLERİN ÇALIŞMA METODLARI.....	40
G.1. DİNİ TEŞKİLATLAR KURMA VE YAYIN YAPMA.....	41
G.2. OKUL VE ÇEŞİTLİ TESİSLER AÇMA, YARDIM YAPMA.....	42
G.3. MASKELİ TEŞKİLATLAR KURMA.....	44

H. MİSYONERLERİN YETİŞTİRİLMESİ	45
I. İSLAM DÜNYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ	47

III. BÖLÜM

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK TOPLUMUNDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

A. TÜRKİYE'DE KATOLİK MİSYONER FAALİYETLERİ	53
B. TÜRKİYE'DE ORTODOKS MİSYONER FAALİYETLERİ.....	61
B.1. Bizans İmparatorluğu ve İmparatorluk Yıkıldıktan Sonra Fener Rum Patrikhanesine İnhisar Eden Misyoner Faaliyetleri.....	61
B.2. Çarlık Rusya'nın Misyoner Faaliyetleri	63
C. TÜRKİYE'DE PROTESTAN MİSYONER FAALİYETLERİ	65

IV. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLERİ	73
A. MİSYONER FAALİYETLERİ ARTIRAN ORTAM VE NEDENLER	83
B. ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLERİN AMACI	86
C. ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLERİ ÖNLEMENE YÖNELİK ÖNERİLER.....	87
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	91
BİBLİYOGRAFYA	95

KISALTMALAR

a.g.e :Adı Geçen Eser

a.g.m :Adı Geçen Makale

a.g.r :Adı geçen rapor

Ank. :Ankara

AB :Avrupa Birliği

AİHM:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

ATO :Ankara Ticaret Odası

ASAM:Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi

ABCM:The American Board Commissioners for Foreign Missions

BFMPC:Board of Foreign Missions Of the Presbyterian Church

İst. :İstanbul

Bkz :Bakınız

C :Cilt

Çev. :Çeviren

Gen.Bil.Bkz:Geniş Bilgi İçin Bakınız

H.Ü.Ed.Fak. Der. :Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

İst. :İstanbul

İSAV :İslami İlimler Araştırmalar Vakfı

Kül. Bak. Yay. :Kültür Bakanlığı Yayınları

MEB .Milli Eğitim Bakanlığı

MİT :Milli İstihbarat Teşkilatı

Tür.Din. Tar. Der. Yay. :Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları

Tar. İlm. Top. Diz. :Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi

TV :Televizyon

TC. :Türkiye Cumhuriyeti

TSK	:Türk Silahlı Kuvvetleri
Sel. Ün. Yay.	.Selçuk Üniversitesi Yayınları
S	:Sayı
S	:Sayfa
Semp.	:Sempozyum
SEV	:Sağlık Eğitim Vakfı
S.A.V	:Sallallahü Aleyhi Vesellem
Vb.	:Ve Benzeri
Vd.	:Ve Devamı
YMCA Erkekler Birliği)	:Young Men's Christian Association (Hristiyan Genç
YWCA Genç Kadınlar Birliği)	:Young Women's Christian Association (Hristiyan
Yy	:Yüzyıl
Yay.	:Yayınları

ÖNSÖZ

21.yüzyıla girerken Modernleşen ve Modernleşme sürecine giren toplumlarda, bir inanç ve ahlak nizamı, yaşam pratiği olan din etkisini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle batı toplumlarında belirgin bir şekilde hissedilen bu süreç, Osmanlı Türk toplumunda iki yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Batıda sanayileşme, aydınlanma gibi değişimi hızlandıran süreçler Ortaçağ skolastik düşünce sistemini derinden sarsmıştır. Kilise etkisini kaybetmiş, böylece modernliği öne çıkaran yeni bir dünya kurmanın önündeki engellerin bertaraf edilmesiyle Modern akıl ve vicdan, aşkına ve kutsala ait din ve vahiy gibi soyut ölçütler yerine otorite kabul edilmiştir.

Modern Batı ile karşılaşma sürecinde güç ve otorite kaybına uğrayan Osmanlı Türk toplumunda bu süreç, önce kısmi, zamanla köklü değişim projeleriyle kendisini hissettirmiştir. Yapılan köklü, siyasi, sosyal ve kültürel değişim projeleri çözülmeyi de beraberinde getirmiştir. Çünkü Osmanlı Türk toplumu kendi medeniyetine ve kültürüne, hayat anlayışına ters düşen projelerle dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Toplumun bu şekilde dönüştürülmeye çalışılması başlangıçta Hıristiyanlığı yaymayı kendilerine misyon kabul eden, tarihsel süreç içerisinde de bu misyona ilave olarak Emperyalist, sömürgeci ulusların en büyük destekçiliğini üstlenen misyonerler için arzulanan ortam, siyasi emperyalist emellerini gerçekleştirmek için de nihai amacın ta kendisi olmuştur. Toplumun eşi görülmeyen bir değişim projesiyle karşılaşması geleneksel tepki ve savunma mekanizmalarını etkisizleştirerek çözülmeyi hızlandırmıştır. Türk Toplumunda kendi medeniyetine ve kültürüne yabancı kurum ve yaşantılarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu çalışmamızda Sosyal Çözülme kavramı, Türk Toplumunda sosyal çözülme süreci, Misyonerlik kavramı, gayeleri, yetiştirilmeleri, çalışma taktikleriyle birlikte Ülkemizde Osmanlı'dan, Cumhuriyete ve günümüzde, misyoner faaliyetler incelenecek, alınması gereken tedbir önerileri sunulacaktır. Böyle bir çalışmada başından sonuna kadar beni her yönüyle destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Mehmet AKGÜL'e görüş ve düşüncelerinden faydalandığım hocam Prof. Dr. Mehmet AYDIN'a ve tavsiyeleriyle katkı sağlayan hocalarım Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT'e ve Doç. Dr. Bünyamin SOLMAZ'a ayrı ayrı teşekkür ederim.

Gürkan Kenan ATEŞ

KONYA 2006

GİRİŞ

Batı düşüncesinin Metafiziğe kaydığı bir dönemde Hristiyanlığın manipülasyonu neticesinde ortaya çıkan kilise, siyasi tasarruflarıyla kendisine bir iktidar alanı yarattı. Kilisenin kendine kurduğu iktidar, tümüyle maddi gerçeklik alanının dışına çıkarak, metafizikten öte bir saçmaya dönüşünce toplumu kendi baskı ve totaliter düşünce alanına¹ hapsedmiştir. Skolastik bir düşünsel dogmayı benimseyen kilise dışında, düşünsel arayış hareketleri başlamıştır. Batılı toplumlarda yaşanmaya başlanan Rönesans, Reform, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi düşünsel, siyasal ve sosyal olaylar bu toplumlarda düşünsel, siyasal ve sosyal köklü değişimlere de sebep olmuştur.

Sanayi devrimi, Coğrafi keşifler ve Aydınlanma batı da büyük umut olmuş, özgür düşünce sürecini hızlandırmıştır. Aydınlanma çağı ölümünden sonra Allah'ın iradesiyle hayatın devam edeceğine ilişkin Hristiyanlık inancını, bu dünyada hayatın sürekli ilerlemesi fikrine çevirmiştir.² Akıl ve vicdan, aşkına ve kutsala ait soyut ölçütler yerine otorite kabul edilince, vahiy ve dini otorite reddedilmiştir. Batıda ilerleme aklın düzenlemeleri bilimin fenomen faaliyetleri çerçevesinde geliştirilmeye çalışılmıştır. Aşkına olan bağlılık, yerini (dünyevi) seküler olan olgulara çevirmiştir. Bilimsel doğruların tartışılmaz çıkarsamaların kesin bir bilgi olarak algılandığı katı-pozitivist anlayış, başka bir ifadeyle insanı evrenin merkezine oturtan zihinsel dönüşüm sürecinin bugün ulaştığı konum, yeryüzü ölçeğinde ekonomik, siyasal, dinsel, kültürel bir kaos ve açmazı yansıtmıştır.³

Modernleşme süreci batılı olmayan toplumlarda geri kalmışlık hissinin kabul edilmesiyle etkisini göstermiştir. Bu toplumlarda Modern toplumların terakki düzeyine ulaşmak için yapılan köklü değişim projeleri sancılı bir çözülmeyi de beraberinde getirmiştir. Osmanlı-Türk toplumunda özellikle hissedilen bu olgu kendi kültürel ve toplumsal varoluş mücadelesi dışında gerçekleşmiş, kendisine ait olmayan bir tarihsel tecrübe yaşanmaya çalışılmıştır.⁴

Osmanlı-Türk toplumunda kendi öz kültürüne karşı farklılaşmayı ortaya çıkaran bu köklü değişim 19. yüzyılda belirginleşmiştir. Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyetle hızlanan süreç günümüze kadar varlığını sürdürmüştür ve sürdürmeye devam

¹ Mehmet AYDIN “**Din Fenomeni**”,s.165, Tekin Kitabevi, Konya, 1993.

Mehmet AKGÜL, “**Türk Modernleşmesi ve Din**”,s.65, Çizgi Kitabevi, Konya, 1999.

² Yılmaz ÖZAKPINAR, “**İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü**”,s.33, Ötüken, İstanbul, 1999.

³ Mehmet AKGÜL, **a.g.e.**, s. 12.

⁴ Mehmet AKGÜL, **a.g.e.**, s. 13.

etmektedir. Osmanlı Devleti, topraklarını kaybetme, kendi sınırları içerisinde otorite kuramama ve siyasi arenada yalnız kalma gibi siyasi başarısızlıklarla batıya yaklaşmıştır. 19. yüzyılda yapılan siyasi, kültürel ve askeri köklü değişim projeleri kurtuluş, yeniden dirilme umudu olarak kabul edilmiştir. Fakat nihayetinde çöküş ve parçalanış hakikati olarak önlerine gelmiştir. Kendi ülke sınırları içerisinde yaşayan diğer milletlere, moderliğin odağında yeralan eşitlik fikri ve uygulamaları gibi siyasi hakların verilmesi, sınırları dışında yaşayan batılı uluslarca siyasi emellerini gerçekleştirme misyonu olarak kullanılmıştır.

Hristiyanlığın başlangıç tarihinde Hz. İsa'nın "*İmdi siz gidin bütün milletleri şakirt edinin. Onları, baba, oğul ve kutsal ruh ismiyle vaftiz eyleyin, size emrettiğim her şeyi onlara tutmalarını öğretin*"⁵ sözünü Hristiyanlığı yaymak için misyon kabul eden misyonerler, tarihsel süreç içerisinde de bu misyona ilave olarak Emperyalist, Sömürgeci ulusların emellerini gerçekleştirme vazifesinde büyük aktörler olarak görev yapmışlardır.

İncil ilk önce Yahudilere tebliğ edilmiş ve ilk cemaat Yahudi-Hristiyan olmuştur. Daha sonra Hristiyanlaştırma Grek-Latin dünyasını kaplamış, ve O dünya Batı Medeniyeti olarak adlandırılmıştır. Günümüzde ise misyonerler için Uzakdoğu ve Afrika ülkelerinin Hristiyanlaştırılması bir amaç olmuştur. Hristiyanlaştırılan ülkelerin insanları da farklı bir kimliğe büründürülmüştür. Türkiye'de de bu konuda oldukça mesafe alınmıştır. Misyonerler; "kendi hedefleri içine aldıkları ülkeleri", farklı bir millet oluşturmaya ve "Batı Medeniyeti"ne katmaya çalışmışlardır. Misyonerlerin farklı milletçikler oluşturma ve kendi medeniyetlerine dahil etme projesi içinde Türk milleti ve Türkiye önemli bir üst konumundadır. Misyonerler mücadelelerinin medeniyetler mücadelesi olduğunun bilinci içerisinde hareket etmektedirler. Batı egemenliğinin hedefine ulaşması da kültürel ve siyasi etkisinin hedefe ulaşmasıyla mümkün olacaktır. Bu amaç aynı zamanda Emperyalizmi, sömürgeciliği ve batı hakimiyet alanını genişletecektir.⁶ Misyonerler kendilerini himaye eden ülkelerin dışındaki toplumları da, onların bilgi, birikim ve siyasi tecrübelerinden yararlanarak topraklarını sömürgeleştirmeye çalışmışlar. Misyonerler, bu amaca ulaşamadıklarında da İslam toplumunu kendi kültürüne ve medeniyetine karşı ilgisiz bir toplum oluşturma çabası içerisine girişmişlerdir.

⁵ Matta, XXVIII, :19-20.

⁶ Abdurrahman KÜÇÜK, "**Misyonerlik Nedir?**" (Misyonerlik ve Tebliğ Arasındaki Fark), s.22-23, Dinler Tarihi Araştırmaları V (01.02. Ekim 2005) Ankara, Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ankara, 2005.

Osmanlı Türk toplumunun Hristiyan misyonerlerle karşılaşmaları Katolik misyonerlerin Osmanlı topraklarına gelmesiyle başlamıştır. Katolik misyonerler Rumlar, Ermeniler, Suryaniler ve Yahudiler üzerinde misyon faaliyeti yürütmüşlerdir. Bunların dışında Osmanlı topraklarında örgütlü Protestan misyonerlerin Osmanlı topraklarına ilk gelişleri 18. asır da olmuştur. Gerek Amerikan, gerek İngiliz Protestan misyonerlerin faaliyet olanları yine Müslüman olmayan toplumlar üzerinde yoğunlaşmış, Müslüman olan toplumlar üzerinde de misyoner faaliyetler zaman içerisinde siyasi amaçlarla bağlantılı olarak görülmüştür.

Osmanlı Topraklarında ilk siyasi amaçlı misyoner faaliyetler Ermeniler üzerinde yapılmıştır. Tarihsel zaman içerisinde kılıçla, savaşla elde edilemeyen topraklar, siyasi ve kültürel yollar kullanılarak ele geçirilmeye çalışılmıştır. Kültürün ve inanç coğrafyasının değiştirilmesi nüfus coğrafyasının değiştirilmesi kadar ciddi sorunlar yaratmıştır.⁷ Kültürün ve inancın siyasi amaçlar için kullanılmaya çalışılması tehlikeli bir süreci de beraberinde getirmiştir.

Osmanlı topraklarında görev yapan misyonerlere tavsiye edilen faaliyet programının bir maddesinde: “Türk kültür hayatında temelli değişiklikler yapmaktır” ifadeleri yer almıştır. Misyonerler bu yoldaki gayretlerin de de hiçbir zaman yardımcısız kalmamışlardır. Bizler Türk İslam Kültür ve Medeniyetine kapadığımız kapıları garba açtığımızda, değişen toplumsal düzenle birlikte bu düzenin uygulanmasına yönelik kurallar bizi biz olmaktan çıkarmıştır. Milletimiz, ister istemez garbın güçsüzü olmuştur. Yeni bir düzene ayak uydurmak için feda ettiğimiz kültürden boşalan yere Avrupa’dan ihraç ettiğimiz bir yığın molozun dolması pek tabii bir netice olmuştur. Elimizde bunları ayıklayacak bir kıstasta kalmamıştır. Şarklı mı olmuştuk? Hayır! Ya Garblı? Bunu da kimse iddia edemez. Kendimize mi benzemiştik? O da değil!⁸

⁷ İlber ORTAYLI, “Misyonerlik”, s.7, Milliyet Gazetesi, 9 Ocak 2005 (Pazar eki)

⁸ Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.90.

Tanzimatla birlikte Türk kültürü, yani Türk milletinin hayatı, birbirine uymayan her türlü kültür ögesinin bir arada bulunmasıyla bir panayır yerini andırmıştır. Bu görünümde kültür zenginliğinin değil manevi parçalanmanın işareti olmuştur. Bugün Türk kültürünün önündeki mesele medeniyet meselesidir. İki yüz yıldır içine düştüğümüz güçlüklerden kurtulacağız derken medeniyetimizi tahrip ettik, değişmek gerekiyordu, fakat yanlış teşhis konmuştur, yanlış strateji uygulanmıştır.⁹

19. yüzyıldan itibaren geleneksel Osmanlı kimliğinin yeniden tanımlanması için yapılan hemen her gayret kimliğin yeni şartlar ve zemin ekseninde net olarak belirlenmesinden ziyade belirsizlik girdabında hep boşa çıkmıştır. Bütün gayretlere rağmen toplumsal düzen ve ilişki sistemleri, eskiye nazaran daha da bozulmuştur. Toplum yapısı önce ikizleşmiş, sonra da yapılar arası çatışmalar ortaya çıkmıştır.¹⁰

19. yüzyılda Tanzimatla belirginleşen bu çözülme süreci misyonerler için uygun çalışma ortamının kendiliğinden oluşmasını sağlamıştır. Misyonerlerin: “Mukaddes vaat edilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferiyle geri alınacaktır.”düşüncesini gerçekleştirme fırsatı sunmuştur.¹¹

Misyonerlerin Osmanlı topraklarında elde etmiş oldukları özgürlük ortamı, batılı güçlerin desteğiyle iyice artırılmıştır. Katolik misyonerler Fransız ve İtalyan devletlerince, Ortodoks misyonerler Rusya Devletince, Protestan misyonerlerde ABD ve İngiliz devletlerince koruma altına alınmıştır. Osmanlı topraklarında gerçekleştirilen özgürlük hareketleri, batılı güçlerce kendi siyasi emellerini gerçekleştirmek için kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti ülkedeki misyoner faaliyetlerine karşı herhangi bir tedbir almamıştır, demekte doğru değildir. Devletin almış olduğu tedbirler misyoner faaliyetleri tamamen ortadan kaldıramamış belirli bir süre sekteye uğratmıştır. Osmanlı Devletinin zamanla iyice zayıflamaya başlaması, yabancı devletlerin misyonerlere yardımını daha da artırmıştır. Böylece misyoner faaliyetler tekrar Osmanlı toprakları üzerinde kuvvetlenmeye başlamıştır.

⁹ Yılmaz ÖZAKPINAR, “İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü”,s.82, Ötüken, İstanbul, 1990.

¹⁰ Mehmet AKGÜL, **a.g.e.**, s.15.

¹¹ Uygur KOCABAŞOĞLU, “**Kendi belgeleriyle Anadolu’daki Amerika Misyoner Okulları**”, s.29-33, Arba Yay., İstanbul, 1989.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Osmanlı, Türk kültürünü özümsemiş bir Türk boyu tarafından kurulmuştur. Ancak zamanla imparatorluk hudutları genişledikçe hakimiyetinde bulunan coğrafya, kültürel bir manzara arz etmiştir. Türk ,Arap, Bulgar Rum vb. kültürler, imparatorluğun siyasi hakimiyeti altında bir arada yaşamışlardır. Osmanlı imparatorluğu siyasi, sosyal ve ekonomik yönden gerileme sürecine girince hakimiyeti sarsılmıştır. 1839 Tanzimat Fermanından sonra da zaafa uğramıştır. Çünkü bu dönem batının her alanda üstünlüğünü benimsemenin tek kurtuluş olacağına dair düşüncelerin belirginleştiği bir dönemin başlangıcı olmuştur. Batının üstünlüğünü benimsememiz ilerleme adına yanlış yönde gerçekleşen icraatlarla perçinleştirilmiştir.¹²

Ülkemiz, iki yüzyıldan beri girmeye çalıştığımız bir medeniyet dairesinin eşiğinde bulunması nedeniyle Millet halinde bin sene kendisini yoğuran bir medeniyetten diğerine geçişi esnasında ortaya çıkan bunalımlara maruz kalmıştır. Değerler nizamımızda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Henüz milli düzenini kuramamış bir milletin bunalım içinde batı medeniyetine geçişinin doğuracağı mahzurları ciddi bir şekilde düşünmek gerekmektedir.

İşte bu noktada kendi kültürüne karşı ilgisiz bir Osmanlı Türk toplumu oluşturmaya sebep olabilecek nedenlerden birisi de Hristiyan milletlere mahsus pek çok unsurun günden güne Türkiye'ye girişi olmuştur. Türk Toplumunun yaşamış olduğu bu tarihsel süreç, Başlangıç yıllarında Hristiyanlığı, Hristiyan olmayan milletlere yayma misyonunu yerine getiren, zamanla da Avrupa merkezli devletlerin himayesi altında, onların emellerini gerçekleştirmek için çalışan misyonerlere arzulanan ortamı oluşturmuştur. Hristiyan kültürünün ülkemize girmesiyle birlikte meydana gelecek kültürel bunalım, ve Batılı ulusların misyonerler aracılığıyla, ülkemizdeki yapmış oldukları yıkıcı, birlik ve beraberliğimizi bozucu faaliyetler çalışmamızın asıl konusunu oluşturmaktadır.

¹² Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.13.

ÇALIŞMAMIZIN AMACI

Osmanlı-Türk toplumu, Batı ile aynı tarihsel periyod içerisinde eş zamanlı bir sosyal ve siyasal varoluş süreci içerisinde yer almasına rağmen kendi, yapısal dinamiklerine bağlı, kendi medeniyetine hayat anlayışına ters olmayan bir düzen ile dönüştürülememesi çöküşünü ve parçalanmasını hızlandırmıştır.¹³

Osmanlı Türk toplumunun tarihsel süreçte yaşamış olduğu Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyetlerle belirginleşen batı düşünce sistemi, toplumumuzu olumsuz yönde etkilemiş kendi kültürümüze ve yaşantı tarzımıza zıt dönüşümler oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece, aydınlarımız ile halkımız arasındaki kültürel çatışmalar artmıştır.

Misyonerler, faaliyet programlarına Türk kültür hayatında temeli değişiklikler yapmayı, ve Hristiyanlığa ait kültürel değerleri Türk kültür hayatına yerleştirmeyi koymuşlardır.¹⁴

Misyonerlerin dini, siyasi, ekonomik ve sosyal amaçları vardır. Bu amaçlar, vaat edilen kutsal toprakları geri alarak Sömürgeci bir devlet kurmak, Türkiye'nin siyasi yapısını bozarak yerine batı kültürünü empoze etmek, milli kültürünü kaybettirmek, ulusçuluk kavramını yok etmek, azınlıklar arasında çatışmalar yaratmak, Hristiyanların medeni olduğunu fikrini yayarak İslam'la çatışan bir toplum yaratmak, Türkiye'nin doğal zenginliklerine sahip olmak, değer yargıları yok olmuş, ahlaki açıdan yozlaşmış bir toplum oluşturmaktır.¹⁵

Türk toplumunun tarihsel süreçte Tanzimatla birlikte yaşamaya başladığı sosyo-kültürel çözülme süreci, Hristiyan misyoner faaliyetleri artırdı, görüşlerine ek olarak Hristiyan misyoner faaliyetleri Türk toplumunda sosyal çözülme sürecini hızlandırdı, görüşlerini de desteklemek ve misyoner faaliyetlere karşı halkımızı bilinçlendirmek, halkımızla birlikte devletimizin bütün kurum ve kuruluşlarıyla gerekli olan her türlü tedbiri alması için önerilerle katkıda bulunmak, çalışmamızın asıl amacını oluşturmaktadır.

¹³ Mehmet, AKGÜL, a.g.e, s.15.

¹⁴ Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.90.

¹⁵ İlker ÇINAR, "Şifre Çözüldü", s.42-43, 2. Baskı, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2005.

ARAŞTIRMANIN METODOLJİSİ

İncelemeye çalıştığımız Türk toplumunda sosyo-kültürel çözülme süreci ve Misyonerlik konusu bir tarih çalışması değildir. İncelenmeye çalışılan konular yer ve zaman kayıtlarına bakılmaksızın sosyal ve tarihi olayların devamlılığı göz önüne alınarak günümüz sosyologlarının ve dinler tarihçilerinin yaklaşım tarzları içinde ele alınmıştır.¹⁶

Çalışmamızda, ülkemizde Misyonerlerin ortaya çıkışından günümüze kadar gerçekleştirmiş olduğu dini, siyasi, kültürel ve emperyalist faaliyetlerine değinilmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüz Türkiye'sinde misyonerlerin gerçekleştirmiş oldukları siyasi, dini, kültürel ve emperyalist faaliyetleri, masum Hristiyan tebaanın inanç özgürlüğüne zarar vermeden, incelenmiştir.

Çalışmamızda, Osmanlı'dan Cumhuriyete ve günümüz Türkiye'sinde Misyoner faaliyetleri gerçekleştirenler, Hristiyan; Katolik, Ortodoks ve Protestan misyonerlerle sınırlı tutulmuştur.

Çalışmamız, ülkemizde gerçekleştirilen Hristiyan misyoner faaliyetleri önlemeye yönelik önerleri de kapsamaktadır. Bu öneriler, kültürel, dini ve toplumsal olarak belirtilmiştir.

¹⁶ T.B. BOTTOMORE, “**Toplum Bilim**”, s.44, Beta Yay., İstanbul, 1984; Orhan, TÜRKDOĞAN, ‘**Sosyal Hareketlerin sosyolojisi**’ Kültür Bak. Yay., Ankara, 1988, s.173’den nakleden; Mehmet, AKGÜL, **a.g.e.**, s.22.

VARSAYIMLARIMIZ

19. yüzyıldan itibaren geleneksel Osmanlı kimliğinin yeniden tanımlanması için yapılan hemen her gayret kimliğin yeni şartlar ve zemin ekseninde net olarak belirlenmesinden ziyade belirsizlik girdabında hep boşa çıkmıştır. Bütün gayretlere rağmen toplumsal düzen ve ilişki sistemleri, eskiye nazaran daha da bozulmuştur. Toplum yapısı Tanzimatla birlikte önce ikizleşmiş sonra da toplumda yapılar arası çatışmalar ortaya çıkmıştır.¹⁷ 19. yüzyılda belirginleşen bu sürece Misyonerlerinde katkısının olduğu ve kendilerine bu sürecin uygun çalışma ortamı oluşturduğu düşünülmektedir.

Başlangıçta Hristiyanlığı yaymayı kendilerine misyon edinen misyonerler, zamanla kendilerini himaye eden , Avrupa merkezli devletlerin siyasi, emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek için baş aktör olarak görev de yapmışlardır.

Ülkemizde, Osmanlıdan Cumhuriyete ve günümüzde gerçekleştirilen Misyoner faaliyetlerin, Milli ve Manevi bütünlüğümüz ,siyasal varlığımız, kültürel kimliğimiz açısından önemli tehlikeler oluşturduğu düşünülmektedir.

Misyoner faaliyetler,AB süreciyle birlikte artarak devam etmektedir.AB süreci adına Tanzimat Fermanıyla başlayan Islahat ve Meşrutiyetlerle belirginleşen özgürlük yasalarının daha çok misyoner faaliyetleri gerçekleştiren misyonerlerin işlerine yaradığı düşünülmektedir.

Din özgürlüğü adı altında misyonerlerce kendi dışındaki toplumların özellikle Müslümanların dini inanç sistemleri hedef alınmakta ve karalama kampanyaları düzenlenilmektedir. İslam dinimiz ve kültürel kimliğimiz gerileme, uygarlaşamama nedeni olarak gösterilerek insanlarımız dinlerinden ve kendi kültürel alışkanlıklarından soğutulmaya çalışılmaktadır.

Ülkemiz, Doğu toplumlarına ulaşmak için bir köprü konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle ülkemizin, yayılmacı, Batılı uluslar için büyük bir önem kazandığı düşünülmektedir.

Misyonerler, Müslüman halkımızı Hristiyan yapmada başarısızlık yaşasalarda gayelerini gerçekleştirmek için bir diğer yöntem olan, batı kültürünü empoze yöntemini uygulamaktadırlar. Böylece kimliği Müslüman ama kültürel yaşantısı farklı, kukla, boyun eğen,geleneksel değerleri çözülmüş, İslami değerlerle çatışan bir toplum yaratılmak istenilmektedir.

¹⁷ Mehmet AKGÜL, a.g.e,s.15.

I. BÖLÜM

TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL ÇÖZÜLME SÜRECİ

A. SOSYAL ÇÖZÜLME

Toplum, çeşitli alt sistemler ve mekanizmalardan oluşan büyük bir sistem olarak gören sosyologlar; çeşitli sebeplerle bu sistemin parçalarını oluşturan bu alt sistemlerin, unsurların ve mekanizmaların işleyişinde görülen dengesizlik, giderek artan düzensizlik örgütsüzlük yapısızlık ve erime halini, ve bu şekilde vukua gelen sosyal değişimleri gerçek toplumsal değişmeden ayırt ederek sosyal çözülme manası vermişlerdir.¹⁸

Sosyal çözülme kavramı sosyal bütünleşmenin zıddını teşkil eden bir kavramdır. Bir ülkede sosyal bütünleşmeyi sağlayan şartlarda bozulma başladığı zaman “sosyal çözülme”de başlamış demektir.¹⁹

Sosyal bütünleşme, birbirinden ayrı parçaların tek bir birey (ünite) haline gelmesini sağlayan süreçtir. Örgütlenmeyi ve toplumun çeşitli faaliyetlerinin birbiri ile ahenkli olma derecesini ihtiva etmektedir.²⁰ Sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin, toplumun işleyen bütünü aksatmaması haline de sosyal bütünleşme denmektedir.²¹

Bir topluluğu meydana getiren sosyal ilişkilerin bütünlüğünü bozacak şekilde gevşemesi, bir toplumu ayakta tutan inanç ve değerler sisteminin etkisini yitirmesi, sosyal kurumların yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaması, bir toplumda maddi ve manevi kültür unsurlarının bir araya gelerek bir anlam ifade edecek ve işleyen bir bütünü meydana getirecek tarzda birbirlerini tamamlayamama hali,²² toplumda sosyal çözülme ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca sosyal sistem değişik fonksiyonları yerine getiren çeşitli alt sistemler ve unsurlardan, mekanizmalardan oluşmaktadır. Bunlar arasındaki uyum, dengesizlik

¹⁸ Ünver GÜNAY, “**Din Sosyolojisi**”,s.327, İnsan Yay., İstanbul, 2000.

¹⁹ Amiran Kurtgan- BİLGESEVEN, “**Türkiye’de Sosyal Çözülme Tehlikesi olarak Alevi-Sunni Ayrılığı**”, Din Eğit. Araş. Der., Say 1, 1994, (s.33-49)den Nakleden; Vecdi Bilgin, **Sosyal Çözülme ve Din**,s.17, Etüt Yay., Samsun, 1997.

²⁰ Sulhi DÖNMEZER, “**Sosyoloji**”, s.192,Savaş Yay., Ankara, 1982.

²¹ Mustafa ERKAL, “**Sosyoloji (Toplumbilim)**”,s.244, Dergah Yay., İstanbul, 1991.

²² Amiran Kurtgan- BİLGESEVEN, “**Genel Sosyoloji**”, s.297,Filiz Kitabevi, 4.b.s., İstanbul 1986: Orhan TÜRKDOĞAN, “**Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme**”, s.164,Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1998.

çözülme ve beraberinde getirmektedir. Bu durumda toplum canlı gibi ayakta durmakta ama görevlerini yapacak kadar eski sağlıklı durumunda değildir.²³

Saint-Simon toplumların tarihini biri Organik öteki Buhranlı olmak üzere birbirini izleyen iki döneme ayırabileceğini öne sürmüştür. Sosyal olarak tutarlı, uyumlu olan organik dönemlerde bir toplumun üyeleri sosyal ve siyasi amaçlar üzerinde ortak bir anlayışla birleşmişlerdir. Bireysel ve siyasi ilişkilerde bir anlaşmaya varılmış, denge sağlanmıştır; iktidarın kullanılışı çeşitli yönlerdeki yeteneklerin toplumun refahına katkıda bulunması şeklinde yansımıştır. Bunun tersine, buhranlı dönemlerin özelliği ise genel görüş birliğinin yıkılışı toplumun ayrılıkçı ve birbirine düşman fonksiyonlara dağılışı olmuştur.²⁴

Çözülme, sadece buhranlı dönemlerde değil organik dönemlerde de görülmüştür. Durkheim, Ekonomik krizlerin ve iş bölümünün çok iyi düzenlenmemesinin birçok kimsenin işsiz kalmasına, dolayısıyla Anomiye sebep olacağını belirtmiştir.²⁵

Anomi, Fransızca'da etimolojik olarak düzensizlik ve kanunu ihlal etme anlamlarını belirtmektedir. Durkheim'e göre Anomi dayanışmadan yoksunluktur; değişik sosyal fonksiyonlar, grubun denge ve ahengini korumak bakımından bir arada işlemekten kesilmiştir. Durkheim'e göre içinde benzerlikten doğan dayanışmanın zayıfladığı ve iş bölümüne ve değişik mesleklerin varlığına dayanan farklılaşmaların meydana çıktığı çağdaş toplumlar Anomiye aday olmuştur.²⁶ Bu gibi toplumlarda Anomi intihar ve suç duygusu gibi yıkıcı davranışları ortaya çıkarmıştır. Sınırlandırılmamış istekler ve davranışlar, önemli sosyal normlardan sapmayı da beraberinde getirmiştir.²⁷

Durkheim, ekonomik krizlerin intihara neden olduğunu belirtmiş, bunun nedeninde zenginlik yada fakirliğin değil, toplumsal yapıdaki değişikliklerin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Durkheim, intiharı artıran kargaşalık halleri sadece ekonomik bunalımlar ve düzensizliklerin olmadığını, aile yaşamındaki kargaşalıklarında intiharı artırdığını belirtmiştir. Aile bunalımları arasında en önemlisi olarak boşanmaları göstermiştir. Durkheim'e göre çağdaş toplumlarda intihar sayısı, ferdin dine, aileye

²³Orhan TÜRKDOĞAN, **a.g.e**,s.163.

²⁴Arnold TOYNBEE, "**Tarih Bilinci**", Bateş Yay., İstanbul, 1978, s.247,248'den Nakleden; Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.18.

²⁵Gen.Bilgi İçin Bkz; Emile DURKHEIM, **İntihar**,s. 222-242 (Çev:Özer Ozankaya,)Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1986: Vecdi BİLGİN, **a.g.e**,s.19.

²⁶Bkz; Emile DURKHEIM,**a.g.e**,s. 22-242 Sulhi DÖNMEZER, **a.g.e**, s.256.

²⁷www.Krminoloji.com.tr/31.12.2005:Fusun,SOKULLU,Akinci,'Suç ve Nedenleri'.

devlete bağılılığıyla ters orantılıdır. İntihar, Sosyal bağlar gevşek olduğu zaman ve fert kendisini yalnız hissettiği anda ortaya çıkmaktadır.²⁸ Durkheim'e göre toplumun değerlerini yansıtan şeyler kurallar, örf, adet ve geleneklerdir.²⁹ Ahlaki yükümlülükler, sosyal kurallar olmazsa toplum çökmez bir hale gelmiş demektir.

Çözülmenin psiko-sosyal boyutunda³⁰ bir diğer sorun olarak karşımıza yabancılaşma unsuru çıkmaktadır. “Yabancılaşma, kendi benliğini unutma, farkında olmama ve benimsememe”yi içinde barındırmıştır.³¹

Yabancılaşma terimini ilk kullanan Hegel'dir. Ona göre, bütün var olanların, bütün varlık çeşitlerinin arkasında ve temelinde, yerine göre ide, söz ya da tin dediği bir ilke bulunmaktadır. Önce kendi içinde, kendi kendine olan bu “ide” gizli olan gücünü henüz gerçekleştirmemiştir. Ama kendini bilmesi, tanınması için kendisine bir gerçeklik kazandırması gerekmektedir. Bu amaçla kendini ilk olarak doğada gerçekleştiren “ide”, doğada artık kendisinden başka bir şey olmuştur, kendisine yabancılaşmıştır ve kendi özü ile çelişik bir duruma girmiştir. Daha sonra bu çelişme “tin’in” dünyasında ortadan kalkarak, yine tin kendisini bulmuştur.³²

Hegel'de böylece döngüsel bir yabancılaşma ve tekrar benliğe geri dönme süreci gerçekleşmiştir.

Yabancılaşmayı günümüzde kullanıldığı şekliyle sosyolojiye uyarlayan ise Marx olmuştur. Marx, insan hayatındaki yabancılaşmayı temelde üç görünümüyle ele almaktadır. Emek (Üretim), ürünün işçiye yabancılaşması, üretim fiilinde işçinin kendisine yabancılaşması ve neticede insanın kendisine yabancılaşması. İşçi sürekli üretmekte, fakat üretmiş olduğu şey başkasının mülkiyetine dahil olmakta, dolayısıyla emeğinin ürünü, emeğin karşısına yabancı bir şey, kendisini üretenden bağımsız bir güç olarak dikilmektedir.³³ kişi kendisini çalışması dışında hissetmektedir. İnsan yalnız hayvani işlevlerinde yani yerken, içerken, çocuk yaparken, olsa olsa evinde, giyiminde

²⁸ www.intihar.de/sosyolojik.htm/31.12.2005: N. Şazi KÖSEMİHAL, “**Durkheim Sosyolojisi**”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971, s.86.90 dan Nakleden; Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s. 130.

²⁹ Sulhi DÖNMEZER, **a.g.e**, s.41.

³⁰ Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.85.

³¹ Ali ŞERİATİ, “**Medeniyet ve Modernizm**”, (Çev. A. Yüksel), Bir. Yay., İstanbul, 1984 s.23 den Nakleden; Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.88.

³² Macit GÖKBERK, “**Felsefe Tarihi**”, Remzi Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul, 1990, s.438.

³³ Karl MARX, “**Felsefe Yazıları**”, (Çev: M. Belge), Verso Yay., Ankara, 1984 s.73: Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.88.

vb. serbestçe etkin olabilir. İnsani işlevleri hayvanlaşmıştır. Hayvani özellikleri insanlaşmıştır.³⁴

Marx insanların yabancılaşmasını çağdaş toplumun iş sürecine verdiği anlamla ifadelendirmiştir. İnsan bir iş ve eylem varlığı oluşturduğundan; kişinin etkinliği ürünüyle belirlenmiştir.Özel mülkiyete dayalı rejimler insan özüne ters düşmüştür. Zira insanın emeğinden oluşan sermaye insana yabancı ve düşman olmuştur. İnsan ancak kendi özüne dönünce yabancılaşmadan kurtulmuş olacaktır.³⁵

Marks'a göre yabancılaşmanın tarihi "makine"nin hayata egemen olmasıyla başlamıştır. Makine Marks'ın kavradığı manada yabancılaşmanın nüvesini teşkil etmektedir.³⁶ Ona göre, yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden, proleterin işi tüm bireysel karakterini ve dolayısıyla işçi açısından tüm cazibesini yitirmiştir. İşçi makinenin bir eklentisi haline gelmiş ve ondan istenen tek şey, yalnızca en basit, en monoton ve en kolay edinilen hüner olmuştur. Bu nedenle işçinin üretim maliyeti neredeyse tümüyle, hayatta kalması ve soyunun çoğalması için ona gereken geçim araçlarıyla sınırlandırılmıştır. Makinenin kullanımı ve işbölümü arttığı ölçüde, ister çalışma saatlerinin uzatılmasıyla, ister belli bir zaman süresinde çekilip alınan iş miktarının artışıyla, isterse de makinelerin artan hızıyla olsun, işin ağırlığı da artmıştır..³⁷

Yabancılaşma bireyin toplumun değerlerine, çevresine karşı ilgisinin yok olması, dünyaya karşı içine dönük bir tutum elde etmesi anlamına gelmektedir. Yabancılaşma kavramı güçsüzlük, iktidarsızlık, kuralsızlık ve sosyal yönden tecrid olunmayı da ihtiva etmektedir.³⁸

³⁴Karl MARX, **a.g.e**,s.76-77.

³⁵ Sulhi DÖNMEZER, **a.g.e**, s.203.

³⁶ Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.89.

³⁷ www.Marksist.com.tr/ 31.1.2005;'Yabancılaşma ve İnsanın Geleceği'.

³⁸ Sulhi DÖNMEZER, **a.g.e**,s.202.

B. SOSYAL ÇÖZÜLME NEDENLERİ

Sanayileşme, Aydınlanma çağı gibi batının gerçekleştirmiş olduğu siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeler hızlı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Endüstrileşmede görülen gelişmeler toplum hayatındaki mevcut bütün sosyal sınıfları ve tabakaları etkilemiş ve o güne kadar mevcut olmayan, sosyal sınıfların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 19. yüzyıla kadar nüfusun ve işgücünün büyük çoğunluğunu oluşturan köylü nüfusu, feodal bir yapı içerisinde varlığını sürdürürken, gerçekleşmiş olan yeni değişiklikler onların yaşama ve çalışma şartlarında köklü değişiklikleri de meydana getirmiştir.

Sanayileşme kentleşmeyi hızlandırmış, yeni şehirler kurulmuş, böylece köylerden kentlere göçler artmıştır. Köylüler sanayi bölgelerinde yeni yaşama ve çalışma şartlarına maruz kalmışlardır. İnsanların köylerden kentlere göçmesi kentlerde gece kondulaşmayı da beraberinde getirmiştir. Gece konduların köylerden miras olarak halk kültürünü ve milli kültürü şehirlere taşıdığı yaygın bir görüş olarak kabul edilse de³⁹ milli kültürü besleyen ve geliştirenin gece kondular değil, köylülük duygusu ve kasaba ruhunun olduğu da⁴⁰ ifade edilmiştir.

Köylülük duygusunu gece konu insanı şehre yerleşmekle koruyamaz. Çünkü hem ekolojik yapısını kaybetmiştir, hem de kültür kompleksinden uzaklaşması nedeniyle şehrin marjinal alanlarına itilerek yalnızlık hissetmişlerdir. Böylece onların şehir hayatına uyumsuzlukları artarken kültürel yönden de olumsuz bir etkileşime girmiş olmaktadır. Sanayileşme süreci göçle beraber işsizliği artırmış, yoksulluk ve yoksulluk kültürünü oluşturmuştur. Ekonomik sıkıntılar, huzursuzluklar neticesinde korku ve nefret artmış, insanlar ruhsal yönden olumsuz yönde etkilenmişlerdir.⁴¹

Değişim kültür ve toplumun doğasında vardır. Ne kadar geleneksel ve tutucu olursa olsun her toplum her türlü sürekli değişim içindedir. Her toplumda değişmeye karşı koyan kurumsallaşmış güçler bulunmuştur. Temel grup ve kurumlar, aile, eğitim, siyaset, din vb.leri yapı ve içerik olarak değişseler de örgütlenmiş sosyal hayatın olduğu her yerde zorunlu olarak bulunmaları gerekmektedir.⁴² Hızlı değişim sürecine giren

³⁹ Vecdi BİLGİN, a.g.e, s.55.

⁴⁰ Orhan TÜRKDOĞAN, a.g.e, s.134.

⁴¹ Orhan TÜRKDOĞAN, a.g.e, s.135.

⁴² FICHTER, “Sosyoloji Nedir?”, (Çev: N. Çelebi) Selçuk, Ün. Yay., Konya, 1990, s.153’den Nakleden: Vecdi BİLGİN, a.g.e, s.62.

toplumlarda sosyal gruplar ve kurumlar arasında uyum zorlaşmış. Dengesizlik ve çözülme baş göstermiştir.⁴³

Sürekli sosyo-kültürel değişimin olumsuz etkilerini sosyal ve bireysel açılardan olmak üzere iki yönlü değerlendirmek mümkündür.⁴⁴ Özellikle sanayileşmenin yol açtığı ve sosyal yapı ile kültürdeki değişimlerle ortaya çıkan yapısal uyumsuzluklar; ailede, sosyal tabakalaşmada, dini ve ahlaki düşüncelerde vb.lerinde çözümlere yol açmaktadır. Fertlerin hızlı sosyal değişimlere uyum sağlayamamaları da, diğer fertlerle ilişkilerinde, kendi tutum ve davranışlarında çözümlere yol açmıştır.⁴⁵

Ahlaki gerilemeyi de çözülme nedenlerinden biri olarak ahlakın dinden ayrılmasından itibaren başlatmak mümkündür. Çünkü ahlakın dinden ayrılması ve sosyal ahlak anlayışına bürünmesi demek; kişinin başkalarının hayatına müdahale etmeyen, özel hayatında ahlak kavramının ortadan kalkması demektir. Somut bir örnek vermek gerekirse, günlük hayatında çeşitli cinsel fanteziler (ki bunlar bazılarınca sapkın veya gayri meşru olarak nitelendirilebilir) peşinde koşan bir insan için, bir suç işlemedikçe, ahlaki dejenerasyondan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Ahlaki çözülme dini çözümlenin bir yönünü teşkil etmiştir. Dini çözülme, dinin fert ve toplum üzerinde veya bireysel yaşayış ve sosyal kurumlar üzerinde yaygın etkisini kaybetmesidir.⁴⁶

Sosyal çözülmeye Orhan Türkdoğan'ın 1959-1962 yılları arasında Kars'ın Arpaçay, Atçılar, Çalkavur ve Karacaören yörelerinde Rus asıllı Malakanlar ve Estonlar üzerinde yaptığı doktora çalışması önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Malakanlar, Tevrat ve İncil'in ana ilkeleri etrafında birleşen ve Yetim diye bilinen birini peygamber olarak kabul etmişlerdir. "Güneş kitabı" adı verilen 18. yüzyılda kaleme alınmış kutsal kitaba inanmışlardır. Malakan, Rusça süt içenler anlamına gelmektedir. Beyaz Rus Asıllı son derece muhafazakar olan bu topluluk Hz. Musa'nın on emrini de bir inanç sistemi olarak kabul etmişlerdir. Hırsızlık yapmamak, içki içmemek, zina yapmamak ve benzeri evrensel kurallar, Malakanların günlük Yaşantılarının temel özelliklerini ihtiva etmiştir.⁴⁷

⁴³ Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.62.

⁴⁴ BOTTOMORE, '**Toplumbilim**', (Çev.: Unsal Oskay), Der. Yay., İstanbul, s.331'den Nakleden: Vecdi BİLGİN, **a.g.e**, s.63.

⁴⁵ Vecdi BİLGİN, **a.g.e**,s.63.

⁴⁶ Vecdi, BİLGİN, **a.g.e**,s.22.

⁴⁷ Orhan TÜRKDOĞAN, **a.g.e**,s.163.

Araştırmacı, gözlemci olarak topluluğa katıldığı sırada mevcut sosyal yapıda bazı değişikliklerin meydana geldiğini müşahede etmiştir. Bir defa Kars, Ağrı ve Erzurum yörelerine uzanan geniş alanlarda değirmencilikle uğraşan bu insanlar, ıssız dağ başında yalnız kaldıkları sırada kiliseden uzak düşmüşler ve kendilerini içkiye vermişlerdir. Paraları da yetmediğinden en ucuz içki olan ispirotoyı fıçılarla tüketmeye başlamışlar. Kendi aralarında birinci dereceden kan bağı olanlarla evlenmek yasak olmasına rağmen kendi kızıyla evlenenler olmuştur, Dıştan evlenme (exogamy), içten evlenmeye (endogamy) dönüşmüştür... Dini bağlar gevmemiş, Pogolya denilen Pazar ayinlerine gençler katılmaz olmuştur. Böylece bu kapalı toplum 80-90 yıl içinde inanç ve değerler sisteminde köklü değişmelere maruz kalmıştır. Toplumunu ayakta tutan bağlar çözülmüş, anomia denilen norm bozuklukları ortaya çıkmıştır. Kumar, içki ve zina diye belirlediğimiz patolojik davranışlar son yıllarda giderek artmaya başlamıştır.⁴⁸

⁴⁸ Orhan TÜRKDOĞAN, “Milli Kültürün Yükseliři İçin Milletleşme”,s.92-93, Alfa Yay., 1999.
Orhan TÜRKDOĞAN, a.g.e,s.163-164.

C. TÜRK TOPLUMUNDA SOSYO-KÜLTÜREL ÇÖZÜLME SÜRECİ

Batı, tarihsel süreç içerisinde sanayi alanında coğrafi keşifler ve Endüstri devrimini, kültürel alanda Rönesans ve Aydınlanma sürecini, dini alanda da Reformasyon dönemlerini gerçekleştirmiştir. Fransız ihtilali ve Sanayileşme gibi sosyal olaylarla mecrasını bulan Modernizm, her türlü engellemelere ve gecikmelere rağmen sürekli ilerleme fikrini temsil etmiştir.

Sanayi devriminden bu yana insan hayatında son derece büyük düşünce ve hareket tarzlarını değiştiren ani değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler aile hayatı, sınıai ilişkiler, zirai sistemler, kanun yapısı ve politik yapı vb.lerinde süratli bir şekilde gerçekleşmiştir.⁴⁹ Modernizmin ortaya koyduğu düşünce sistemleri yaşam tarzlarını etkilemiş, yeryüzünün bütün geleneksel düzenlerinde eşi görülmedik köklü değişimlere neden olmuştur.

Batıda görülen bu gelişmeler özgür düşünceyi geliştirmiş, aydınlanma çağı ölümünden sonra Allah'ın iradesiyle hayatın devam edeceğine dair Hıristiyanlık inancını, bu dünyada hayatın sürekli ilerlemesi fikrine çevirmiştir.⁵⁰ Akıl ve vicdan ,aşkına ve kutsala ait soyut ölçütler yerine otorite kabul edilince, vahiy ve dini otoriteden gittikçe uzaklaşmıştır. Batıda ilerleme aklın düzenlenmeleri bilimin fenomen faaliyetleri çerçevesinde geliştirilmeye çalışılmıştır. Aşkına olan bağlılık yerini (dünyevi) seküler olana çevirmiştir. Bilimsel doğruların tartışılmaz, çıkarsamaların kesin bir bilgi olarak algılandığı katı pozitivist anlayış, başka bir ifadeyle insanı, evrenin merkezine oturtan zihinsel dönüşüm sürecinin bu gün ulaştığı nokta yeryüzü ölçeğine ekonomik, siyasal, dinsel,kültürel bir kaos ve açmazı yansıtmıştır.⁵¹

Batıda kilisenin teşkilatlanması ve doktrinleşmesi, sosyal kurumlar üzerinde egemen bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Kişilerin imanı ve özgürlüğü kilisenin tasdikine bırakılmıştır.⁵² Orta çağdan görülen bu skolastik düşünce sistemi birçok sosyal olayın batıda gerçekleşmesini hızlandırmıştır. Yapılan mücadeleler yeni düşünce sistemine geçişi sağlarken kilise otoritesinin yıkılmasına da sebep olmuştur.

Kilisenin dünyevi alanda etkisini kaybetmesiyle Batıda yaşanan ilerlemeci yaklaşımlar, batılı olmayan geri kalmış toplumlarda,geri kalmışlık hissini kabul

⁴⁹ Mazharuddin SİDDİKİ, “İslam Dünyasında Modernist Düşünce”,s.12, Dergay Yay., İstanbul.

⁵⁰ Yılmaz ÖZAKPINAR, “İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü”,s.33, Ötüken, İstanbul, 1999.

⁵¹ Mehmet AKGÜL, “Türk Modernleşmesi ve Din”,s.65, Çizgi, Konya, 1999.

⁵² Albert M. BESNARD, ‘Katolik Mezhebi’Hristiyan İlahiyatı,(Çev:M.AYDIN)Konya trs(s.6-46) s.23den naklen;Vecdi BİLGİN, a.g.e,s.29

edilmesiyle etkisini göstermiştir. Modern toplumların terakki düzeylerine ulaşmak için yapılan köklü değişim projeleri sancılı bir çözülmeyi de beraberine getirmiştir.⁵³

Osmanlı, Türk tarihinin en büyük birikimine sahip bir devleti olarak dış dünya ile özellikle Avrupa ile ilişkini hiçbir zaman kesmemiştir. Osmanlı Türk toplumu kendi uygarlığını yükselme döneminde üstün saymış, batıyı bir model olarak ele alma gereği hissetmemiştir. Ortaçağda İslam medeniyetinin, Avrupa’da etkili olması, onun batıdan üstün olması nedeniyle olmuştur. İslami değerler, okullar, hastaneler ve kütüphanelerle hayatın içerisine yaşatılmıştır. Avrupa bu yüzyıllarda giyim kuşamdan, gündelik yaşama kadar İslam medeniyetinin her alanına ilgi duymuştur ve İslam Medeniyetine özenmiştir⁵⁴ Osmanlı imparatorluğu zamanla sahip olduğu gücü, üstünlüğü yitirmeye başlayınca sahip olduklarını koruma derdine düşmüştür. Batının sahip olduğu dünyaya meydan okuyamama kendisini yeniden üretememe gibi sebeplerle kendi dışındaki gerçekliğin farkına varma, yönelme ve radikal dönüşümlere hazırlayacak olan köklü değişime ihtiyaç duymuştur.

Batılı olmayan toplumların modernleşme ile birlikte Batı değerlerini özümseyerek “batılılaşacağı” iddia edilmiştir. Batılı toplumlar, yaşam biçimlerini öteki toplumlara arındırılmış olarak sunmadıkları gibi, bu toplumlar da modernleşme sürecinde yabancı değerleri ayıklayabilecek durumda değillerdir. Bu yüzden günümüzün ve geleceğin kültürlerinde batının etkisi her zaman görülmeye devam etmiştir.⁵⁵

İşte Osmanlı toplumu da, yaşanan bu dönemde Batıdan aynen nakledilen yaşam tarzıyla dinamizmini yeniden canlandırmayı amaçlamıştır. Osmanlı’nın savaşlardan almış olduğu yenilgiler, isyanlar ve diğer içsel tepkiler, Batı yaşam tarzının aynen benimsenme nedeni olarak kabul edilmiştir. Kendi içerisine kıvrılan bir toplum ve dünya görüşü Avrupa’yı tehdit eden bir güç olmaktan çıkmış, merhale merhale yok olmaya maruz kalmıştır. 1800 yıllarda Avrupa ülkelerinde daimi elçiliklerin kurulmasıyla sıklaşan Avrupa seyahatleri sayesinde başta Fransa olmak üzere Avrupa’nın yapısı, aydınları ve bürokratik yapısı gözlemlenmiş ve değişim bir sevdaya dönüşmüştür.⁵⁶

⁵³ Mehmet AKGÜL, a.g.e,s.13.

⁵⁴ Ali BULAÇ, “İslam Dünyasında Toplumsal Değişme”,s.41-43, Beyan, İstanbul 1983.

⁵⁵ Kadir CANATAN, “Bir Değişim süreci olarak Modernleşme”, s.43,İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.

⁵⁶ Mehmet AKGÜL ,a.g.e, s.58

1700-1800'lü yıllardan beri, askeri alandaki tıkanıklık sebebiyle yürütülen yenileşme çabaları, II. Mahmut zamanında biçimselden-içeriğe yönelik radikal dönüşümlere kapı aralamıştır. Bu dönemde yenilenen bürokrasi anlayışını, çoğu batıyı iyi tanıyan bürokrat aydınlar oluşturmuştur. Bu aydınlar, Reform konusunda önceki zamanlara oranla farklı bir mantaliteye sahip olmuşlardır.⁵⁷ Biçimsel değişiklikleri aktarılan kurumun geri planındaki “anlam kümesi” oluşum süreçleri ve değişkenleri tanınmadan yapılıncı siyasi ve kültürel dokuda uyumsuzluklar doğurmuştur. Son tahlilde hem içerik, hem de formun transferine karar verilmiş. Bu durum tarihin hızlandırılması sonucunu doğurmuştur.⁵⁸

Osmanlı Toplumunu, eski dönemlerin ve sahip olunan değerlerin üstünlüğü sendromu ile somutlaşan, toplumsal narsizm yüzünden öncelikle askeri bir yenilgi ile sarsılınca kendi var oluşundan şüpheye düşmüştür. Karşısına ise hakkında asırlarca aşağılayıcı bir tasavvura sahip olunan batı dünyası çıkmıştır. İlk etapta yenilginin askeri terminolojiye dökülmesi sorunun başka alanlara taşınmasına sebep olmuştur, kendi yapısal dinamiklerine bağlı “özgün” bir dönüşümü gerçekleştirilememenin önüne tarihsel çözümsüzlük de eklenince, Osmanlı toplumsal yapısı, zamanın ve batının meydan okumasına kilitlenmiştir. Dolayısıyla mevcut yapıyı ve statükoyu korumaya yönelik yanlış tutumları sebebiyle Osmanlı Toplumunu değişememenin ve kendini üretememenin çaresizliği içinde Tanzimat'a girişmiştir.⁵⁹

Tanzimat ,daha çok Fransız İnkılabı'nın getirdiği ilkelerin Osmanlı Toplumunu üzerinde uygulanmasını İçeren bir dönem olmuştur. Bu dönem, Müslümanlarla Osmanlı tebaası içinde bulunan Gayri Müslimlerin eşitliğini ön plana çıkarmıştır .Ayrıca Kanun gücünün de Patışahın üzerinde olduğu kabul edilerek, siyasi otorite kısmi olarak sınırlandırılmıştır. Lale devrinden, 19. yüzyılın başlangıcına uzanan yenileşme süreci Tanzimat'la biçim ve öz olarak yeni bir niteliğe bürünmüştür.

Türk modernleşmesini ve Aydınlanmasını hızlandıran Tanzimat, dış tarihi zorunlulukların dayatmasıyla, hayati bir mesele olarak algılanan Modernleşme sürecinin her alanda ortaya çıktığı bir başlangıç olmuştur. Bu dönem, Osmanlı-Türk toplumunun iki yüz yıllık bir geçmişiyle yaşadığı sancılı süreci hızlandırmıştır

⁵⁷ Mehmet AKGÜL, **a.g.e**, s.58

⁵⁸ Mehmet AKGÜL, **a.g.e**, s.59

⁵⁹ Mehmet AKGÜL, **a.g.e**, s.79

Osmanlı Devleti, Batı'nın hızlı ilerleyişini en erken görmek durumundaki ülkelerden biri olmak zorundaydı.Çünkü bu ilerleme, her aşamasında kendi aleyhine gerçekleştirilmekteydi.Osmanlı Toplumunun, Söz konusu durum karşısında istisnasız bütün alanlardaki saldırılara ve gerilemelere karşı harekete geçmesi ve bunlara son vermesi gerekmekteydi Batının gücüne yine batının birikimiyle karşılık verilecekti. Osmanlı buna önce askeri alandaki yenileşme çabalarıyla başlamıştır.Askeri bir perspektifle başlatılan değişme süreci,askeri alanın ihtiyaçlarına dönük olan,fakat daha değişik ve birbirleriyle bağlantılı diğer toplumsal alanlara doğru genişleyerek yaygınlaşmıştır.Bunun ilk göstergesi,önce orduya Batıdan eğitmen getirmek,sonra Batı tarzı askeri okullar kurmak,daha sonrada askeri kurumlara temel teşkil edecek mühendis okulları,tıp ve fen fakülteleri açmak şeklinde genişletilmiştir.⁶⁰

Böylece, Batı tarzı eğitim ve bilim Osmanlı bünyesine girmiştir.Daha sonraki dönemlerde de sivil alana sıçramıştır.Batılı eğitim ve bilim siyasi,sosyal,kültürel ve ekonomik yapıda yeni bir anlam kümesi yaratmıştır.Değişimi bu etkileşim alanı hızlandırmıştır.

Osmanlı'nın 19. yüzyılda batının insan kaynaklarıyla rekabet edemeyişi sonucunda, kültürel, ekonomik, eğitsel, askeri vb. alanlarda Batı karşısında belirgin olarak güçsüz kalmasına yol açmıştır.⁶¹ Bu yaşanan durum Osmanlı'nın siyasi sistemini idari, hukuki, iktisadi, eğitimsel ve siyasi alanındaki reformlarla seküler bir sisteme doğru iyice kaydırmıştır.⁶²Osmanlı, Batıyı önce Teknik olarak örnek almak istemiştir

Çünkü ,Batı, kendisini öteki toplumlara önce din olarak sunmuştur. fakat başarısız olmuştur.Toynbee'ye göre: batılılar ilk kez kendilerini 16. yüzyılda uzak doğu sahillerinde gösterdikleri zaman, Uzakdoğu halkı, bu yabancı ve esrarengiz misafirleri hoş karşılamamış ve onların hayat tarzını benimsememiştir,Doğulular,bu anlayışlarını üç asır sonraki Batılıların denemelerinde de aynen sürdürmüştür. Batılılar 300 yıl sonra ilk ziyaretlerindeki taleplerini tekrarlayarak Uzak doğuya gelmişler.Bu ikinci mücadele de Batı hayat tarzının uzak doğuda kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.Doğulular,bu sefer farklı tepki göstermişlerdir, çünkü karşı koydukları her iki olay aynı olmamıştır.Birincisinde, Batı Medeniyeti kendisini alışılmadık bir din

⁶⁰ Mehmet PAÇACI, “Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem”,s.93-94,, İslamiyat Dergisi Cilt 4,sayı.4, Ankara, 2002.

⁶¹ Mehmet PAÇACI, a.g.m, İslamiyat Dergisi, s.91

⁶² Ömer ÇAHA, “Türkiye’de Resmi Din Anlayışı: Etatokratik Sistemin İnşası”,s.81, İslamiyat Dergisi, Özkan Mabaası,Cilt:4,Sayı:4,Ankara, 2002.

olarak sunmaya kalkışmıştır. Yani alışılmadık bir teknolojiyi kabul etmek, alışılmadık bir dini kabul etmekten daha kolay olmuştur. Saldırgan bir yabancı din gerçekte saldırıya uğrayan toplum için, saldırgan batı teknolojisinden daha büyük tehlike arz etmiştir. Teknoloji ilk etapta yüzeysel alanda rol oynarken, din ise doğrudan köke inmiştir. Yabancı teknoloji manevi hayatı parçalayarak sonuç itibarıyla aynı etkiyi toplumda göstermiştir. Ama, bu etkinin su yüzüne çıkması için belli bir zamanın geçmesi gerekmiştir. Bu sebeple kendisini din olarak gösteren medeniyet, kendisini teknoloji olarak gösteren medeniyetten muhtemeldir ki daha kuvvetli daha hızlı bir muhalefet uyandırmıştır.”⁶³Batı, teknolojik gücünü kullanarak Doğu Toplumlarını Empoze altına almaya çalışmıştır.Batılılar,bu gayretleriyle istedikleri başarıları elde etme konusunda asla geri kalmamışlardır.

Kültür radyasyonunun başıboş parçası, başıboş bir elektron, başıboş bir salgın hastalık mikrobi gibi şimdiye kadar görev yaptığı sistemden ayrıldığı ve başka bir yerde iş görmek için serbest bırakıldığı zaman öldürücü olabilmektedir. Bu şartlarda bir kimsenin gıdası olan, diğer bir kimsenin zehiri olabilmektedir⁶⁴. Batı için medeniyeti, kültürü, kendisi için gıda oluştururken, Osmanlı Toplumunu için ise Batı Medeniyeti, çöküşünü hızlandıracak zehiri oluşturmuştur.

Osmanlı Dünya görüşü günlük hayatın temel sorunlarına çözüm üretmez duruma düşünce, kaçınılmaz reform olarak batıyı teknik olarak örnek almış,fakat bununla beraber kültürü ve medeniyeti de Osmanlı toplumunu içerisine sığarmıştır. Batının ilerlemesinde kültürünün büyük etkisinin olduğunu düşünen bir kısım Osmanlı Aydını,gerileme nedeni olarak da kendi kültürlerini ve İslam dinini hedef seçmişlerdir. Çözüm üretmemesi sebebi olarak da yine kendi kültürünü ve dinini görmüştür .Böylece yapılan yenileşme hareketleri kültürel arka plan ve din dikkate alınmadan gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bir milletin dinine bağlılığı, milli meselelere hassasiyetini göstermiştir. İşte bu hassasiyet o milletin fertlerini aşağılık duygusuna kapılmaktan da korumuştur. Türk aydınlarının bir bölümü batı karşısında aşağılık duygusuna kapılmışlardır.⁶⁵ Üstünlüğü başka kültürün ve dinin yaşanmasıyla eş görmüşlerdir.Bu nedenle Kurtuluş, yüzeysel çarelerle şekilsel metodlarla gerçekleştirilmek istenmiştir.

⁶³ Arnold J. TOYNBEE, “**Dünya, Batı ve İslam**”,s.54, (Çev.: Abdullah Zerrar) Pınar Yay., İstanbul, 2002

⁶⁴ Arnold J. TOYNBEE, **a.g.e**,s.68

⁶⁵ Ercüment KURAN, “**Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**”,s.117,Türkiye Diy,Yay,Ank, 1994

Altı yüzyıl dan beri dıştan yaptığı akınlarla ülkeyi parçalamayı başaramayan , son asırlarda ise ülkenin bölgelerini kopararak ayırmaya çalışan Batı , zaferini gerçekleştirmek için yavaş yavaş içimize sızmıştır, Geçen asırda, Fatih'in İstanbul'u aldığı surlardan bu milletin kültürünü fethedeceğini söyleyen Hamli'nin sembolleştirdiği dava, kaleyi içten alma davasını gütmüştür. Şehirleri kuşatan ordunun ezan sesleriyle dehşet duyan Haçlı zihniyeti, ezanlarla inleyen vatanın içlerinde çan seslerini artırmak için, nesillerimizi, kendi kültür yuvalarında zehirlemek için çalışmıştır.Neşriyatıyla,vicdanıyla, irfanıyla ,Üniversitesiyle bin yıllık bir millet görmezlikten gelinmiştir. Nerde bu kültürün ibni Kemalleri? Nerde?⁶⁶ diyen Topçu Osman-Türk toplumunun son dönemlerde içinde bulunduğu içler acısı durumu dile getirmiştir.

Halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu Osmanlı-Türk toplumun da, Din değiştirip batıya ait Hristiyan kimliği benimsede, kendi milli ve dini değerlerinden uzaklaşp batılı değerleri ve yaşam tarzlarını benimsemenin büyük etkisi olmuştur.⁶⁷ Bursa Amerikan kız kolejinde okuyan kız öğrencilerin Hristiyan olmalarının nedenleri üzerinde yapılan yorumlar temel olarak kültür buhranı çerçevesinde yoğunlaşmıştır. Sebep ve sonuç kurgusundaki bütün farklılıklara rağmen hemen her yazar Türkiye'nin Tanzimat'tan Cumhuriyete gerçekleştirilen değişimlerle birlikte bir kültür bunalımına girdiği konusunda hem fikirdirler. Bir görüşe göre gençleri bu tür bunalımlara iten şey çocukların dini bilgilerden mahrum bırakılması olmuştur.⁶⁸

Yukarıda değindiğimiz gibi bir kısım Osmanlı-Türk aydınının gerilemenin yegane sebebi olarak kendi kültürel kimliğini ve dinini göstermesi,kültürel değerlere ve dine karşı ilgisizliği,hatta kutuplaşmaları belirginleştirmiştir.Yaşanılan bu süreç toplumda çözülme süreciyle birlikte bunalımları da ortaya çıkarmıştır. Kendi kültürel yaşantısına yabancı bir gençlik, kendi medeniyetine ve dinine ilgisiz bir toplum oluşturulmuştur.

Osmanlının Batılaşma sürecine girmesinden bu yana Türk aydınlarının kendilerine biçtikleri “misyon” toplum mühendisliği (social engineering) olmuştur. Gerek toplumsal/siyasal sorunların teşhisinde gerek bunlara önerilen çözümlerde bu misyondan kökenlenen zihniyet belirleyici nitelik taşımıştır. Şüphesiz bunda da en büyük pay Batılılaşmanın algılanış şekline verilmiştir. Hem Osmanlı Hem de

⁶⁶ Nurettin TOPÇU, “**Büyük Türkiye**”,s.48, İstanbul 1962, www.diyanet.gov.tr 14.11.2005

⁶⁷ Celal ÇAYIR, “**Din Değiştirmede etkili olan psiko-sosyal faaliyetler ve Bursa’da Misyonerlik Faaliyetleri**”,s.284, Dinler Tarihi AraştırmalarıV, Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ankara, 2005.

⁶⁸ Erol GÜNGÖR, **a.g.e.**, s.35

Cumhuriyet seçkini Batılılaşmayı ne varsa olduğu gibi almak şeklinde anlamış; ithal edilen kurumlarla Batı gibi olunacağını var saymıştır.⁶⁹ Neticede sosyal yapı unsurlarının temel karakteristikleri arasındaki “uyum” ve “süreklilik”, karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu için, yapı unsurları, doğal olarak bir ögesinin değişip, diğer öğelerinin değişmeden kalmasına izin vermemiştir. Değişme sosyal yapının her tarafında zincirleme reaksiyonlar şeklinde kendini göstermiştir. Bu meyanda ortaya çıkan etkileşimin, tarafların her birinde yaratacağı farklılaşma, tabiidir ki değişim sürecinde çeşitli alt üst oluşlara da sebep olmuştur Çünkü bir uygarlıktan “öteki” uygarlığa geçmek çatışmayı da tetiklemiştir. Bu süreç önce hayat tarzlarında başlamış, sonrada toplumu düşünsel yönden farklılaştırmıştır.⁷⁰ Önce Türk aydınında sonrada toplumda yansını bulan bu eziklik duygusu, doğal olarak da kimlik krizine dönüşmüştür.⁷¹

Osmanlı’da Tanzimatla başlayan bu çözülme süreci, Islahat ve Meşrutiyetlerle daha da belirginleşmiştir.Bu dönemlerde idari,hukuki ve bürokratik alanlardaki değişim adımları,siyasal ve toplumsal yapıyı iyice sarsmıştır.Yaşanan askeri yenilgiler, ekonomik sıkıntılar giderilememiş,dış devletlerin siyasi baskıları daha da artmış,bu nedenle azınlıklara verilen yeni siyasi haklar, toplumsal eşitliği bozmuştur.Özellikle eğitim ve öğretim alanındaki değişim, Osmanlı halkı ve aydını arasındaki yaşantı farkını ortaya çıkarmıştır.Halkla aydın aralarındaki ilişkilerde kopuklukları ve uyumsuzlukları artırmıştır.Osmanlının Batı tarzı değişim düzeniyle yetişen yeni nesil,kendi kültürüne yabancılaşmış, böylece nesiller arası kuşak çatışmaları baş göstermiştir

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı’nın tarihinin en büyük misyoner akınıyla karşı karşıya kalmasında en büyük etken Osmanlı devletinin Müslüman olmayan yabancılara ve bünyesindeki azınlıklara karşı dış güçlerin dayatmasıyla zorunlu olarak gerçekleştirdiği Islahatlarla engin hoşgörü içerisinde bulunması olmuştur.Osmanlı toplumunun içinde bulunduğu bunalımlı durum misyonerler için en uygun ortamı sağlamıştır.⁷²

⁶⁹ Ali Yaşar SARIBAY, “**Post Modernite Sivil Toplum ve İslam**”,s.168, İletişim Yay., İstanbul, 1995.

⁷⁰ Mehmet AKGÜL, **a.g.e**, s.21

⁷¹ R. Hrair DÖKMECİYAN, “**Arap Dünyasında Köktencilik**”,s.37, (Çev.: Muhammed Karahasanoğlu) İlke Yayıncılık, İstanbul, 1992.

⁷² Halil ERTUĞRUL, “**Azınlık ve Yabancı Okullarının Türk Toplumuna Etkisi**”, İstanbul, 1998, s.65 den Nakleden: Hamza KARAOĞLAN “**Kahramanmaraş ve Gaziantep Çevresinde Misyonerlik**”s.151, (01-02 Ekim 2005 Ankara Semp.) Dinler tarihi araştırmaları, V. Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ank, 2005.

İçerisine sürüklendiğimiz bu bunalımlı durumu Topçu:“Vaktiyle vatanın bir karış toprağını haçlılara teslim etmeyen ve çan seslerini artırmamak için beş yüz sene mücadele eden Fatih’in torunları, şimdi çocuklarını haçlıların kültürüne teslim etmek için, Kendi kültürlerine ve Medeniyetlerine yüz çeviriyorlar”⁷³ ifadeleriyle dile getirmiştir.

Misyonerler:“kendi hedefleri içine aldıkları ülkeleri”farklı bir millet oluşturmaya ve bu ülkeleri“Batı Medeniyetine” katmaya çalışmışlardır. Misyonerlerin farklı medeniyetçikler oluşturma ve kendi medeniyetlerine dahil etme projesi içinde Türk milleti ve Türkiye önemli bir üst konumunda yer almıştır.Misyonerler, Mücadelelerinin medeniyetler mücadelesi olduğunun bilinci içerisinde hareket etmişlerdir.Bu nedenle medeniyetler buluşması çabalarını da göstermelik olarak kabul etmişlerdir.Misyonerler Batı egemenliğinin hedefine ulaşmasını, kültürel ve siyasi etkisinin hedefine ulaştırılmasıyla mümkün olacağını düşünmektedirler. Bu amaç aynı zamanda da Emperyalizmin: sömürgeciliğin ve hakimiyet alanının genişlemesini hızlandırmaya katkıda bulunmuştur.⁷⁴

Batının teknik ve medeniyetini kullanarak siyasi hakimiyetini genişlettiğini Katolik Danie’lou şöyle ifadelendirmiştir: “..... Nihayet son bir hususa da temas etmek gerekmektedir. Eğer batının siyasi hakimiyeti hedefine ulaştı ise, kültürel etkisinin de hedefine ulaştığı bir gerçektir. Batı teknik ve medeniyet görünümü altında dünya’yı fethetmek yolundadır. Bu durumda Doğu’nun ve Afrika’nın eski medeniyetleri, bu yayılmaya karşı durabilecek mi? Gelecekte dünyanın her yöresinde karşılaşacağımız insanın, bu tekniğin ve medeniyetin insanı olacağı bir gerçektir.”⁷⁵

Batının teknik ve medeniyeti,Osmanlı Türk toplumunda gerçekleştirilmeye çalışan köklü yenileşme ve değişim projeleriyle yerini almıştır.Batıdan ihraç edilen yaşantı tarzı aile ve kurumların işleyişinde büyük dengesizlik ve düzensizlik oluşturmuştur.Aile içerisinde karı-koca,ebeveyn ve çocukların birbirlerine karşı saygı ve sevgi anlayışlarında,yaşam tarzlarında farklılıklar oluşturmuştur.Mekanizmalar arası uyumsuzluk çözülmeyi de hızlandırmıştır.Batıdan ihraç edilen bu projeler toplumun kültürel kimliğine yabancı argumanlarca beslendiği için toplumsal hayatı alt üst etmiştir.

⁷³ Nurettin TOPÇU, “**Büyük Fetih**”,s.22, İstanbul, 1932; www.diyaret.gov.tr 14.11.2005

⁷⁴ Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.m.**, Dinler Tarihi Araştırmaları V, s.22

⁷⁵ Danielou”**L’ide’e Missionnaire....**”, 1/20-22’den nakleden; Abdurrahman KÜÇÜK ,**a.g.m.**, Dinler Tarihi Araştırmaları V, s. 22-23

Osmanlı toplumunun sanayileşme çabalarına girişmesiyle birlikte kırsal kesimlerde yaşayan insanların sanayi merkezlerine doğru zorunlu olarak göç etmeleriyle kentlerin sayısı artmıştır.Özellikle Cumhuriyet Türkiye'sinde belirginleşen bu süreç, modern kentlerde yaşayan insanlarla kırsal kesimden gelerek zorunlu olarak kentlere yerleşen kesimler arasında kültürel uyumsuzlukları artırmıştır.Ekonomik sebeplerle artan göçler işsizliği meydana getirmiş, bu nedenle geçim sıkıntısı ve yoksulluk kırsal kesim insanların bunalımlara sebep olmuştur.Kentlerde istedikleri hayat tarzına ulaşamayan kırsal kesim insanları belirli bir alana yerleşerek gece kondulaşmayı hızlandırmış.Gece kondularda yaşayan insanlar modern şehir hayatıyla bütünleşmede büyük uyumsuzluklar yaşamışlardır.Bu durum toplumdaki pek çok dengeyi de alt üst etmiştir.Modern kent kültürüne uyum sağlamaya çalışan,ama Kent kültürüne uyumsuzlukları artan insanlar kendi kimliğine ve kültürüne yabancılaşmıştır.

Toplumumuzun yaşadığı bu bunalımlı süreç,manevi hayatın yavaş yavaş terk edilmesiyle iyiden iyiye belirginleşmiştir.Zengin- Fakir arasındaki uçurum artmakta,Batı Tarzı kültürel unsurlar, özellikle kentlerde belirgin şekilde görülmektedir.Gelenek ve göreneklerimiz unutulmaya yüz tutmuştur.Sosyal alanda gerçekleştirilen eğlenceler ,düğünler,kutlama programları kültürel geleneğimize aykırı bir şekilde gerçekleştirilmektedir.Yılbaşı kutlamaları,Noel babayı çocuklara sevdirmeye faaliyetleri ülkemizde hristiyan kültürünü canlandırma çalışmalarından sadece birkaç tanesini oluşturmaktadır.Misyonerler , toplumumuzda çözülme sürecini hızlandırarak , siyasi faaliyetlerini daha rahat gerçekleştirecek ortamlar yaratmışlardır İşte bu noktada toplumumuzun yaşadığı bu çözülme süreci misyonerler için bulunmaz fırsatlardan biri olmuştur .

II. BÖLÜM

MİSYONERLİK

A- MİSYON VE MİSYONERLİK KAVRAMLARI

Misyon (Mission), “göndermek anlamındaki Latince ‘Mittere’ kökünden türeyen, “gönderme fiili” anlamındaki Latince ‘Mission’ kelimesinden gelmekte ve birine, tamamlanması için verilen görevi ifade etmektedir. Dini anlamda bir mü’mine bir şeyi ifa etmesi için verilen ilahi emir demektir. Kelimenin yaygın anlamı ise, bir dini yayma görevi, bu iş için yapılan konuşma ve fiiller yani dini propagandadır.⁷⁶

Hristiyanlığın doğuşu ile başlayan “mission” hareketi zaman içerisinde Hristiyanlıkla birlikte bir mana bütünlüğüne kavuşmuş ve incilin yayılmasıyla eş anlam içinde günümüze kadar gelmiştir. “Mission” kelimesi Hristiyan vokabülerinin karakteristik bir özelliği olmuş ve bir çok anlama bürünmüştür. Teolojik planda “mission”, şahsiyetlerin kendi aralarındaki ilişkileri belirtmektedir. Bunun için Baba’nın bedenleşmiş oğlu olan İsa’nın insanlar arasındaki misyonundan bahsedilmiştir. Yine Kutsal-Ruh’un Pentacode günü havarilere gönderilişinden bahsedilmektedir. Kilise hukukunda mission, belli bir görevi ifa etmek amacıyla gönderilen delegasyon gücünü göstermektedir. Genelde kabul edilen anlama göre mission, incili Hristiyan olmayan halklara yaymaktır.⁷⁷

Misyonerlik; görev, yetki, vekalet, bir iş için verilen “özel görev” anlamına gelen “misyon” kelimesinden türemiştir. Bu işi yapan kimseye “Misyoner” ve Misyonerin yaptığı işe de Türkçe’de “Misyonerlik” denilmektedir. Ancak bu kelimeler çok geniş ve değişik anlamlar içermektedir. Dini alanda olduğu gibi diplomasi alanında da siyaset alanında da kültürel alanda da misyon ve misyonerlik bir yöntem olarak kullanılmıştır ve kullanılmaktadır.⁷⁸

⁷⁶ Ömer Faruk HARMAN, “Genel Olarak Misyonerlik”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri,s.25, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-11 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

⁷⁷ Mehmet AYDIN, “Hristiyan Misyonerliğin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri”, Dinler Tarihi Araştırmaları,s.35 (01-02 Ekim 2005 Ankara sempozyumu) Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ankara, 2005.

⁷⁸ Abdurrahman KÜÇÜK, “Misyon Anlayışı ve Misyonerlik”; Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri,s.41, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi (17-11 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul.

“Batı Dünyası”; dini, siyasi ve kültürel alanda da bir yöntem olarak kullanmış ve günümüzde de kullanılmaktadır. Bir dinin yayılmasında, bir yerin sömürgeleştirilmesinde, emperyalizm alanı'nın genişletilmesinde “Misyonerlik” en etkili ve başarılı bir yol olarak benimsenmiştir. Günümüzde siyasi misyonerlikte başarılı yöntemlerden biri olmuş, yine Batı ülkelerinin ve onların istihbarat birimlerinin yerini almıştır.⁷⁹

Hristiyanlıkta “Misyon” ve bu kökten türeyen kelimelere yüklenen anlamlar ve bazı Hristiyan gruplarının Misyonerliği “olmazsa olmaz görev” kabul etmeleri bütün diğer din mensuplarının konuyu ihtiyatla yaklaşmasına yol açmıştır. Çünkü Hristiyanlıkla özdeşleşmiş bir hareket olarak algılanan “Misyonerlik”: Hristiyanlığı veya “herhangi bir fikri, herhangi bir düşünceyi, herhangi bir gayeyi”, Hristiyan olmayan yerlere ve kişilere, çeşitli yol ve yöntemi kullanarak yaymak olmuştur.⁸⁰

Misyoner (Missionary, Missionnaire) kelimesi ilk defa iman propagandası Kongregasyonunun 1622’de tesisi dolayısıyla ve başlangıçta papazlar ve rahipler için kullanılmıştır. Zamanla bu terimin alanı öğretmenler, doktorlar hemşireler, ziraatçılar vs. kapsayacak kadar genişletilmiştir.⁸¹

Misyonerlik; matbuat, tıbbi bakım, okul yapma gibi araçların yardımıyla uygulamaya konulmuştur.⁸²

Misyon ve Misyonerlikle yakından ilgili olarak kullanılan diğer çeşitli terim ve kavramlarda bulunmaktadır. Misyonerlik, uzun süre emperyalizmin bir aracı olarak kullanıldığından günümüzde kötü çağrışımı hatırlatmaması açısından İncili yayma anlamında evangelisation, veya christirization, conversion, proselytisme, witness ve proclamation gibi başka kavramlar kullanılmıştır.⁸³

Evanjelist (Evangelist) kelimesi İncil yazarı yani dört İncil’den her birin yazarı veya reforme kilisesinin gezici vaizi anlamındadır. Evangelical, İncillerde bilinen Mesih’in hayatı ve öğretisi üzerine temellenen Protestanlık hareketini yani Muhafazakar Protestanlığı ifade etmiştir.⁸⁴

⁷⁹ Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.m.**,s.41

⁸⁰ Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.m.**,s.42.

⁸¹ Ömer Faruk HARMAN, **a.g.m.**,s.28.

⁸² Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**,s.14: Süleyman Kocabaş, **a.g.e.**,s.9.

⁸³ Ömer Faruk HARMAN, **a.g.m.**, s26.

⁸⁴ Mehmet AYDIN, “**Soru ve Cevaplar**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi,s.77, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004 .

B- MİSYONERLİK VE TEBLİĞ ARASIDAKİ FARK

B.1. TEBLİĞ: Kelime olarak bildirme, eriştirme, haber verme mesaj anlamlara gelmektedir. Terim olarak Teblig; bir konudan, herhangi bir olaydan belirli bir mesajdan, yaşanan bir gelişmeden, vahyedilmiş bir dinden haberi olmayanları haberci, ulak, elçi, vaiz gibi araçlarla haberdar etme yöntemidir. Tebliğ kelimesi karşılığı olarak tam anlamıyla olmasa da, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde yüklenen anlamıyla “misyon” kelimesi kullanılmaktadır. Çünkü Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Hz. İsa mesajını öğretmek için seyahatlere çıkmış ve mesajını tebliğle yetinmiştir. Zamanla değişik anlamlar yüklenerek, Pavlus’un felsefesiyle bütünleşerek çevirmek, döndürmek için bir yöntem ve metod olarak Misyonerliğe dönüşmüştür.⁸⁵

K. Kerim’de Tebliğ anlayışı açık ve net olarak yer almıştır. “Allah’a itaat edin, Peygambere itaat edin, eğer yüz çevirirseniz bilin ki (Peygambere) yüklenen görevinin sorumluluğu ancak ona; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnız size aittir. Peygambere düşen sadece apaçık Tebliğdir.”⁸⁶

“Rabbinden sana indirileni Tebliğ et,duyur.”⁸⁷”.

“Ey Muhammed” Rabbininin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güze şekilde tartış; doğrusu Rabbin doğru yolda olanlarıda sapıtanları da iyi bilir.”⁸⁸”

“(Deki:)” Ey insanlar! Rabbinizden size gerçek (Kur’an) gelmiştir. Kim doğru yola girerse ancak kendisi (kendi lehi) için girmiş olur. Kim de saptırırsa ancak kendi aleyhine sapıtılmış olur. Ben sizden sizin bu durumunuzdan sorumlu değilim.”⁸⁹

“Sizin dininiz size benim ki de banadır.”⁹⁰”

Tebliğde zorlama, baskı ve yoğun propagandaya ve ısrara asla yer verilmemiştir. Hak ve hakikat “Hikmet ve güzel öğüt ile anlatma”ön planda yer almıştır. Tebliğ de gönül işi, bildirme, öğretme ve haberlendirme vardır. Sevgi ve şefkat söz konusudur. Siyasi ve ideolojik bir gaye öne çıkmamış, ihlas ve samimiyet öne çıkmıştır. Tebliğ de insanların sıkıntılı anlarından faydalanma yoktur. Sadece Allah rızası gözetilmiştir.

⁸⁵ Abdurrahman KÜÇÜK “**Misyonerlik Nedir? (Misyonerlik ve Tebliğ arasındaki Fark)**”, Dinler Tarihi Araştırmaları V.,s.23-24 (01-02 Ekim 2005 Ank. Sempozyumu), Türkiye Din. Tar. Der. Yay, Ank.2005

⁸⁶ Nur Suresi 54. ayet

⁸⁷ Maide Suresi 67. ayet

⁸⁸ Nahl Suresi 125. ayet

⁸⁹ Yunus Suresi 108. ayet

⁹⁰ Kafirun Suresi 6. ayet

Tebliğde devletin siyasi kuruluşları, istihbarat birimleri resmi ve kurumsal kurumlar devrede değildir. Özel görevlendirme yoktur.⁹¹

Misyonerlik ise havariler döneminden günümüze kadar gelen dönem içinde esas itibariyle incili öğreterek, Hristiyan olmayanları bu dine kazanmak, ya da belirli mezhepten olmayanları bir mezhebe çevirmektir.⁹²

Misyonerlik, Hristiyanlığı yaymaya yönelik örgütlü çalışma birimidir.⁹³ Misyonerler inancın eksik olduğunu düşündükleri her yerde, kendi memleketlerinde veya haricinde faaliyet göstermişlerdir.⁹⁴

Misyonerlikte, muhatabın zayıf taraflarından faydalanma, onların kişilik ve kimliklerini değiştirme, toplumun soyutlanmasını sağlama ve siyasi güçlerce desteklenme yer alan özelliklerdendir.⁹⁵

Misyonerlik, emperyalizmin, sömürgeciliğin ve batı kültürünün İslam ülkelerine empoze edilmesinde en etkili yöntemlerden birisidir. Siyasi emellerin gerçekleştirilmesinde vazgeçilmez yöntemlerden birisi deyince ilk akla misyonerlik gelmiştir.

⁹¹ Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.m**,s31.

⁹² Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e**, s.14.

⁹³ A. Mehmet KOCAOĞLU, “**Misyonerlik Faaliyetlerinden Pontus Rum Devletine Uzanan Süreç**”, Giresun Tarihi Sempozyumu,s.236 ,1996, Bildiriler, İstanbul 1997.

⁹⁴ George E. WHITE, “**Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları**”,s.78, (Ter. Cem Tarık Yüksel) Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.

⁹⁵ Abdurrahman KÜÇÜK,**a.g.m**,s.32.

C- MİSYONERLİĞİN DOĞUŞU VE DÖNEMLERİ

Hristiyanlıkta ilk Misyoner Hz. İsa'dır. Çünkü İsa kendisini İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını kurtarmaya gelen bir şahsiyet olarak takdim etmiştir.⁹⁶

İlk muhatapların da İsrail oğulları olduğu anlaşılmaktadır. Hz. İsa ilk misyon hareketine on iki havarisini seçerek başlamıştır. İlk misyon alanı Galile'nin köyleri olmuştur.⁹⁷ Bu konu İncil'de şöyle anlatılmıştır. "İsa çevredeki köyleri dolaşip öğretiyordu. On iki öğrencisini yanına çağırdı, ve onları ikişer ikişer halk arasına göndermeye başladı. Onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Böylece öğrenciler yola çıkıp insanları tövbeye çağırdılar. Birçok cin kovdular birçok hastayı üzerlerine yağ sürerek iyileştirdiler".⁹⁸

İlk dönem misyon faaliyetinde egemen olan konu, tövbe, cin çıkarma ve hastaların iyileştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Baba, oğul ve kutsal-ruh adına bir misyon faaliyeti yapılmamıştır. Hz. İsa'nın ilk misyonu evrensel bir misyon değildir.⁹⁹ Hristiyan alemi, din propagandalarında Hz İsa'nın bu sözlerine esas itibariyle istinad etmişlerdir: "*Gidin ve yeryüzünde her yaratığa incili vazedin! Siz bana Kudüs'te de bütün Yahudi'ye de ve Samari'a da yeryüzünün en son parçasına kadar şahidler olacaksınız.*" Bu emrin onlar arasında "*Gidin ve insanlar arasında Tanrı'nın alem şumul hakimiyetini (imparatorluğu) ve gerçeğini tesis edin.*" Şeklinde tefsir edilmesi ile Yahudilerden sonra ikinci bir Arzu Mev'ud ideali yaratılmıştır.¹⁰⁰

Hristiyanlığın evrensel anlamda misyon faaliyetleri Helenistlerle başlamıştır. Kilise hayatının ilk yıllarında İncil, Yahudi olmayanlar arasında yayılmaya başlayınca her iki manada universal bir misyon hareketi başlamıştır. Bu dönem İsa'nın çarmıhı ve İştifanus'un öldürülmesinden sonraki dönemle başlamıştır. Artık Kudüs dışında Hristiyanlığın yayılması ve Kudüs'teki siyasal ve dini baskıdan Hristiyanlığın kurtarılması gereği ön plana çıkmıştır.¹⁰¹

Resullerin İşlerinden anlaşılacağı üzere İştifanus'un öldürülmesiyle birlikte Kudüs'teki baskıdan sonra, İsa'nın ve Havarilerinin arkasından giden imanlılar, Fenike,

⁹⁶ Matta (XV,24)

⁹⁷ Mehmet AYDIN, "**Hristiyan Misyonerliğinin Başlangıcı, Gelişimi Ve Hedefleri**", Dinler Tarihi Araştırmaları V,s.35, (01-02 Ekim 2005 Ankara sempozyumu) Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ank, 2005

⁹⁸ Markos (VI, 6-7), (VI, 12-13)

⁹⁹ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.35.

¹⁰⁰ Erol GÜNGÖR, **a.g.e**,s.15.

¹⁰¹ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.35.

Kıbrıs ve Antakya'ya doğru dağılmışlardır.¹⁰² Havarilerin ilk muhatapları Yahudiler iken, Grekler ve Paganlar da havarilerin muhatapları olmuştur. Bu dönemde Antakya'daki yeni ihtida hareketi Kudüs'teki Hristiyan cemaatinin dikkatini çekmiş Antakya'ya Barnabas'ı göndermişlerdir. Antakya'da Yahudilerin dışında Grekler'inde imanlılar, Havariler topluluğuna dahil olduğunda; St.Paulus, çoktan Hristiyanlık davası içine girmiştir.¹⁰³

Kudüs'ten sonra Antakya'nın Hristiyanlığın yayılmasında ve kabul edilmesinde;Kudüs'teki baskılardan uzak sakin bir ortamın Antakya'da bulunması, Farklı birçok dinin Antakya'da yan yana bulunmasının sağladığı toleranslı bir ortam,İmparatorluğun merkezi olan Roma ile ulaşımın Antakya'dan kolay olması,Ekonomik refahın Antakya'da huzurlu bir ortam yaratması,Kapadokya, Asya ve Akdeniz ülkeleri için Antakya'nın bir giriş kapısı teşkil etmesi etkili olmuştur.¹⁰⁴

Aziz Paulus'la Barnabas'ın beraber çalışmak istemesinde Paulus'un tahsilli olması ve ikna kabiliyetinin yüksek olması etkili olmuş olabilir. Ayrıca Barnabas'ın Paulus'un ilk Hristiyan cemaatine dahil olmasında ve bu arada itibar görmesinde büyük rolü olmuştur.¹⁰⁵Paulus Hristiyanlığı kabulünden önce katı bir Yahudi misyoneri idi.¹⁰⁶

Hz. İsa'dan itibaren Hristiyanlık dininin önemli dönemleri ve misyonerliğin başlangıçtan günümüze kadar uzanan genel tarihi, ana hatlarıyla şöyle sıralanmıştır.

- 1) 33-10 arası; Havariler Dönemi, Tebliğ/Misyon Dönemi
- 2) 100-800 arası; Kiliselerin kurulması, Hristiyan Doktrininin oluşturulması
- 3) 800-1071 arası; Dini otorite Dönemi
- 4) 1071-1453 arası; Anadolu'nun Türklerden Geri Alınması Dönemi
- 5) 1453-1650 arası; Reform Dönemi, Dinde Milliyetçilik Dönemi
- 6) 1650-1793 arası; Dogma ve Doktrin Tartışmaları Dönemi, Hristiyanlıkta Mezhepler ve yeni Anlayışların Kökleştiği Dönem
- 7) 1793-1965 arası; Modern Dönem
- 8) 1965-2000 arası; Dinler Arası Diyalog Dönemi

¹⁰² Resullerin İşleri, (X,22)

¹⁰³ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.36.

¹⁰⁴ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**,s.36..

¹⁰⁵ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**,s.37.

¹⁰⁶ Galatyalılar, (V-11)

9) 21. yüzyıl; Kültürleşme Yoluyla Tek Kutuplu Dünya Oluşturma Süreci (Batı Medeniyetinin Üstün Kılma) Dönemidir.¹⁰⁷

Antakya'da Aziz Paulus ve Petrus misyonu devam ettirirken, burada insanlar arasında çok farklı dini düşüncelerin, ihtilafların oluştuğunu görmüşlerdir. Bu ihtilaflardan biri olan, Yahudi Hristiyanların sünnetsiz olarak kurtuluşa eremeyeceği düşüncesi, Paulus'un misyon anlayışına ters düşmekteydi. Bu durum Hristiyanlar arasında fitnenin yayılmasına sebep olmuştur. Böylece Paulus ve beraberindekiler sorunu Kudüs cemaatine götürmeye karar vermişlerdir.¹⁰⁸

Kudüs toplantısında ilk sözü Petrus almış ve şunları söylemiştir: "Kardeşler! Öteki uluslar müjdenin bildirisinin benim ağızımdan duyup inansınlar diye Tanrı'nın uzun zaman önce aranızdan beni seçtiğini biliyorsunuz. İnsanın yüreğini bilen Tanrı, Kutsal Ruh'u tıpkı bize verdiği gibi onlara da vermekle, onlara kabul ettiğini gösterdi. Onlarla bizim aramızda hiçbir ayırım yapmadı iman etmeleri üzerine yüreklerini arındırdı".¹⁰⁹ Petrus'un Kudüs cemaati üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Petrus Musevi-Hristiyan çizgideki Hristiyan anlayışın propagandasını yapmıştır. Kudüs'te Yakup'a destek olmuştur. Kudüs toplantısında ikinci konuşmayı Yakup yapmıştır. Konuşmasında: "kanımca diğer uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamalıyız. Ancak putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, cinsel ahlaksızlıktan, boğularak öldürülen hayvanların etlerinden, kanlarından sakınmaları gerektiğini onlara yazmalıyız."¹¹⁰ demiştir.

Paulus ve beraberindekilerin özelde sünnet olma ve genelde tanrısal hukukun işlevi bağlamında geliştirdiği yorum ve algılama, mesajın yayılmasında yerel şart ve durumların dikkate alınması ve gerektiğinde mesajın buna göre yorumlanıp değerlendirilmesi anlayışına zemin hazırlamıştır.¹¹¹

Kudüs toplantısı soruna çözüm getirmiş. Yahudi Hristiyanların dışında misyonu benimseyen birçok insan arasında Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Antakya Hristiyanlığın yayılmasında önemli misyon görevi üstlenmiş, Anadolu Balkanlar,

¹⁰⁷ Abdurrahman KÜÇÜK, "Misyonerlik ve Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri", s.36, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1996.

Abdurrahman, KÜÇÜK, "Misyonerlik Nedir? (Misyonerlik ve Tebliğ Arasındaki Fark)", s.26, Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ankara, 2005.

¹⁰⁸ Mehmet AYDIN, a.g.m., s.41.

¹⁰⁹ Resullerin İşleri, (XV, 6-9)

¹¹⁰ Resullerin İşleri, (XV, 19-20)

¹¹¹ Şinasi GÜNDÜZ, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi, s.356, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

Mezopotamya’da Hristiyanlık hızla yayılmıştır. Petrus’un oluşturduğu ilk cemaat onun ilk patrik olarak kabul edilmesinde etkisini göstermiştir.¹¹²

D- AZİZ PAULUS DÖNEMİ MİSYON FAALİYETLERİ

Hristiyan Misyon Hareketinde Aziz Paulus’un Tarsus’tan Antakya’ya gelmesiyle yeni bir dönem başlamış ve bir yıl boyunca Barnabas ve Paulus orada Mesih’i kabul edenleri eğitmişler ve ilk Hristiyan ismini onlara vermişlerdir.¹¹³ Hangi kültürden gelerek Hristiyan olursa olsun herkese “Christus” (Mesihçiler) ismi ilk defa Antakya’da verilmiştir.¹¹⁴

Hristiyanlığın ilk döneminde, İsa sonrası Hristiyanlığı temsil eden Musevi-Hristiyan çizgideki Hristiyanlık, zaman içinde pasifleşerek, St. Paulus çizgisindeki Hristiyan misyonunun ağırlığını her geçen gün hissettirmiştir. Paulus ilk misyonunu Barnabas’lu yaptığı Anadolu, Kıbrıs, Perge, Pisidya Antakya’sı, Konya, Listra ve Derbe seyahatleri sırasında gerçekleştirmiştir. Bu misyon seyahatlerinde Paulus sıkça mucize göstermiştir.¹¹⁵

Paulus’un ikinci misyon seyahati, Anadolu, Balkanlar ve Yunanistan’ı içine almıştır. Yayımış olduğu ilahi Mesaj: “insanlar için acı çekerek ölen ve tekrar dirilen İsa-Mesih doktrini” olmuştur. Üçüncü seyahati, Anadolu, Makedonya ve Yunanistan’ı içine almıştır. Bu seyahatinin asıl amacı daha önce oluşturmuş olduğu cemaatlerin istikrarlı şekilde ayakta kalmasını sağlamaktır. Hristiyan kilise tarihinin en büyük ve en önemli misyoncusu olan St. Paul Yeni Ahit’in kitapları arasına girmiş olan dört mektubunda Hristiyan misyonu için çizdiği güzergahları belirlemiş ve hatta bu konuda benimsediği taktik ve stratejileri Hristiyan misyonu içine yerleştirmeye çalışmıştır. Paulus’un Misyon faaliyeti tekeli, baskıcı ve diktatörce olmuştur. Kendi düşünce sistemi dışındaki düşüncelere hayat hakkı tanımamıştır.¹¹⁶

Paulus: “İster biz, ister gökten bir melek size bildirdiğimize ters düşen müjde bildirirse lanet olsun ona”¹¹⁷ ifadesiyle kendi düşüncesi dışındakileri kabul etmemiştir.

¹¹² Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.41.

¹¹³ Resullerin İşleri, (XI, 23-24)

¹¹⁴ Mehmet AYDIN, “Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hristiyanlığına Bir Bakış”, Adayla, Antakya, No:VII, 2004, s.251-252.

Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s43.

¹¹⁵ Mehmet AYDIN **a.g.m**,s.42.

¹¹⁶ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.42.

¹¹⁷ Galatyalılar I, 8

Paulus, Hristiyanlığı ya“Ben ya bilmek için her kılığa girdiğini kendisi itiraf etmiştir. Bu misyon çizgisi daha sonraki bütün Hristiyanlar için model teşkil etmiştir.¹¹⁸

Paulus: “Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim kutsal yasanın denetimi altında olmadığım halde yasa altında olanları kazanmak için onlara yasa altındaymış gibi davrandım. Tanrının yasasına sahip olmayan biri değilim. Mesih’in yasası altındayım. Buna karşın, yasa sahibi olmayanları kazanmak için yasaya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kazanmak için herkesle her şey oldum.”¹¹⁹ diyerek misyonunu gerçekleştirmiştir.

Ayrıca Paulus: “Bana her şey serbest” diyorsunuz. Ama her şey yararlı değildir. “Bana her şey serbest” diyorsunuz. Ama hiçbir şeyin tutsağı olmayacağım” .diyerekte misyonun katılığını belirtmiştir.¹²⁰

Paulus, bu misyonla mevcut siyasal sistemlerle çatışmamaya özen göstermiştir, ayrıca bu misyonuyla kendisinin değil başkalarını kurtarmaya önem verdiğini ve bunun içinde her şeyi yaparak onları hoşnut etmeye çalıştığını açık olarak belirtmiştir. Paulus bu misyonu için **Takiyye** yi kullanmıştır.¹²¹

Paulus,İsa’nın, “*Sezar’ın hakkını Sezar’a, Tanrı’nın hakkını Tanrı’ya verin*”¹²² sözünü aynen benimsemiş. “*Her siyasal sistemde Tanrısal bir özelliğin olduğunu*”¹²³ belirtmiştir.

Aziz Paulus’un siyasal sistemlerle uyumlu bir misyon gütmesi, nihayetinde idam edilmesiyle son bulmuştur. Paulus’un Takiyye metodu, İslam düşüncesinin son derece önem verdiği “*olduğun gibi görün ve görüldüğü gibi ol*” prensibine karşı, hedefe ulaşmak için “*gerektiğinde olmadığın gibi görünebilirsin*” prensibini içermiştir. Muhatabına karşı açık, dürüst ve şeffaf olmamayı caiz gören bu tutum da ahlâki bazı sorunların bulunduğu aşikardır. Nitekim Paulus’un bu metodolojisi, kendisinden

¹¹⁸ Mehmet, AYDIN , **a.g.m**,s.43.

¹¹⁹ I. Korintler, (IX, 19-22)

¹²⁰ I. Korintliler,(VI, 12-13)

¹²¹ Mehmet, AYDIN. **a.g.m**,s.43.

¹²² Matta, (XXII, 21)

¹²³ Romalılara, (XIII, 2-4)

yüzyıllarca sonra yaşayan Makyavel'in (N. Machiavelli) çokça tartışılan meşhur "davaya giden her yol mubahtır" ilkesini akla getirmiştir.¹²⁴

Paulus'un misyon yöntemleri arasında mesajın kültürel ortama uyarlanıp adaptasyonu konusunda da ciddi örnekler bulunmuştur ki bunlar günümüz de özellikle çeşitli Protestan misyoner gruplarınca yaygın olarak uygulanan kültürel adaptasyon (contextualisation, inkültürasyon) yöntemine referans teşkil etmiştir. Paulus'un tutumları arasında bu konuda en dikkat çekici tutum, Musa hukukuna karşı sergilediği tutum olmuştur.Sünnetsiz hristiyanlarında kurtuluşa ereceğini benimseyerek Yahudi hristiyanlar dışındakileri de hristiyanlığa kazanmadırmayı amaçlamıştır.¹²⁵

E- HRİSTİYANLIĞIN SİYASALLAŞMA DÖNEMİ MİSYON FAALİYETLERİ

İsa'dan sonra Kudüs cemaati ve arkasından St.Paulus ile başlayan misyon faaliyeti hızla yayılmaya başlamıştır.Hristiyanlık baskıcı tutumlara ve yönetime rağmen içerisinde gizlice yayılmaya başlamıştır.Miladi III. Asırda Roma İmparatorluğunun sahip olduğu en büyük din olarak Hristiyanlık inancı yer almıştır.¹²⁶

Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunun içerisinde serbestçe yayılması İmparator Konstantin'in (274-337) 313 yılında yayınladığı Milan Fermanıyla gerçekleşmiştir. Milan Fermanı Roma İmparatorluğunun dinini resmi din haline getirmemiş, ama serbestlik tanımıştır. Hristiyanlığı açıktan yayma imkanı vermiştir. Bu serbestlik kültürel alanda büyük etkiler yaparak mimari kiliselerin ve büyük eserlerin yapımını hızlandırmıştır. Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini kabul edilmesi Miladi 380 tarihinde Roma İmparatoru Theodos'la gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra artık Hristiyanlık her türlü siyasi desteği, imparatorluktan almış, daha sonraki dönemlerde imparatorluğun yıkılmasıyla kilise egemenliği ortaya çıkmıştır.¹²⁷

Miladi ikinci ve üçüncü asırda çeşitli baskılarla yüz yüze olan Hristiyanlık Roma İmparatorluğunun resmi dini kabul edilmesiyle, İmparatorluk kendi siyasal yapısıyla Hristiyanlığı bütünleştirmiş, bünyesinde bulunan diğer halkları gönüllü yada gönülsüz empoze etmeye çalışmıştır.

¹²⁴ Şinasi, GÜNDÜZ, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi,s355, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İst. 2004.

¹²⁵ Şinasi, GÜNDÜZ,"Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi,s.355, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İst. 2004.

¹²⁶ Mehmet AYDIN, a.g.m.,s.43

¹²⁷ Mehmet AYDIN, a.g.m, s. 44.

Daha sonraki dönemlerde Kilise egemenliği papazların kontrolünde entelektüel iktidarın tekeli muhafaza ederek nihai sözün kendilerine ait olduğunu kabul etmiştir. Bunu perçinleyen en güzel olay da Papa 3. Leon'un 800 yılında Batı İmparatoru olarak Charlemagne'a taç giydirmesi olmuştur.¹²⁸

İşte bu tarih ortaçağ Hristiyanlığının başlangıcı kabul edilmiştir. Bu tarihle birlikte Kilise, hudutlarını bilmediği üniversiteleri yönetmeye, kralları kontrol etmeye ve baskı altında tutmaya başlamış, gücünü ve iktidarını siyasal Hristiyanlıkla perçinleştirmiştir.

Kilisenin papaların eşliğinde misyon faaliyetine başlaması Papa VIII. Clement'in "De Propuganda Fide" topluluğunu kurmasıyla hızlanmıştır. Bu teşkilatın yegane amacı Doğu'daki İslam coğrafyasındaki halkları Hristiyanlaştırmak olmuştur. Bu misyon faaliyeti Türklerin Tarih sahnesine çıkmasıyla sekteye uğramıştır.¹²⁹

Müslüman Türklerin yaptığı başarılı fetihler Hristiyan kilisesinin başarısını iflas ettirmiştir. İstanbul alınmış, İslam gayesi, hoşgörüsü ve akla uygunluğu insanları büyülemiştir. Bu durumda Hristiyanlara ve Hristiyan dünyasına çeşitli yollarla İslami yayılmayı durdurmak kalmıştır. Bunun için çeşitli toplantılar yapılmış, çeşitli teklifler görüşülmüştür. Takip edilecek metodlar üzerinde durulmuştur. Bu metodlardan biriside misyonerlik yapmak olarak belirlenmiştir.¹³⁰

Kilise, yine umudunu hiç kaybetmemiş XIII. Yüzyılda Aziz François d. Assise'in ve Aziz Dominique de Guzman'ın kurdukları Fransisken ve Dominiken tarikatlarını onaylamıştır. Bunlar daha sonraki dönemlerde de en hareketli misyoner gruplar olmuştur. Roma Katolik kilisesi bünyesinde misyon faaliyetine Misyonerlerin babası olarak kabul edilen Raymond Lulle, Müslüman olanları Hristiyanlaştırmakla işe başlamayı amaç edinmiştir. Bunun için Hristiyan mesajının muhataplarının düşüncelerini, adetlerini, felsefelerini bilmenin önemini belirtmiştir.¹³¹

Batı Kilisesinin (papalığın) hedefi yüzyıllardır hem Roma'nın hem de Bizans kilisesinin dışladığı Doğu Hristiyan cemaatlerini kendi safına çekerek, Müslüman Türk yönetimlerini zorlamak, onların hak ve hukukun gözetmek bahanesiyle Doğu

¹²⁸ Mehmet AYDIN, "Din Fenomeni", s.141, Tekin Kitabevi, Konya, 1993.

¹²⁹ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s. 45.

¹³⁰ Günay TÜMER, Abdurrahman KÜÇÜK, "Dinler Tarihi", s.413, Ocak Yay., Ank., 1997,

¹³¹ Mehmet AYDIN, "Türkiyede Katolik Misyonerliğin Dünü Bugünü", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, s.99-100, Ensar Neşriyat, (17-18 Nisan 2004) İstanbul, 2004.

topraklarında egemenliğini tesis etmek olmuştur. Geçmişte Şark meselesi ve günümüzde Büyük Ortadoğu projesi adı altında hep siyasi ve etnik politikaların yer aldığı tarihsel süreçlerle desteklenmiştir.¹³² II. yüzyıldan XV. Yüzyıla kadar Avrupa’da Hıristiyanlığın yayılması büyük oranda manastır keşişleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu tarihler arasında keşişler, pagan köylüler arasında çalışıp onlardan biri gibi yaşayarak önemli bir görev ifa etmişlerdir.

Papalık 1662 yılında Vatikan’da Misyon bakanlığı kurmuştur, Bunu takip eden yıllarda Avrupa’nın birçok ülkesinde özellikle Almanya; Fransa ve Belçika’da misyoner çalışmalarını yürütmek üzere enstitüler açılmıştır.¹³³

XV. yüzyılda Coğrafi Keşiflerle birlikte, yeni temas olunan halkların Hristiyanlaştırılma sürecinde kilise misyon anlayışında ilk defa tebliğde eğitimin önemini keşfetmiştir. Özellikle Asya ülkelerinde güçlü uygarlıklarla karşılaşan misyonerler tebliğde bir metod ihtiyacı hissetmişlerdir. 16. yüzyılda Cizvit tarikatı, Asya’daki faaliyetlerinde Çin ve Hind dinlerinin aslında kitabı mukaddesle uyumlu olduğu yönündeki görüşünü bir misyon tekniği olarak kullanmıştır. 17. yüzyıl Katoliklerin diğer Hıristiyan mezheplerini de misyon içine aldığı dönemi içermiştir. 18 ve 19. yüzyıllardaki Hristiyan misyonunda önem kazanan doğrultu, dinin tebliğinde pozitif bilimlerin kullanılmasının gerekliliği şeklinde bir kanaat etrafında yapılmıştır. Bunun en büyük sebebi de Aydınlanma ve Pozitivizmin getirdiği meydan okuma karşısında kilisenin kendini koruma içgüdüsü olmuştur.¹³⁴

¹³² Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.101.

¹³³ Osman CİLACI; “**Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri**”,s.9, Türkiye Diyanet Yay., Ankara 1997.

¹³⁴ Kürşad DEMİRCİ, “**Misyonerlik Metodundaki Değişimler**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi,s.85, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul,2004.

F- MİSYONERLERİN GAYESİ

Yeryüzünde bazı fikir, düşünce, din ve inanç sahipleri onların yayılmasını istememiştir. Bunlarında dışında yayılmasını isteyen fikirler, düşünceler ve inançlarda bulunmaktadır. Bunlar yegane doğrunun kendisini ki ve tek kurtuluşun da onda olduğu inanç ve gayesine sahiptirler. Tarihsel süreçte sahip olunan fikir ve inanç, din veya mezhep yayma gayesiyle çeşitli mücadeleler ve savaşlar gerçekleştirilmiştir. Bu noktada en etkili misyon gerçekleştiren, Hıristiyan misyonerler olmuştur.

Hıristiyanlar ve kilise başlangıçtan beri kendisine tabi olmayan tüm insanlara hep şu çağrıyla yapmıştır. “*Vakit tamam oldu ve Allah’ın melekutu yakındır. Tövbe edin ve İncil’e iman edin*”¹³⁵ Hıristiyan Misyonerlerin gayesi; yeni Hıristiyanlar kazanmak en azından kendi mensuplarını birlik içinde tutabilmek, batı emperyalist nüfuz alanını genişletmek olarak görülmüştür. Roma Katolikliği, Avrupa’ya hakim olduktan sonra, dünyanın her tarafında yaşayan insanları Hıristiyanlaştırmaya çalışmıştır. Bu arzusuna ulaşmak için önce kılıç yolunu seçmiş ve böylece haçlı seferleri başlamıştır. Bu seferler öncelikle İslam dünyasına yöneltilmiştir. Bu dünya’ya hakim olma gayesindeki Hıristiyanlığı durdurabilecek tek din İslam, tek kuvvet Müslümanlardır. İslam günden güne artmakta, mensupları sayıca yükselmiştir. Ancak Hıristiyan dünyası Müslümanların ilerlemesini kılıç zoruyla durdurmayı başaramamıştır. Çünkü Müslümanlar, Türk’lerle güç kazanmış, ve Türkler İslam’ı dünyaya yaymaya cehdetmişlerdir. Türkler, XVII. Yüzyılın ortalarına doğru Avrupa’nın merkezine kadar ilerlemişlerdir.¹³⁶ Hıristiyan misyonerler yeni metodlarla Hıristiyanlığı yayma çabalarını asla kaybetmemişler. Kendisi dışındaki milletleri farklı bir milliyete büründürme faaliyetlerini misyonerlik için bir metod olarak kullanmışlardır.

Katolik profesörlerinden Danielou:”....nihayet son bir hususa da temas etmek gerekmektedir. Eğer batının siyasi hakimiyeti hedefine ulaştı ise, kültürel etkisinin de hedefe ulaştığı bir gerçektir. Batı teknik medeniyet görünümü altında dünyayı fethetmek yolundadır. Bu durumda Doğunun ve Afrika’nın eski medeniyetleri, bu yayılmaya karşı durabilecek mi? Gelecekte dünyanın her yerinde karşılaşacağımız insanların bu teknik medeniyetin insanları olacağı bir gerçektir. Bu durum misyonu yeni bir oluşa doğru yönlendirmiştir. Çünkü bu teknik medeniyet de gerek Doğuda, gerekse Batıda

¹³⁵ Markos 1,14-15 den Nakleden; Mehmet AYDIN, “**Türkiyede Katolik Misyonerliğin Dünü, Bugünü**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi,s.95, (17-18 Nis.İst.)Ensar Neşriyat,İstanbul, 2004.

¹³⁶ Abdurrahman KÜÇÜK- Günay TÜMER, a.g.e,s.413.

Hristiyanlığın dışında teşekkül etmiştir. Geleceğin misyoner problemi bu medeniyetin Hristiyanlaştırılması problemi olacaktır.” diyerek misyonerliğin nihai amacını dile getirmiştir.¹³⁷

Temeli ortaçağın fanatik anlayışına dayanan misyonerliğin Hristiyanlığı yaymaktan başka, himayesi altında bulunduğu ülkelerin iktisadi, kültürel ve siyasi nüfuzu için zemin hazırlamakta önemli gayelerindedir.¹³⁸ Gittikleri ülkelerde sömürgeciliğe ve emperyalizme hizmet etmişlerdir. Gerek misyoner teşkilatını destekleyenler gerekse orada bilfiil görev alan misyonerler olsun bu iki grubun mutlak çoğunluğunun amaçları ile yaymak için geldiklerini iddia ettikleri din arasında asla bir münasebet olmamıştır. Çünkü batıda manevi değerlere önem vermeyen materyalist ve hiçbir dine inanmayan Fransa gibi milletler oluşmuştur. Özellikle Fransa laik bir devlet olmasına rağmen dışarıda din adamlarını himaye etmekle emellerini gerçekleştirme gayesi gütmüştür. Petrole, altına ve madene özel önem veren Amerika, Dünyanın yarısını ruhi hayata ve dinden gelen sulha daveti gaye edinen misyonerlerle işgal etmiştir.¹³⁹

¹³⁷ W. Danie'lou, “L’ide’e Missionnaire.” 1/20/22 den Nakleden: Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.m**,s.22-23

¹³⁸ www.diyaret.gov.tr/14.11.2005:Osman,CILACI,'Milli ve Dini Bütünlüğümüz Açısından Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri

¹³⁹ M. HALİDİ- Ömer. FERRUH, **a.g.e.** s.27

G- MİSYONERLERİN ÇALIMA METODLARI

Misyonerler çalışma metodlarında çeşitlilikler göstermişlerdir. Göstermelik olarak bazen açık faaliyetleri dışında, çok defa gizli ve dolaylı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Misyoner James E. Dittes'e göre: "Türkiye'de takip edilecek metod: Hıristiyan misyonerler önce Türk muhiti içine girererek, onların sempatisini kazanacak sonra dini telkinatta bulunarak Türk kültür hayatında temelli değişiklikler yapmak için çalışacaklardır."¹⁴⁰

18. yüzyıl ve 19. yüzyıllarda misyon faaliyetlerinde kullanılması gereken yöntem, dinin tebliğine pozitif bilimlerin kullanılmasının gerekliliğini göstermiştir. Bunun en büyük sebebi de, aydınlanma ve pozitivismin meydan okuması karşısında kilisenin kendini koruma içgüdüsünün yatmış olmasıdır. 1896'da toplanan Vatikan Konsili, bu eğilimi resmen ilan etmiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren Hıristiyan misyonundaki liberal yöndeki değişimlerin bu dönemde atılmış olması söz konusu zaman dilimine ciddi bir önem kazandırmıştır.¹⁴¹

Hıristiyanlıktaki misyonerlik anlayışında dönüm noktası kabilindeki değişimler, farklı kültürlerle karşılaşma, siyasal ilişkiler ve modernizmin getirdiği yeni dengelerle alaka göstermiştir. Öte yandan, Hıristiyan misyon anlayışının değişimi, yöneldiği kitlenin yapısına göre de değerlendirilmelidir. Bu mantık içerisinde düşünüldüğünde ateist çevrelerde farklı, Hıristiyan mezhepleri veya diğer dinler arasında farklı bir metodun izlenmesi gerekeceğini anlamak herhalde zor olmasa gerek.¹⁴²

Osmanlı Devleti içerisinde faaliyet gösteren misyonerlerin hedef aldıkları bölgelere, kitlelere ve toplumlara yönelik ayrı, özel program ve metodlar olduğu gibi, zaman ve şartlara göre değişen metodları da olmuştur. Kendi aralarında yazdıkları mektuplarda birbirlerine (biraderlerini), kendilerini "*kurtların arasında kalmış kaz gibi*" görmeleri dolayısıyla, "*yılan gibi akıllı ol*", "*insanlardan kendini kolla*" diye tavsiyelerde bulunmak suretiyle misyonun başarısını etkileyecek olumsuzluklardan korunmaya çalışmışlardır.¹⁴³

¹⁴⁰ Erol GÜNGÖR, **a.g.e.**, s.75

¹⁴¹ Kürşad DEMİRCİ, "**Misyonerlik Metodlarındaki Değişimler**", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi,s.85, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

¹⁴² Kürşad DEMİRCİ, **a.g.m.**,s.83

¹⁴³ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**, s.37

G.1. DİNİ TEŞKİLATLARI KURMA VE YAYIN YAPMA

Misyonerler dini teşkilatlar kurmak ve yayınlar yapmak için önce faaliyete geçecekleri yerleri tespit etmişler. Daha sonra orada bir teşkilat kurmak için o bölgeye göre yetiştirilmiş elemanlara görev vermişlerdir. Böylece Misyonerler kitabı mukaddesi, dini kitap ve broşürleri o ülkenin diline göre neşrederek dağıtımını gerçekleştirmişlerdir.¹⁴⁴

Dini teşkilatları başka insanlara telkinler yaparak ve insanlık gösterileriyle büyük küçük yardımlar yapmak suretiyle Hıristiyanlığı sevdirmeye çalışmışlar. İngilizlerin bu maksatla birçok yerde ve hatta Nasturileri bile elde etmek için Musul ve Van arasında İmadi'ye ve Çölemerik'e yakın iki köyde bile (Archbishop of Conterbury Mission) adıyla bir müessese ve mektepler kurmuşlardır.¹⁴⁵

Osmanlı devleti içerisinde misyonerlerin ilk kullandıkları alan basım/yayın faaliyetleri olmuştur. Malta'da toplanan misyonerler, şartların oluşmasıyla Beyrut'u yeniden işgal etmek, İzmir ya da İstanbul'da bir misyonla hem Yunanistan da hem de Anadolu'da çalışmalara başlama kararı almışlardır. Bunu Malta'daki matbaanın Rumca ve Ermenice harfli Türkçe ders kitapları basımı yönündeki kararı takip etmiştir. Daha sonra Matbaa, 1833 yılından 1853 yılına kadar İzmir'de faaliyetlerini sürdürmüştür. Bundan sonra Matbaa imparatorluğun diğer bölgelerle ilişkisini ve koordinasyonunu sağlamak için İstanbul'a taşınmıştır.¹⁴⁶ Başlangıçtan 1881 yılına kadar Malta, İzmir ve İstanbul matbaalarından dini içerikli toplam 725 kitap, broşür, risale, vb. yayın yapılmıştır.¹⁴⁷

Günümüzde "Medya Evangelizmi" olarak adlandırılan Hıristiyanlığı, TV, Radyo, gazete ve sürekli yayınlarla yaymaya çalışılması faaliyeti tüm dünyada oldukça yaygın hale gelmiştir. Ayrıca internetin yaygınlaşması ve sinema sektörünün görsel malzemelerle donatılması Hristiyanlık propagandası için vazgeçilmez iletişim teknolojileri olmuştur.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Günay TÜMER- Abdurrahman KÜÇÜK, **a.g.e.**,s.420

¹⁴⁵ Erol GÜNGÖR, **a.g.e.**, s.68

¹⁴⁶ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**, s.30,38-39-,67

¹⁴⁷ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**, s.113

¹⁴⁸ Şinasi GÜNDÜZ, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi,s.376, (17-18 Nisan 2004) İstanbul, 2004.

G.2. OKULLAR VE ÇEŞİTLİ TESİSLER AÇMA, YARDIM YAPMA

Misyonerler Azınlıkta bulunan Hıristiyan çocukların eğitim ve öğretimlerini içinde yaşadıkları toplumun çocuklarından üstün hale getirmeye çalışmışlardır. Misyonerlerin yaptıkları ilk iş, kendilerini dinleyecek insanlar bulmak ve onları yetiştirmek olmuştur. Bu insanlar sözlü olarak ve basılı malzemelerle yoğun bir etkileşim alanına sokulmuşlardır. Bu aşamada çeviri, kitap basımı ve dağıtım gibi işler çok önemli vazife görmüştür. Kiliselere papaz/vaiz ve okullara öğretmen yetiştirilmesi ihtiyacı, eğitim sisteminin geliştirilmesine daha ileri düzeyde okullar açılmasına neden olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti üzerinde misyonerlik faaliyetlerinde Hıristiyan gruplar eğitime özel önem vermişlerdir. Başta Katolik misyonerler olmak üzere diğer misyoner gruplar eğitim alanında büyük rekabete ve çatışmalara girişmişlerdir.¹⁴⁹

Osmanlı toprakları üzerinde çoğunluğu Fransız kökenli Katolik misyonerler, eğitim/öğretim faaliyetlerini St. Joseph, St Michel, St. Luis, Motre Dame de Sion gibi orijinal isimlerle binlerce öğrencinin öğrenim gördüğü sayıları 500'ü bulan okullarda sürdürmüşlerdir.¹⁵⁰

Misyonerlik faaliyetlerinin en önemli ve başarılı olduğu alan eğitim olmuştur. Mr. Clark, 1888 yılında Londra'da toplanan Protestan Misyonları Yüzüncü Yıldönümü Konferansı'nda sunduğu tebliğde bu konunun önemini şöyle vurgulamıştır: “Bunca yıllık deneyim ve gözlemlerden aldığımız iki ders olmuştur. İncil'in öğretilmesi ve daha zeki kişilikli, etkili Protestan Hıristiyanlar yetiştirmek için ilkokul düzeyinde eğitim gerekmiştir. Ayrıca papaz, vaiz, öğretmen ve diğer yerli çalışanları yetiştirmek için orta düzeyde eğitim gerekmiştir. Artık hiç kimse sanat, ticaret ve dünyanın tanrısal olmayan kısmından ayrı yaşayamaz. Bu nedenle insanlar okullarda daha gelişmiş eğitim istemişlerdir.¹⁵¹

Osmanlı toprakları üzerinde, özellikle kolejlerle adını duyuran Amerikan okulları dikkat çekmiştir. Bu okullar bir yandan Osmanlı imparatorluğundaki Amerikan çıkarlarının belkemiğini oluştururken, bir yandan da “yeni dünya”nın eğitim alanındaki prestijini simgelemişlerdir. İlahiyat okullarının ilki Bebek ilahiyat okulu adıyla,

¹⁴⁹ Mustafa ERDEM, “Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, s.82 (17-18 Nisan 2004), İst., 2004.

¹⁵⁰ Ayten SEZER, “Osmanlıdan Cumhuriyet’e Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, s.169-184, H. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devletinin 700. yılı özel sayısı, Ankara, Ekim, 1999.

¹⁵¹ Uygur KOCABAŞOĞLU, a.g.e., s.118-120

İstanbul'da Çelebi Yorgaki'nin evinde iki öğrenci ile eğitime başlamıştır ve 1856'da gerçek anlamıyla bir ilahiyat okulu niteliği kazanmış ve dört yıl sonra da Merzifon'a nakledilmiştir. Amerikalıların denizaşırı ülkelerdeki ilk yüksek öğretim kurumu olan ve öğretmeni öğrencisinden çok olan Robert Koleji olmuştur.¹⁵²

Kolejler, yabancı okullar, ve kuruluşlar, okullardan yetişenlere dolgun ücretli ve etkili işler bulmakla da oraları cazip hale getirmişlerdir. Bu vesile ile etkileme yöntemiyle gençleri kendi idealleri doğrultusunda şuurlandırmaya çalışmışlardır.¹⁵³ Ayrıca sağlık hizmetleri de misyonerler için cazip yöntemlerden birisi olmuştur.

Misyonerlere göre: “İnsanın olduğu yerde acılarda vardır. Acıların olduğu yerde doktorluğa ihtiyaç vardır. Doktorluğa ihtiyaç olan yerde de misyonerlik için uygun bir fırsat vardır” bu konuda Türk Misyonlarına Yardım Cemiyetinin yayınladığı kitapta hastanelerin rolü şu şekilde belirtilmiştir. “Tıbbi misyonlar İncil öğretiminin öncüleridir. Bunlar, başka bir Evangelizm ağacının dikilmesi imkansız olan yerlerde fidan yetiştirebilirler. Doktor, diğer misyonerlerle ne bir münasebeti olan ne de münasebeti isteyen bir çok insanı doğrudan doğruya kabul etmez. Bir hekim nerede olursa olsun bir dispenser açtığı zaman şifa verici mahareti yüzünden kendisine başvuru olanlarla kuşatılır. Bu yobazlar onun elini öpecek: kör, topal, mefluç insanların, can çekişen ana babaların ,İsa'ya hazin yakarışlarını andıran bir sesle ona yalvaracaklardır.¹⁵⁴

Misyonerler,bunların dışında fakir insanlara ve depremzedelere yardım gibi sosyal alanda da yeni çalışma metodlarını kullanmışlardır.

¹⁵² Uygur KOCABAŞOĞLU, a.g.e., s.136-141

¹⁵³ Günay TÜMER,-Abdurrahman KÜÇÜK, a.g.e,s.420

¹⁵⁴ Ayten SEZER, “Osmanlı Dönemine Misyonerlik Faaliyetleri”, s.3'den Nakleden; Mustafa ERDEM, “Türkiye’de Azınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri”,s.284, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi,(17-18 nisan 2004), Ensar,İstanbul,2004.

G.3. MASKELİ TAŞKİLATLAR KURMA

Bu teşkilat mensupları, kılık kıyafet, dil, din, örf ve adet gibi kültüre yönelik yollarla içinde buldukları toplumdan dışlanmış gibi görünmüşlerdir, ve gayelerine erişmek için perde arkasından çalışmışlardır: yani kurnaz ve iki yüzlü hareket etmişler. Misyonerler gidecekleri yerlerin özelliklerine göre yetiştirildikleri için çok beceriklidirler. Maskeli çalıştıkları için kuzu postuna bürünerek saf halkı kolayca alabilirler. Bunların hedefi siyasi ve dini bakımdan milleti kargaşaya düşürmek, halkı her türlü ilerlemeye karşı kayıtsız ve hatta düşman yapabilmek, geri kalmış halde bırakmaktır. Bu hususta bazı yollara başvurmuşlardır. Mesela Müslümanlara “asrı saadet’te teknik var mıydı?” elbise var mıydı? Diyanet teşkilatı var mıydı? Şeklinde sorular sorarak onları bütün olan şeyler aleyhine kışkırtmış ve hatta olmayacak şeyleri saf inanmış insanlara yaptırarak devlet güçleriyle karşı karşıya getirmişlerdir. Ayrıca hakim unsurla çeşitli yönlerden nüansları olan insanları karşı karşıya getirmişler; hem devleti acze hem de Müslümanları birbirlerine düşürmeye çalışmışlardır. Müslümanların çeşitli gruplara ayrılarak zayıflamasına, bölünmesine ve birbirine düşman olmasına gayret göstermişlerdir.¹⁵⁵

Misyonerlik faaliyetlerinde kullanılan bu çalışma metodlarının dışında günümüz misyon teknikleri arasında en dikkat çekici olanı kültüre uyarlama (inkültürasyon) yöntemi olmuştur. Kimi misyonerler, Müslümanları Hıristiyanlaştırmada en büyük başarının bu yöntem bağlamındaki çabalarla gerçekleştiğine dikkat çekmişlerdir. Kültüre uyarlama, Hıristiyanlığın bir kültür değil bir kült olduğu, dolayısıyla yalnızca Avrupa ve Kuzey Amerika gibi Hıristiyan geleneğin egemen olduğu bölgelerde değil tüm dünyada yerel geleneklere ve adetlere uyarlanmaya ihtiyaç duyduğu düşüncesini temel almıştır.¹⁵⁶ Kültüre uyarlama çalışmalarının dışında diyalogunda misyonerlikle ilişkisi öteden beri tartışılmaktadır. 1960’lı yıllarda yapılan II. Vatikan Konsili’nde Katolik kilisesinin dışa açılma kararı alması ve bu bağlamda gerek diğer Hıristiyan gruplarıyla gerekse Müslümanlarda dahil diğer din bağlılarıyla diyalog arayışının vurgulanması, ilerleyen dönemde diyalog faaliyet ve çalışmalarını gündeme getirmiştir. Misyonerler, salt birbirini tanıma ve anlamaya dayalı diyalogu kabul etmez; aynı şekilde birbirlerinin kültürlerini ve inançlarını zenginleştirmek amacını güden bir

¹⁵⁵ Günay TÜMER,-Abdurrahman KÜÇÜK, a.g.e, s.421

¹⁵⁶ GUTHRIE, “Doors into Islam”den Nakleden; Şinasi GÜNDÜZ “Misyonerlerin Çalışma yöntemleri ” ,s.363, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

diyalog anlayışı da doğru değildir. Onlar, diyalogun asıl amacının karşıdakini ihtida ettirmek yani Hıristiyanlaştırmak olduğunu vurgulamışlar. Onlara göre diyalog, yanlış yolda bulunan kişilerin, mesela Müslümanların, İsa Mesih'e imana çağrılmasıdır: bu diyalogun açık ve doğru hedefi olmalıdır. Bu doğrultuda diyalog tartışmayı değil kurtarmayı amaç edinmiştir. Kurtuluş, asla kendiliğinden oluşması beklenen bir son değildir; bunun için karşıdaki insanlarla samimiyet, arkadaşlık ve sempati ortamını gerçekleştirecek diyalog sürecinin kurulması gerekmektedir.¹⁵⁷

Kısaca Misyonerler bireysel ve toplumsal programlar uygulamışlardır. Bireysel uygulamalara tabi tutulacak kişiler arasında beklenti içerisinde olanlar vardır. Yurt dışında gitmek isteği, para ihtiyacı, yabancı ile evlilik, iş kurma hayali, yabancı dil öğrenme isteği..... bu gibi beklentiler ve ihtiyaçlar misyonerlerin işlerini kolaylaştırmıştır, bu kişileri ağlarına düşürdüklerinde onlara vaatlerde bulunarak umutlandırırılar. Sonra kendi mesleklerini icra ederler. “empoze”, bu kişilerin önce işlerini boşaltılar. Beyinlerin yıkarlar, sonra yüreğini ve ruhunu satın alırlar. Onları toplumdan kesip çıkarırlar, içine yapay inanç ve Hıristiyan kültürünü koyarak kontrol altında tutarlar. Zaten bu kişiler artık hem kültürlerini kaybetmişler hem de kendilerini batılı sanan, ama batılı görülmediği belli edilmeyen bir hale gelmişlerdir.¹⁵⁸

H- MİSYONERLERİN YETİŞTİRİLMESİ

Misyonerlik yapmak isteyenlere, doğunun ruhunu anlayabilecekleri hususiyette hazırlanmış programlar tatbik edilmiştir. Siyasi bir kurul misyonerlerin bu programını kontrol eder. O kurul doğuyu geri kalmış, kötülüklerle dolmuş ve misyoneri bekleyen bir şekilde tasvir etmiştir, Siyasi kurul Misyoneri körü körüne bu ülkelere sevketmeye uğraşmıştır. İspanya (Tuleytle), Paris ve Roma'da bu mühim durum için okullar kurulmuş, bu okullar, ayrıca kuvvet kullanarak misyonerlik yapabilmek için askeri eğitimi de programlarına ilave etmişlerdir.¹⁵⁹

Misyonerlerin ana gayesi; Hıristiyanlığı yaymak ve yeni Hıristiyanlar kazanmaktır. Bundan dolayı bu işi yapacak kimselerin kültür seviyeleri ve hitabetlerinin mükemmel olması, gittikleri veya içinde buldukları toplumda kendilerini kabul ettirecek şahsiyet ve kabiliyette bulunmaları, siyaseti, çalışma metodlarını çok iyi

¹⁵⁷ LARSON, “Critical Contextualisation and Muslim Conversion” s,190-191 den Nakleden, Şinasi GÜNDÜZ, a.g.m,s.372.

¹⁵⁸ İlker ÇINAR, a.g.e, s.45-46

¹⁵⁹ ADDISON: s.57 v.d. Nakleden: M. HALİDİ-Ö. FERRUH, a.g.e, s.52

bilmeleri ve uygulamaları gerekmektedir. Bu gayelerine ulaşmak için misyoner teşkilatlar, misyonerlerini çok iyi yetiştirmeye son derece dikkat etmişlerdir.¹⁶⁰

İmparatorluk devrinde İngiliz misyonerlerin nasıl yetiştirildiği hususunda bir misyonerin verdiği izahatta:

“.....Protestan Mezhebi dünyanın en doğru, en sahil mezhebidir, diyemem. Çünkü herkes dinini doğru addeder. Fakat mevcut dinlerin en kayıtsız, serbesti ve sadesi ve medeniyete sevkedeni Protestan dinidir. İngiltere’de Protestanlığı dünyaya tamim için kurulmuş bir misyoner teşkilat vardır. Misyonerler çocuk iken hizmete alınırlar. Yapacakları vazifeye göre ilmen ahlaken ve fikren yetiştirilirler. Şöyle ki: İngiliz misyon cemiyeti her sene bütün orta mektep talebesinin zekilerinden-tabii bunların müsaadesiyle-ihliyaca göre otuz kırkını seçerek himayesine alır, onları kabiliyetlerine göre üçer-beşer ayırarak muhtelif memleketlerde yetiştirirler. Bu çocuklar o memleketteki sefaret veya Konsolosluklara tevdi edilir.”¹⁶¹

“Bütün İngiliz Sefaret ve konsolosluklarında misyon cemiyetinin mükemmel talimatı vardır. İşte bu talimata göre çocuklar büyütülür, okutulur, öğretilir ve yetiştirilir. Ben ve arkadaşım Herbert on yaşında iken misyon cemiyeti tarafından İstanbul’a gönderilmiştir. Doğruca sefarethanemize gittik. Sefir beni sefaret kavası Cihangir’de Sakin Ali Ağa’ya teslim etti ve şöylece tenbihatta bulundu: “Ali Ağa bu çocuğun ismi İbrahimdir. Ve senin oğlundur. Herkese öyle söyleyeceksin. Sana ayda on lira vereceğim. Bu para ile çocuğu, mahallenizin mektebinde okutacaksın ve tıpkı sülbünden hasıl olmuş çocuğun gibi yedirecek, içirecek ve giydireceksin. Adetiniz nasılsa öyle terbiye edeceksin. Ayda bir kere sefarethaneye getirip bana göstereceksin.” dedi. Kavas Ali Ağa’da beni kolumdan tutarak evine götürdü. Karısı Gülsüm hanıma teslim ederek: “İşte sana evlat getirdim. Bunu büyüteceksin.” dedi. Bana entari giydirdiler, ayağıma takunyalar geçirip bir gün mahalle çocukları arasına salıverdiler. Birkaç ay sıkıntı çektim. Türkçe bilmediğim için hiç kimse bana ehemmiyet vermiyor ve dilsiz diyorlardı. Evde daima Türkçe konuşulduğu gibi, devam ettiğim mahalle mektebinde dahi Türkçe’den gayri lisanla tekellümeden olmadığından yavaş yavaş kulak dolgunluğu ile Türkçe’yi öğrenmeye başladım. Bir sene sonra çocukların ele başısı oldum. Mektepte hoca efendi bana teveccüh göstermeye başladı. Derslerimde ileri gittim.....” diyen misyoner, yetiştirilme sürecindeki titizliği açıkça anlatmıştır. Bu

¹⁶⁰ Günay TÜMER- Abdurrahman KÜÇÜK, a.g.e, s.424

¹⁶¹ Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.65-66

yetiştirilen misyoner, daha sonra İngiliz hükümetinin kendisini ülkesine çağırmasından sonra sarığını ve cübbesini atarak başına bir melon şapka geçirip İstanbul'dan ayrılmıştır. Misyonerin bu sıralarda tam otuz altı yaşında olduğu belirtilmiştir¹⁶²

I-İSLAM DÜNYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

İslam aleminde Hristiyanlaştırma faaliyetlerinin kökleri haçlı savaşlarına kadar uzanmaktadır. Hristiyan aleminin teşkilatlı bir şekilde misyonerlik çalışmalarına başlaması 13. asrın başlarında olmuştur. Hristiyan misyonerler İslam Alemindeki Hristiyanlaştırma faaliyetlerini organize etmek için tarih boyunca çeşitli dernekler ve teşkilatlar kurmuşlardır. 19. asrın girmesiyle misyonerlik faaliyetleri daha da gelişmeye ve güçlenmeye başlamıştır. Özellikle batının gerçekleştirdiği teknolojik gelişmeleri çeşitli İslam topraklarına sokmak suretiyle nüfusunu genişletmesi İslam Alemine misyonerlik faaliyetlerinin sızmasında kolaylaştırmıştır. Misyonerlerin Müslümanlar arasında yayılmasını Avrupa ülkelerinin İslam ülkelerine asker göndermesi takip etmiştir. Bu noktada sömürgeci güçlerle misyonerlerin gayeleri birleşmiştir.¹⁶³

Haçlı seferleri, Batı Hristiyan dünyasının İslam dünyasını tanımada en büyük etken olmuştur. Güney doğu Asya, Uzak doğu ve Ortadoğu'nun zenginliklerini batıya akıtan tarihi ipek yolu Orta-Asya ve İran üzerinden geçmekteydi. Bu yolun XIV. Asrın başlarında Osmanlı hakimiyetine geçmesi Batı dünyasını doğu dünyasının zenginliklerine başka yollardan ulaşma düşüncesine sevk etmiş, özellikle güney ve batıdan giderek Hindistan ve Çin'e ulaşılamayacağı araştırılmaya başlanmış bunun okyanuslardan giderek mümkün olacağı düşünülerek XIV. Yüzyılın başlarında Coğrafi Keşifler başlamıştır.¹⁶⁴

Coğrafi keşiflerin ana gayesini: Haçlı seferlerinin başarısızlığını gidermeye çalışmak, Kürenin öte tarafında varolduğuna inanılan Hristiyanlara ulaşarak onlara yardım etmek, Hristiyan olmayan milletleri Hristiyanlaştırmak oluşturmuştur.

Coğrafi keşiflerle birlikte yapılan keşifler, yeni zengin ülkelerin varlığını ortaya çıkarmıştır. Batı Hristiyan toplumu doğunun her türlü mirasına el koyarak sömürgecilik felsefesini başlatmıştır.

¹⁶² Ahmet Hamdi, “**Alemi İslam ve İngiliz Misyoneri**”, İstanbul, 1337, Nakleden; Erol Güngör,**a.g.e**, s.66-67

¹⁶³ M. Ahmet VAROL, “**İslam Dünyasında Kesitler**”,s.9-15,C.1, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990.

¹⁶⁴ Süleyman KOCABAŞ, “**Türkiye’de Gizli Tarih III Misyonerlik ve Misyonerler**”,s.46, Vatan Yay., İstanbul, 2002.

Batı sömürgeciliği, Misyonerliği “sömürünün alt yapısı denilen “Kültürel ortamı doğurmak” için kullanmış, sömürülen ülke halklarının Hıristiyanlaştırılması bu olmaz ise yerli ve milli olan neleri varsa bozularak yerine Batıya sempati doğuracak değerlerin konması “Kültür Emperyalizmi” dediğimiz bir çeşit Emperyalizmin temel işlevini oluşturmuştur.¹⁶⁵

Papalığın güçlenmesi ve devlet niteliği kazanmasının ardından Misyonerlik görevinin niteliğinde de bir değişim belirmeye başlamıştır. Hıristiyanlara ve Hıristiyan misyonerlere baskı, işkence yapan tanrı tanımazlar ve putperestler yoktur artık. Hıristiyanlığın iyice yerleşmesi, güçlenmesi ile gelen değişim ve gelişmeler sonucu giderek misyonerlik bir sömürgecilik anlayışına dönüşmüştür.¹⁶⁶ Papa, Vatikan’da 1662 yılında Hıristiyan olmayan halkların Hıristiyanlaştırılması için Misyon Bakanlığı kurmuştur.¹⁶⁷

İslam ülkelerinde İncil’i tanıtmak ve yaymak düşüncesi ilk önce Asisli S.t. Francesco’dan gelmiş daha sonraları bu fikir, kilisenin dışında kurulan dernekler vasıtasıyla da hayata geçirilmiştir. Papalık Hıristiyanlaştırma çalışmalarını daima mercek altında tutmuş, bu cümleden olarak 1593-1608 yılları arasında Portekiz ve İspanya krallıklarına, bu konudaki maddi manevi her faaliyetlerinde destek sağlamıştır. Aynı yıllarda Paris’te açılan Dış Misyonerler Papaz Okulu’nun bütün masrafları Papalık Propaganda dairesince karşılanmıştır.¹⁶⁸

1910 yılında toplanan Edinburg Kongresi kararlarından ilk uygulanacak olanlar şunlardır: Bütün Protestan hizipleri arasında müşterek bir misyonerlik okulunun yapılması, bunun İslam ülkelerinde faaliyet gösterecek misyonerlerin eğitilmesine has olması, bu okulun 1911 sonbaharında faaliyete geçmesi, oraya kız ve erkek öğrenci alınması, Arapça’nın İslami ilimlerin, İslam tarihinin ve misyonerlerin İslam ülkelerinden iktibas ettikleri bilgilerin okutulması ve bu arada İslamiyetle ilgili Arapça ve Arapça olmayan kaynak eserleri kapsayacak kütüphane kurulmasıdır.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Süleyman KOCABAŞ, a.g.e, s.52.

¹⁶⁶ Sabri AKDENİZ, “Genel Olarak Misyonerlik”,s.71, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004),Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

¹⁶⁷ Osman CİLACI, “Dini ve Milli Bütünlüğümüz Açısından Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri”, www.Diyaret.gov.tr/ 14.11.2005

¹⁶⁸ Osman CİLACI, “Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri”, s.9,Türkiye Diyanet Yayınları, Ankara, 1997.

¹⁶⁹ Yusuf URALGIRAY, “İslam Aleminde Misyonerlik Faaliyetleri”, s.69,Ankara, 1977.

“Misyonerler bütün dünyaya yayılmışlar, gittikleri yerlerde yerlileri din değiştirmeye zorlamışlardır. Bundan maksatları da din birliği yoluyla hudud olmuştur... Misyonerler yerli kavramları ve dini anlayışları sarsmışlar, hatta yıkmışlardır... İşin bu safhaya gelmesiyle dünyayı temelinden değiştirme gayretleride gerçekleşmiştir.”¹⁷⁰

Misyonerler 1911 yılında da Laknav (Hindistan) kongresini yaptıkları zaman, İslam dünyasındaki siyasi durumları tetkik etmeye koyulmuşlar. Kongre bu durumları biraz karışık bulunca delegelerden Samuel Zwemer şöyle demiştir:

“İslam dünyasında şimdiki politik parçalanma Allah’ın eliyle tarihte yapılan bir işleme ve Hıristiyanlık dini için yapılmış bir tercihe en açık delildir. Böylece bu durum İslam dünyasında, misyonerlik için ardına kadar açılmış kapıların çokluğuna bir işaretir. Şimdi İslam dünyasının dörtte üçüne misyoner grupları kolayca ayak basıp içeri girebilirler. Bugün Marakeş, Batı Trablus, Afganistan, Türkistan, İran, Batı Arap Yarımadası ve Osmanlıda Misyonerliğe engeller vardır. Fakat Hindistan, Cava, Çin, Mısır, Tunus ve Cezayir gibi ülkelerde yüz kırk milyon Müslüman vardır. Kolay bir şekilde Hıristiyanlık Misyonerliğinin onlarla temas etmesi mümkündür.”¹⁷¹

Samuel Zwemer bu misyoner faaliyetlerin İslam ülkelerinde Hıristiyanlaştırmada başarılı olabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken noktaları da şöyle özetlemiştir.

* Müslümanları dinlerinden uzaklaştırmak adeta imkansız denecek kadar zor bir görevdir.

* Müslümanları vaftiz etmek için boş yere çabalanmamalı,. Başka yollar, başka çareler denenmelidir.

* Girişilecek faaliyetlerde Müslümanları öyle bir hale getirmeli ki isimleri Müslüman olduğuna halde, giyinişleriyle, davranışlarıyla, akıl ve hisleriyle tamamen bir Hıristiyan’a benzesinler.¹⁷²

İslam ÜlkelerindeYapılacak olan bu faaliyetlerle Müslümanları kendi kimlik ve kültürel yaşantılarından tamamen koparmak amaçlanmıştır.

¹⁷⁰ Hurbert DESCHAMP, “Sömürgecilğin Sonu”,(Çev:F. Orsan), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965, s.27 ve 56dan nakleden; Süleyman KOCABAŞ, **a.g.e**, s.53

¹⁷¹ M. HALİDİ-Ö. FERRUH, **a.g.e**, s.220.

¹⁷² Osman CİLACI, **a.g.e**, s.36.

Misyonerler, çalışmalarını sadece az gelişmiş olan ülkelerde değil, henüz medeni imkanların çoğuna kavuşmamış ülkelerde de sürdürmüşlerdir. Afrika ülkelerinin çoğunu bu ülkelere örnek göstermek mümkündür.¹⁷³

Misyonerler ilk faaliyetlerini Afrika'nın bazı bölgelerinde olduğu gibi daha çok Müslüman olan ülkelerde İslam'a giden yolu kesme noktasında yoğunlaştırmıştır.¹⁷⁴

Misyonerler doğuda özellikle Müslümanlar arasında Hıristiyan mezhepleri yaymak hususunda az fayda sağladıklarını gördüklerinde uzun zamandan beri yüzlerini daha güzel ve daha etkili bir yol olan hükümetlerine çevirip hemen onlara başvurmuşlar. Sonunda misyonerler kendilerini ve dinlerini devletlerinin elinde itaatkar bir alet haline getirmeye razı olmuşlardır. Devletleride bu fırsatı ganimet bilmiştir. Ve misyonerlere yardım etmeye başlamıştır.¹⁷⁵ Katolik misyonerleri Fransız, İtalyan ve Papalık himaye ederken, Ortodoks misyonerleri Rusya, Protestan misyonerleri de İngiltere ve ABD himaye etmiştir.

Misyonerleri, bu devletlerin himaye etmesinde önemli bazı gayeleri de mevcut olmuştur. Misyonerleri, ülkelerinin kültürlerini, fikirlerini ve ticaretlerini doğudaki uluslara taşıyan kimseler olarak görmüşlerdir. Ayrıca misyonerleri Doğuda yabancıların sultasına karşı koyamayacak kimseleri de eğitim ve öğretim gibi çeşitli yollarla yetiştirmeye çalışan kimseler olarak kabul etmişlerdir. Bizzat dini misyonerlik ticari ve siyasi propaganda için bir perde olmuştur. Emperyalizmin içinde köklü bir pencere vazifesi üstlenmiştir. Doğuda çıkan sosyal, dini, siyasi kargaşalıkların çoğu misyonerler ve kiraladıkları şahıslar vasıtasıyla çıkarılmıştır.¹⁷⁶

Avrupa merkezli devletler,Hıristiyan misyonerleri, sömürge yönetimin bir parçası sayarak, Birbirlerinin eksikliğini tamamlamışlardır. Misyonerler genellikle kendi ülkelerinin sömürdüğü ülkelerde görev yapmışlar. Burada devletlerinin çıkarlarına hizmet etmişlerdir. Farklı Avrupa ülkelerinden gelen misyonerlerin çalışması izne tabi tutulmuştur.. Protestanlar Katolikleri,Katolikler Ortodoksları içlerine sindirememiştir.¹⁷⁷

İslam ülkelerinde, Hıristiyan misyonerlerinin Müslümanlara yönelik faaliyetlerini David Herold şu şekilde belirtmiştir.

¹⁷³ M. HALİDİ-Ö. FERRUH, **a.g.e**, s.191.

¹⁷⁴ Süleyman KOCABAŞ, **a.g.e**,s.54.

¹⁷⁵ M. HALİDİ-Ö .FERRUH, **a.g.e**, s.140-141.

¹⁷⁶ M. HALİDİ-Ömer FERRUH, **a.g.e**, s. 66.

¹⁷⁷ Ed. GIYASEDDİN, “**İslam Dünyası ve Milliyetçilik**”, s.44,(Çev: T. Cevdet) Pınar Yay., İstanbul, 1993.

- Hıristiyanlık propagandası yapan radyo yayınlarının artması,
- Hz. İsa'nın filmlerinin izlettirilmesi,
- Yazılı basının misyonerlik propagandası için kullanılması,
- Özel yabancı dil kursları ve okulların faaliyetler yürütmesi,
- Yüz yüze görüşme ve tanışma programlarının düzenlenmesi,
- Tercümanlık bürolarının misyonerlik çalışmaları yapması,
- İncil dağıtma bürolarının çalışmaları,
- Misyonerlik amacıyla açılan evlerin faaliyetler düzenlemesidir.¹⁷⁸

Şarkiyatçılık ta misyonerliğe ortam hazırlamış Emperyalizmin en büyük destekçi kolu olmuştur. Fransalı şarkiyatçı Luis Massiqnon, bu cümleden olarak şu itirafta bulunmuş: “Onların her şeyini tahrip ettik, felsefelerini, dinleri mahvettik. Artık hiçbir şeye inanmıyorlar. Derin bir boşluğa düştüler. Anarşi ve intihar için olgun hale geldiler.¹⁷⁹ Doğu dili tarihi ve edebiyatı ile uğraşan şarkiyatçılık¹⁸⁰ yaptığı çalışmalarda misyonerlere malzeme hazırlamış, onların İslam ülkelerinde girişecekleri faaliyetlerde yardımcı olmuştur. Özellikle rahipler birer din adamı olarak ilmi araştırmaların da misyonerlik hedeflerini hiçbir zaman unutmamışlardır.¹⁸¹

Batının büyüyen gücü, Müslüman toprakları genişleme alanı seçmiş, belli bir birikime ulaşan doğu çalışmalarını da bu sömürgeci ve yayılmacı siyasetine güç katmak için bir araç olarak kullanmıştır.¹⁸²

¹⁷⁸ Celal ÇAYIR, “**Din Değiştirmede Etkili Olan Psiko-sosyal Faktörler ve Bursa’da Misyonerlik Faaliyetleri**”, Dinler Tarihi Araştırmaları V,s.282, (01-02 Ekim 2005 Ankara Sempozyumu) Türkiye Din. Tar. Der. Yay., Ankara, 2005.

¹⁷⁹Edward SAİD, “**Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu**”,s.446,(Çev: N.Uzel) ,Pınar Yayınları, İstanbul, 1982.

¹⁸⁰ Ferit DEVELİOĞLU, “**Osmanlıca -Türkçe Lügat**”,s.1172, Ankara, 1979.

¹⁸¹ Osman CİLACI, **a.g.e**, s.21.

¹⁸² Edward SAİD, **a.g.e**,s.113.

Misyonerlerin İslam ülkelerinde yapmış oldukları Hıristiyanlaştırma faaliyetlerin de başarısızlıklarını ve yeni taktiklerini Londra’da düzenlenen “İslam Ülkelerinin Sömürgeleştirilmesi ve Bu Yoldaki Güçlükler” adlı Konferansta delegelerden biri şöyle konuşmuştur: “Elli yıl durmadan çalıştık. Sadece 5 kişiyi Hıristiyan yapabildik. Bu durum her şeye rağmen Müslümanların ne kadar zor Hıristiyan olduklarının kanıtıdır. Fakat elli yıl içerisinde milyonlarca insanı İslam’dan uzaklaştırabildik ve İslam’a karşı Müslümanları lakayt bir hale getirebildik. İşte bu durum bizi sevindirmiştir.” delegenin bu şekilde konuşmasından sonra misyoner Merkezi: bundan böyle İslam ülkelerin de Müslümanları Hristiyanlaştırmak için çaba sarfedilmemesini, onları İslam’dan uzaklaştırmak ve İslam’a düşman yapmak için çalışması” kararını almıştır.¹⁸³ Alınan bu kararlar İslam ülkelerinde gerçekleştirilecek olan misyon faaliyetlerinin özünü kültürel aktarımla Müslümanları kendi kimliklerine yabancı, İslam’dan kopuk bir millet oluşturmak amaçlanmıştır. Bu da sömürgeciliğin günümüzdeki modern yöntemidir.

Afrika ülkelerinden Kenya başbakanının sözü: “Misyonerler gelmeden önce toprağımız vardı, incilimiz yoktu.Misyonerler geldi.Gözümüzü kapatıp açtığımızda baktık ki elimizde incilimiz vardı,ama toprağımız yoktu.”Sömürgeciliğin misyonerlerle canlanıp yayıldığına güzel bir örnek oluşturmaktadır.¹⁸⁴

¹⁸³ “Emperyalizm Öncüleri Misyonerler”, İslam, Ocak, 1986, s.31,32.

¹⁸⁴ Erol GÜNGÖR, a.g.e., s.13.

III. BÖLÜM

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRK TOPLUMUNDA

MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

A- TÜRKİYE'DE KATOLİK MİSOYENER FAALİYETLERİ

Miladi 431 Efes konsiline ve 451 Kadıköy konsiline kadar uzanan Hıristiyan itizali grupları, Roma Katolik kilisesi nezdinde dini yönden dışlanmanın getirdiği dini ezikliğin asırlardır acısını çekerken, Arap ve Türk fetihleriyle İslam toplumunun içinde kalmalarıyla yeni bir durumla karşılaşmışlardır. Nestouriler, Süryaniler, Keldaniler, Kıptiler ve Melkit Hıristiyanları hep Müslüman toplum içinde dil ve kültür yönünden aynı mirası paylaşmışlardır. Hepsi Arapça konuşmuşlardır. Kültürleri aynıydı, örfleri ve adetleri iç içe girmişti. Hatta Roma ve Bizans kiliseleri karşısında Rafizi sayılan bu dini cemaatler, kendi dinlerini ve adetlerin en iyi şekilde Müslüman yönetimlerinde yaşar hale gelmişlerdi. Batı, Müslüman Türk yönetimlerini zorlamak için yüzyıllardır hem Roma'nın Hem de Bizans kiliselerinin dışladığı bu Hıristiyan cemaatlerine sahip çıkmak ve onların hak ve hukukunu gözetmek bahanesiyle Doğu topraklarında Katolik egemenliği tesis etmeyi düşünmüştür. Bunun içinde ilk adımlar, Fransisken ve Dominiken misyonerleriyle atılmış ve bu alanda gerekli projeler yürürlüğe konmuştur.¹⁸⁵

Katolik misyon faaliyeti Doğu Hıristiyanlığı bünyesinde Osmanlı hakimiyeti döneminde de planlı ve programlı şekilde devam etmiştir. İstanbul'un fethini müteakip Türkler ile papalık arasındaki düşmanlık fazla sürmemiştir. 16. yüzyılda Fransızlar ve Türkler, Hasburglar'a karşı bir ittifak yapınca, Osmanlı topraklarında yaşayan Katoliklerin durumu güvence altına alınmıştır. Bundan sonra, İstanbul'da kurulan bir Fransız elçiliği, Osmanlı Dünyası'na yönelen Batılı misyonerler için koruyucu bir rol üstlenmiştir.¹⁸⁶

Katolik misyonerler, İstanbul'a geldiklerinde, İstanbul'daki Katolik toplumu oldukça zayıf bir durumdaydı. Gelen misyonerler, Katolik diplomasisi ve Katolik tacirlere, din adamı olarak hizmet vermek istememişlerdir. Onların asıl hedefi Osmanlı

¹⁸⁵ Mehmet AYDIN, "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerlerin Dünü Bugünü," s.101, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

¹⁸⁶ Charles A. Frazee, "Catholics And Sultant The Church and the Ottoman Empire" (1453-1923), Combridge University Pres, London, New York, New Rochelle Melbuorne, Sydney 1983, s.2'den Nakleden; Mehmet AYDIN, a.g.m, s.102.

devletindeki Ortodoks ve Doğu Hıristiyanlar arasında misyonerlik yaparak Katolikliği güçlendirmektir. Latin misyonerler, Roma ile sıkı bir işbirliği içinde Doğu Katolik kiliselerini tesis edinceye kadar çok büyük maliyetler ve çok zor koşullar altında çalışmışlardır.¹⁸⁷

İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesinden sonra Fatih, Katoliklerin yoğun bulunduğu Galata'yı ziyaret etmiş, Fetih sırasında ve üç ay içinde evlerine gelmeyenlerin mallarının devlete aktarılmasını emretmiştir. Galata'daki Katolik cemaat, 1453 yılında yayınlanan ferman ile resmen tanınmıştır. Ancak Osmanlı Dünyasına başka Katolikler de dahil olunca, ayrı fermanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak papalık, İstanbul'un Türkler tarafından fethini hiçbir zaman hazmedememiştir. 1455'de papalık makamına oturan Papa III. Calixtus Doğunun yeniden fethi için ciddi gayret sarfetmiş ve Fransisken misyonerlerini, bütün Hıristiyan halkların arasında Katolikliği canlı tutmaları için seferber etmiştir. Hatta papalık, Fatih'in düşmanı olan Uzun Hasan'la işbirliği yapma teşebbüslerinde bile bulunmuştur.¹⁸⁸

İstanbul'un fethinden sonra Fatih, bir yandan Cenevizlilerle diğer yandan Rodos'taki Hıristiyanlarla ilgilenmeye başlamıştır. 1484 yılında VII. İnnecent papa olmuştur. Türklere karşı ciddi bir intikam duygusu taşıdığını göstermeye başlamıştır. Daha sonra da Cem'in papalığa sığınmasını, Osmanlı aleyhine çok iyi şekilde kullanmıştır. Ancak II. Bayezit, Papalığın bu politikasını bildiği için fazla tavize yanaşmamıştır. II. Bayezit döneminde Caffa Ceneviz mahallesindeki Katolik evinin sayısı 250 den az olmuştur. 1500 yıllarına gelindiğinde sadece Galata'da sekiz Katolik kilisesi faal olarak hizmet vermiştir. Genelde II. Bayezit'de, Fatih'in uyguladığı politikayı, Katoliklere karşı aynen uygulamıştır. Ondan sona tahta geçen I. Selim döneminde de Osmanlı-Katolik ilişkilerinde fazla bir değişiklik olmamıştır.¹⁸⁹

1520 yılında Kanuni Sultan Süleyman Osmanlı tahtına oturmuştur. Bu dönem Katolikler için çok önemli imtiyazların elde edildiği bir dönem olmuştur. Çünkü ilk Fransız elçisi, 1534 yılında İstanbul'a gelmiştir. Bu durum Osmanlı topraklarında Fransızların etkisini çoğaltmıştır. Kanuni döneminde Katolikler, Galata'da dokuz kiliseye ve İstanbul'un içinde de üç kiliseye sahip olmuşlardır.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.103

¹⁸⁸ Charles A. Frazee, S.6-12'den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.103

¹⁸⁹ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.103-104

¹⁹⁰ Charles A. Frazee, s. 28'den nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s. 104

Bu dönemde Katolikler açısından en dikkat çeken olay Fransa’da kurulan Kapucin tarikatının üyelerinden iki kişinin 1551 yılına İstanbul’a gelmesi olmuştur. Bunlardan birinin adı Spaniard Juan zuafe of Medine, diğerinin ise Neopilitan Giovanni of Troia idi. İstanbul’daki Katolik sınıfının uygulamalarının aksine bunlar, görevlerini Müslümanların Hıristiyanlığa geçmesi için çalışmak olarak görmüşlerdir. Fakat Osmanlı izin vermemiştir. Onları tutuklamış, Daha sonra kefaletle yine serbest bırakılmışlardır. Kapucinler 1587 yılına gelindiğine Doğuda misyoner hareketlerini yeniden başlatmışlardır. Dört İtalyan Frere, gönüllü olarak İstanbul’a gelmeyi kabul etmiş, İstanbul’daki Fransız elçisi de bunları himaye ederek, bir evi onlara tahsis etmiştir.¹⁹¹

Kapucinlere daha sonra Cizvitler de katılmış, böylece Osmanlı topraklarındaki misyoner çalışmaları daha da güçlenmiştir. Cizvitlerle, Kapucinler arasındaki diyalog olumlu etkiler yapmıştır. Kapucinlerin İstanbul’da yaptıkları ilk iş, Ermenileri Katolik yapmak için bir okul açmak olmuştur. 17. asrın başında Osmanlı topraklarında ve daha ziyade Doğu Akdeniz’de misyonerliğin altın çağı başlamıştır. 17. yüzyıl Fransa’nın dini Rönesans’ı ile ateşlenen Cizvitler ve Kapucinler, İstanbul’da ve başka yerlerde ihtida hareketleri için çok enerji sarfetmişlerdir.¹⁹²

Osmanlı egemenliği altına bulunan topraklarda Müslümanlar, hem de Ortodokslar, Latin misyonerliğine karşı birlikte hareket etmişlerdir. Ancak Latin misyonerlerin yuvalandıkları yerler, genelde konsoloslukların ve sefaretlerin bünyesinde bulunan kiliselerdir. Venedik-Fransız kolonilerinin bölge papazları ve diğer Latin tüccarları, doğuda belli bir imtiyaz elde etmişlerdir. Bu durumda Roma’nın bakış açısına göre, misyonerlik faaliyetlerinin doğrudan papaya rapor veren bir kurum halinde teşkilatlanması zarureti iyice kendini hissettirmiştir. XV. Gregorie, 1622’de yayınladığı bir bültenle “inanç propagandası için kutsal cemaat” adı altında bir teşkilatın kurulmasını resmen bildirmiştir. Bu teşkilata kısaca “propaganda” denilmiştir. Oluşumu ve yapısı ile bu teşkilat, Katolik kilisesinin en etkili ve yapıcı organlarından birisi olmuştur. Katolik doğu misyonu, bu teşkilatın emrine verilmiştir. Böylece bütün Osmanlı toprakları bu organizasyonun, ilgi alanına girmiştir. Propaganda teşkilatı Doğu Akdeniz’deki bütün misyonerlik faaliyetlerini yakından takip edeceğine inanmıştır.¹⁹³

¹⁹¹ Charles A. FRAZEE, s.74’den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.104

¹⁹² Charles A. FRAZEE, s.87 den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.105

¹⁹³ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.105-106

Fransız elçileri, geleneksel olarak kendilerini İstanbul'daki dini işlerle meşgul olmayı görevlerinin bir parçası olarak telakki etmişlerdir. Fakat XV Louis'in elçisi Jean-Louis d'Usson, bu gelenekten kopmuştur. Onun seleflerine göre, Doğu'daki her Fransız din adamı, Osmanlı topraklarındaki Fransız gücü için değerlidir. Ancak d'Usson, İstanbul'da çok fazla misyoner bulunduğunu ve bunların Türkleri rahatsız ettiğini ileri sürmüştür. Hatta Paris'e gönderdiği bir raporda, misyonerleri şikayet bile etmiştir.¹⁹⁴

1730 yıllarında I. Mahmut iktidara geldiğinde yeni bir Katolik rahip olan Girolamo Bona, İstanbul'da ikamete başlamıştır. Bona seküler bir papazdı ve beraberinde rahipleri de getirmiştir. Bu durum din sınıfı içinde sadece dini tarikatların üyeleri olmuş birisi için Osmanlı başkentinde yeni bir durumdu. Papa 14. Benedict 1742'de bu zata doğunun "Vicaire Apostolique"i unvanını verince, piskoposun prestiji önemli ölçüde artmıştır. Papa, doğudaki misyonerlik faaliyetlerini daha da merkezileştirmek istemiştir. Ve Bona'ya Osmanlı topraklarında çalışan bütün dini liderlerin sorumluluğunu vermiştir.¹⁹⁵

Osmanlı imparatorluğunda Katoliklerin durumu, Fransız devrimi ve Napolyon'un iktidara geldiği dönemde daha ciddi bir teste tabi tutulmuştur. Çünkü bu dönemde Katolik misyonerler, Fransız himayesini en azından bir müddet kaybetmişlerdir. Diğer yandan 1789 Fransız devriminde Osmanlı başkentindeki Fransız "milleti" de bölünmüştür. Bir kısmı, devrimi desteklemiş, bir kısmı da devrimin aleyhinde bulunmuştur. 1790 Fransız anayasası, bütün misyoner tarikatlarının imtiyazını kaldırmış ve din adamları için misyonerlik faaliyetlerini tamamen kaldırmamıştır. Çünkü doğuda Fransa'yı büyük oranda Fransa kökenli tarikatlar temsil etmiştir. Bunun için bu dönemde Fransa, İstanbul'a tam yetkili olarak Atizen Descorches'u görevlendirmiştir. Descorches Babıali'ye Paris'in Katolik misyonerler üzerindeki koruyucu rolünü sürdürme niyetini açıkça bildirmiştir.¹⁹⁶

Roma ise Fransız devrimi döneminde İstanbul ile iletişim kurmada büyük bir zorluk çekmiştir. Çünkü İtalya, Fransa ile savaş halinde olduğu için Fransız sefaretinden yararlanamamıştır. Napolyon'un Mısır'ı işgali ise Osmanlı-Fransız ilişkilerini ve Katolik misyonerleri zor duruma sokmuştur. Bu dönemde Osmanlı devleti, Avusturya ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu da Avusturya'ya bağlı misyonerlerin durumunu güven

¹⁹⁴ Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.107

¹⁹⁵ Charles FRAZEE, s.158'den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m.**, s.108

¹⁹⁶ Charles A. Frazee, s.164 den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m.**,s.109

altına almıştır. Ancak Osmanlı-Fransız savaşı, Mart 1802 de bir antlaşma ile bitince, Fransa ile ilişkiler yeniden düzelmeye başlamıştır.¹⁹⁷

19. yüzyılda papalığın inisiyatifi ile Katolik canlanma, yeniden doğuda kendini göstermiştir. Katolik misyonerler, Osmanlı Coğrafyasına akın etmeye başlamışlardır. Ancak doğu Hıristiyanlarının da durumu her geçen gün ağırlaşmıştır. Osmanlı devleti de her geçen gün gücünü kaybetmiştir. Yunanlılar 1828’de bağımsızlığını elde etmiştir. 1829’da Rusya, Osmanlı’dan Moldavya ve Romanya’nın bağımsızlığını istemeye başlamıştır.1830 yılında da Sırp lar bağımsızlığını ilan etmiştir¹⁹⁸

Tam bu sırada doğu Hıristiyanları, büyük bir diplomatik mücadele döneminde bulunmuştur. Onları koruma bahanesiyle batılı devletler, Osmanlı devleti üzerinde baskılarını da artırmışlardır.¹⁹⁹

19. yüzyılın başlarında İstanbul’daki Katoliklerin durumu da üzerinde durulmaya değer bir konu olmuştur. 1807 yılında II. Mahmut döneminde Katolik Patrikliğin temsilcisi İstanbul’da Giovanni Battista Fonto idi. Fonto yönetiminde 1808 yılında yapılan Osmanlı Katoliklerin sayımı, İstanbul’da 32,000 katoliğin varlığını ortaya koymuştur. Bu nüfusun 800’ü Avrupa kökenli katoliklerdir 500’ü Halepli Latin Araplardır. Katolik Ermeniler, toplam Katolik nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmuştur. Bunların toplamı ise 30,000 civarındadır.²⁰⁰

16. Gregorie 1821 de papa seçilmiştir. O, Doğu kiliselerinin üzerinde ciddi şekilde meşgul olmuştur. Ancak 1827’de Ermeni patrikler II. Mahmut’la uzlaşmada hayli zorlanmışlardır. Çünkü Osmanlı devleti nezdinde Ortodoks Ermeni Patriğinin resmi bir yeri vardır. İstanbul’da ki Katolik Ermeniler, hem de Osmanlı devletinden hem de Ortodoks Ermenilerden baskı görmüşlerdir. Bu durum, Katoliklerin hamisi olan Fransa ve Avusturya sefirlerini harekete geçirmiştir.²⁰¹

Sonunda Babıali, Fransa ve Avusturya’nın isteklerine uyarak Katolik Ermenilere de ayrı bir millet olma vasfını vermiştir. Bunun sonucunda 6 Temmuz 1830’da İstanbul’da “Ermeni Katolik Başpiskoposluğu” kurulmuştur. Bu unvan, Roma tarafından da tasdik edilerek kabul edilmiştir. Ancak Osmanlı yönetimi, kendi

¹⁹⁷ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.109

¹⁹⁸ M. Combaluzier, “**Les Missions des Balkans et da proche-orient, Les Missions Contemporains**”, Paris, 1958, s.387’den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.110

¹⁹⁹ M. Combaluzier, **a.g.e**, s.388’den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.110

²⁰⁰ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.110

²⁰¹ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.110-111

otoritesiyle bir patriklik ihdas etmeyi tercih etmiştir. Bu patriklik aynı zamanda yeni Katolik milletlerle de ilgilenecektir. Bunun için bir din adamına divanda temsil yetkisi vermiştir. Böylece Katolik Ermenilerin yönetimi iki başlı bir duruma gelmiştir. Çünkü bir yanda çoğunlukla İtalyan, İspanyol, Fransız ve Latin Katolikler tarafından seçilmiş ve Babialı tarafından yetki verilmiş sivil bir şef diğer yanda ise Roma tarafından atanmış dini bir şef vardır.²⁰²

Babialı tarafından resmen tanınan İstanbul-Ermeni Katolik Patrikliğinin durumu XVI. Gregorie'yi en çabuk şekilde, Romanın varlığını, Doğuya takviye etmek konusunda harekete geçirmiştir. Böylece, daha önce Süryanilerle Halep'te imzalanan Apostolik antlaşmasının devamı 1832'de Mezopotamya delegasyonu ile, 1834 de Yunanistan ve 1839'da Türkiye delegasyonu ile yapılan antlaşmalarla, Mısır ve Arabistan'a kadar uzanmaya başlamıştır. İstanbul'daki Katolikler, Abdülmecit'in saltanatı sırasındaki Tanzimat fermanı ile büyük bir özgürlüğe sahip olmuşlardır. Tanzimat Fermanının Osmanlı imajını, Batı da değiştireceği ümit edilmiştir. 1856 da Hattı Humayun yayınlanmıştır. Tanzimat Fermanı gibi bu da Hıristiyanlara eşitlik ve hürriyet götürme hedefini gütmüştür. Çünkü hattı Humayun bütün kiliselerin imtiyazlarına ve manevi muafiyetlerine saygı gösterilmesini telkin etmiştir.²⁰³

Sultan Abdülaziz'in saltanatı döneminde, İstanbul'daki Katoliklerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Çünkü İtalya ve diğer Güney Avrupa ülkelerinden İstanbul'a göç akışı sürekli devam etmiştir.²⁰⁴

Papa IX. Pie, Atina'da bir Latin Piskoposluğu tesis etmiştir. Frank'ların oradan ayrılmalarından beri Atina'da böyle bir piskoposluk yoktu. Roma bu makama XVI. Gregorie'nin kurduğu Apostolik delegasyonla ulaşmıştır. Gregorie ise bunun Süryani Başpiskoposluğu yararına tesis etmiştir. Bunun sebebi de Ege Denizi adaları kökenli Katoliklerin yeni Rum krallığının başkentine akın etmeleridir. Ancak Yunan krallığı bunu reddetmiştir. Fakat Latinler karşısında geniş kapsamlı bir tedbirde almamıştır. 1930 yılında Latinlerin sayısı 28 bine ulaşmıştır. Roma ile birleşen Rumların sayısı 500 dür. Bunlar 1903'de Papa IX Pie tarafından oluşturulan Bizans ayin usulüne bağlı Katoliklerin piskoposluğuna göre hareket etmişlerdir.²⁰⁵

²⁰² Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.111

²⁰³ Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.112

²⁰⁴ M.Combaluzier, s.228'den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.114

²⁰⁵ Mehmet AYDIN, **a.g.m** s.116

Papa IX, Pie öldüğünde arkasında, Doğu misyonerliğini çok iyi bir durumda bırakmıştır. Birleşmiş doğulular nezdindeki bölünme ve Keldani kavgası kapanmıştır. Avrupadan çok sayıda misyoner Doğuya gelmiş ve mukavemet olmadan, Apostolik delegelerin emrine girmişlerdir. Filistin’de de Latin patrikliği kabul edilmiş. Böylece bazı Doğu kiliseleri yavaş yavaş Roma’dan uzaklaşmıştır.²⁰⁶

Yeni papa olan XIII Leon, III. Cumhuriyet Fransa’sını Katoliklerin menfaatlerini koruyan büyük bir millet olmasına empoze etmiştir. Suriye’deki Lyon Cizvitleri, Cezayir’den kovulan birkaç tecrübeli elemana, Anadolu’da bir misyon açmak için sahip çıkmışlardır. Propaganda Teşkilatı, kolejler şeklinde büyümeye yönelen bir takım okulları çoğaltmak istemiştir. Adana, Amasya-Merzifon, Sivas ve Kayseri ve Tokat’ta bir takım okullar açmıştır.²⁰⁷

Görüldüğü gibi Osmanlı coğrafyasında Katolik misyonerliğin başlama tarihi XIV. Yüzyıla kadar geri gitmektedir. XIII yüzyılda ise Fransisken ve Dominiken tarikatlarının faaliyetleriyle Katolik misyon faaliyetleri, Mezopotamya, Suriye, Mısır, İran ve Anadolu topraklarında yoğunlaşmıştır. Katolik kilisesi, birinci hedef olarak Doğu Hristiyanlarını, kendi bünyesine almayı düşünerek misyon faaliyetlerini, bunların üzerinde yoğunlaştırmıştır. İkinci hedef olarak da Müslümanları, Hristiyan yapmayı seçmiştir. Bu doğrultuda başta Ermeniler olmak üzere, Süryaniler, Melkit, Hristiyanları ve Nestourileri ikiye bölerek Katolik Ermeni, Katolik Süryani, Katolik Melkit, Katolik Keldani ve Katolik Maruni kiliselerini tesis ederek Roma’ya bağlamıştır.²⁰⁸

Osmanlı topraklarında ve özellikle İstanbul’da XIX. Yüzyılın sonlarına doğru kurumsallaşan Katolik teşkilatları çok büyük gelişmelere sahip olmuştur. Bu dönemde Katolik rahiplerinin üç yüz altı; rahibelerinin ise, üç yüz elli dört kurumları olduğundan bahsedilmiştir. Bu Katolik kurumların içinde bazı okullar, kiliseler, hastahaneler bugün de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bugün İstanbul’da papalığın bir Vicaire Apostolique temsilcisi bulunmakta ve Türkiye’de doğrudan Roma’ya bağlı Katolik kurumlarla meşgul olmaktadır. İstanbul’da bulunan Katolik kurumların başında Türkiye Katolik Ermeni Başpiskoposluğu bulunmaktadır. Beyrut Katolik Ermeni Patriğine bağlı olan bu Paşpiskoposluğa bağlı Katedral ve Paroisse türünde on iki mabet yer almıştır.

²⁰⁶ M. Combaluzier, s.393’den Nakleden; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.117

²⁰⁷ Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.118

²⁰⁸ Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.120

Ayrıca üç ilk öğretim okulu ve bir liseleri vardır. Diğer yandan Surp Agop hastahanesi ile müstakil bir de mezarlıkları bulunmaktadır.²⁰⁹

İstanbul'da bulunan diğer bir Katolik kilisesi ise Türkiye Keldanileri Diyarbakır Başpiskoposluğudur. Bu Başpiskoposluk Bağdat'ta bulunan Keldani Babil Patrikliğine bağlıdır. İstanbul'da iki Keldani Kilisesi bulunmaktadır. Türkiye'deki Katolik Hıristiyanların üçüncüsünü, Süryani Katolikler teşkil etmiştir. Türkiye Süryani Katolikleri de Beyrut'taki Süryani Katolik Patrikliğine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.²¹⁰

Doğrudan doğruya Roma'ya bağlı olan İstanbul Vicaîre Apostolique Katolik Piskoposluğu, Vatikan'ın Türkiye dini temsilcisi sıfatını üstlenmiştir. İstanbul'da Vicaîre apostolik (papalık temsilciliğine) merkezine bağlı on iki paroisse, (bölge kilisesi) altı küçük kilise ve yine dokuz Paroisse ve kilise bulunmaktadır. Yine papalık temsilciliğine bağlı sekiz lise, dört hastahane, iki yaşlılar ve kimsesizler yurdu ve birde çocuk yuvası bulunmaktadır. Ayrıca altıda cenaze teşkilatı merkezi bulunmaktadır.²¹¹

²⁰⁹ İlknur Polat HAYDAROĞLU, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar", s.112-113Ankara, 1990; Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.120

²¹⁰ Mehmet AYDIN, **a.g.m**, s.121

²¹¹ Mehmet AYDIN, **a.g.m**,s.,121

B- TÜRKİYE'DE ORTODOKS MİSYONER FAALİYETLERİ

Ortodoks Hıristiyanlar çeşitli bakış açılarıyla farklı şekilde tanımlanmıştır. Bir bakış açısına göre Kadıköy Konsiline (451) kadar ana gruptan ayrılan Hıristiyan mezhepleri yani “Monofizit” olarak ta nitelenen Süryani, Ermeni, Kıpti Habeşli Hıristiyanlar ve Nestoriler “Kadıköy öncesi Hıristiyanları” şeklinde nitelendirilerek, Ortodoks Hıristiyanlardan ayrı bir kategoride ele alınmıştır. Başka bir bakış açısına göre ise 1054 yılında Hıristiyanlar arasında meydana gelen bölünmede, Doğu’da kalanlar, Ortodoks Hıristiyanlar olarak nitelendirilmiştir.²¹²

Ortodoks kilisesinin bir başka boyutunu ortaya koyacak olursak;Ortodoks kilisesi temelde Pentarşi(beş başlı) yani beş patriklikle yönetim anlayışına dayanmıştır. Pentarşi anlayışına göre; Hıristiyanlığın beş önemli merkezi vardır. Bunlar Roma, İmparatorluğunun yıkılışından sonra Doğu başkenti olan Bizans İstanbul’u, İskenderiye, Antakya ve Kudüs’tür. Ortodokslara göre, Roma kendisini bütün patrikler arasında birinci olarak değil otorite olarak kabul ettirmek istemiş, ancak bunu kabul ettirememiştir. 1054 yılındaki bölünmeden sonra ise doğal olarak pentarşi anlayışından ayrılmıştır. Bu yüzden Ortodoks mezhebi üzerinde hiçbir etkisi olamamıştır. Geri kalan dört merkezin patrikleri arasında İstanbul patriği eşitler arasında birinci düzeydedir.²¹³

Osmanlı-Türk toplumunda gerçekleştirilen Ortodoks misyoner faaliyetlerinin devreleri ve hedefleri şöyle olmuştur.

1- Bizans imparatorluğu ve İmparatorluk yıkıldıktan sonra Fener-Rum Patrikhanesine inhisar eden faaliyetleri

- a)- Türkleri Hıristiyan yapmak büyük gayretler sarfetmek
- b)- Osmanlı hakimiyeti dönemindeki kiliselerin varlığını korumak, ve Bizans’ı diriltme idealini canlı tutmak
- c)- Bütün Ortodoksları Rumlaştırmaya çalışmak
- d)- Osmanlıyı zayıflatarak yıkmaya çalışmaktır.²¹⁴

Bütün bu faaliyetlerinin dışında özellikle patrikhane nüfus genişletme çalışmalarına önem vermiştir. Bilindiği gibi Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’u

²¹² Ahmet Hikmet EROĞLU, “Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi,s.137, (17-18 Nisn 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul,2004.

²¹³ Ahmet Hikmet EROĞLU, **a.g.m.**, s.137

²¹⁴ Süleyman KOCABAŞ, **a.g.e.**,s.86-87

fethettiğinde (1453), Patriklik makamı boş idi. Fatih, bu makamın doldurulmasını istemiştir. Bunun üzerine Ortodoks kilisesinin yetkilileri, Georgios Skolorios'u, Gennadios unvanıyla Fener Rum Patriği seçmiştir. Fatih Sultan Mehmet de onu, Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Rum milleti olarak kabul ettiği Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde "Millet başı" olarak yetkili kılmıştır. Ona, Ortodoksların dini işlerinde ve aile, miras gibi konularında yetkili olduğunu beratını vermiştir.²¹⁵ Fatih'in kurduğu bu düzen, Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir

Patrik, Osmanlı Devletinin son dönemlerde zayıflamasıyla birlikte ortaya çıkan zaaflarından, Tanzimat düzenlemeleriyle elde etmiş olduğu yetki ve hakları, kötüye kullanarak faydalanmış ve bazı siyasi olaylara karışmıştır. 22 Nisan 1821'de Fener Rum Patriği V. Gregorius, Yunan isyancılarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle idam edilmiştir.²¹⁶

Fener Rum Patrikhanesinin hemen bütün gayretleri Türkiye'de Hıristiyanlığı ve eski Bizans'ı diriltmek için birinci derecede Rum milliyetçiliğine ehemmiyet vermek olmuştur. Bu bakımdan Patrikhane'de, Hıristiyanlık ruhu propaganda yapmaktan ziyade Bizans'ı diriltecek olanlara bir kuvvet, müşevvik olmak üzere sevk ve idare edilmiştir.²¹⁷

Dönemin Fener Rum Patriği, İzmir'in işgalinden altı gün önce "Osmanlı Rumlarının her türlü tebaalık sorumluluklarından muaf olduklarını, İlan etmiştir, işgal üzerine; "Yunan ordularının Hıristiyanlık adına mukaddes cihat yaptıklarını" söylemiştir. Ayrıca "Pontus Cumhuriyeti" adıyla kurulacak bir devletin sınırlarını belirleyen harita da bastırarak Anadolu'daki bütün metropolitlere göndermiştir. Aynı Patrik, Londra Konferansı'nın toplanma hazırlıkları ve çalışmalarının yapıldığı sırada Rumluğun kurtarılması için itilaf devletlerine telgrafla baş vurmuştur.²¹⁸

Müslüman çoğunluğun arasında Rum kültürünün eriyip kaybolması için bilhassa Türk lisanına karşı cephe alan Patrikhanenin faaliyetleri bizi daha çok Hıristiyan tehlikesinin siyasi vechesi olarak ilgilendirmektedir. Uzun müddet mekteplerdeki

²¹⁵ Süreyya ŞAHİN, "Fener Patrikhanesi ve Türkiye" II. Basım, İstanbul, 1999, s.52-57 den Nakleden; Ahmet Hikmet EROĞLU, a.g.m,s.185.

²¹⁶ Ahmet Hikmet EROĞLU, a.g.m.,s.140.

²¹⁷ Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.60

²¹⁸ Emre,ÖZYILMAZ, 'Heybeliada Ruhban Okulu',Ankara,2000,s.46-48 den naklen;A.Hikmet,EROĞLU,a.g.m,s.140

tedrisatına hiçbir müdahale tanımayan Patrikhane, İmparatorluk devrinde mektepler hakkında hükümete katiyen malumat vermemiştir.²¹⁹

Fener Rum Patrikhanesi, Osmanlı Devleti tarafından bütün Ortodoksların dini lideri tanınmasını istismar ederek, genelde hep “Rumculuk” politikasını takip etmiştir, adı geçen devletin Ortodoks tebaası olan Sırp, Romen, Bulgarları vs. Rumlaştırma çabası içine girmiştir, bunların milli kiliseleri ortadan kaldırılarak İstanbul Rum kilisesine bağlanmıştır, ibadet dilleri bile Rumca olmuştur. Patriğin amacı, böylece Osmanlı devleti bünyesinde kalabalık bir Rum unsuru meydana getirerek Bizans’ı diriltmek olmuştur.²²⁰

2- Çarlık Rusya’nın Misyoner Faaliyetleri

Ortodoks mezhebinde diğer patriklik merkezlerinin ve İstanbul’un Türklerin hakimiyetine girmesinden sonra İstanbul Patriği her ne kadar Ortodoks ahali üzerinde etkinliğini Bizans dönemine nazaran artırmış olsa da bağımsız hareket edememiştir. Ortodoksları çekip çevirecek bağımsız bir merkez olarak Moskova yer almıştır.²²¹ Bizans yıkılınca, Moskova kilisesi 1589 yılında Patriklik düzeyine çıkarılmıştır. Bazılarına göre bu tarihten sonra Moskova patrikliği, “üçüncü roma” olmuştur. Genelde Slavlar özelde Ruslar üzerinde etkinlik sağlayarak Ortodoks Hıristiyanlar arasında önemli bir konuma gelmiştir. Günümüzde de Moskova Patrikhanesi nüfus açısından Ortodoks Hıristiyanların büyük bir bölümü üzerinde etkinliğini korumaya çalışmakta, Fener Patrikhanesi ile Ortodokslar üzerinde hakimiyet kurma konusun da rekabet etmektedirler.²²²

Patrikhane ve Rusya’nın hedefi, “Bizans Varisliği” Bizans’ı diriltmek olunca aralarında gizli bir işbirliği ortaya çıkmıştır. Bu işbirliğinin örneklerinden birisi, Patrik Gregorius’un Rus Çarı II. Aleksandr’a yazdığı mektup olmuştur. Bu mektupta Misyoner taktiklerinden olarak Türk milletini yok etmek ve Osmanlı devletini ortadan kaldırmak için “milli ve dini kültürün bozulması dejenere edilmesi” tavsiye edilmiştir, tavsiyeden de öte bunlar tatbik edilerek milletimiz ve devletimiz içten kundaklanarak yıkılmak istenmiştir.²²³ Misyonerlik yolu ile yapılan siyasi müdahale sahası yalnız Amerikalılar ve İngilizlere kalmıştır, bilakis Rusya, Osmanlı imparatorluğu içinde bir Ortodoks

²¹⁹ Erol, GÜNGÖR, a.g.e, s.140

²²⁰ Türk Ansiklopedisi, **Patrikhane Maddesi**, C:26, s.437

²²¹ Ahmet Hikmet Eroğlu, a.g.m, s.137.

²²² Ahmet Hikmet Eroğlu, a.g.m, s.138

²²³ Süleyman Kocabaş, a.g.e, s.92

cemaatinin olduğunu bildiği için önce Ortodoks patriği ve papazlar üzerinde hakimiyet kurmak istemiştir. Bu sebeple Rusya bilhassa Filistin’de topraklar satın almış. Orada evler yaptırarak ve fırsat buldukça Osmanlının dini, siyasi işlerine müdahale etmeye başlamıştır.²²⁴

Osmanlı devleti, tebaası Hıristiyan azınlıklara özel eğitimler için “azınlık okulları denilen” okullar açmasına izin vermiştir. Rum, Ermeni, Yahudi vs. azınlık okullarında 18. asrın sonlarına doğru büyük artış olmuştur. Bunlar 19. asrın üçüncü çeyreğinden itibaren açılacak olan “Yabancı okullar” veya “Misyoner Okulları”dır. Bu okulların eğitiminin tümüyle din adamlarının elinde olması nedeniyle dersleri Türk düşmanlığı müfredatıyla ilgili konularla doldurulmuştur. Rusya’da en belirgin faaliyetlerden biri olarak azınlık okullarının kurulmasını teşvik, bunlara maddi ve manevi destek ile bir kısım gençleri Rusya’ya getirip eğitmeyi seçmiştir. Böylece istiklal ve isyan ruhu ile yetiştirilen gençler tekrar Türkiye’ye gönderilmiştir.²²⁵

Türkiye’de Ortodoks misyonerliği olarak değerlendirilebilecek faaliyetlerden birisi de “Pontusçuluk” faaliyetidir. Bu çerçevede özellikle doksanlı yıllardan itibaren Karadeniz bölgesine yönelik Rum-Yunan tezlerini işleyen birçok kitap yayınlamıştır. Bu kitaplarda Karadeniz bölgesi, tarihi ve kültürüyle Hristiyan olarak ifade edilmiştir. Pontusçu yaklaşımlarla yayınlanan kitaplar özellikle Atina’daki küçük Asya Araştırmalar merkezi gibi kurumlar ile Yorgo Andreadis gibi Yunanistan’ın hedeflerine uygun çok sayıda kitap yazan birisi tarafından yayınlanmaktadır. Bu kitapların ortak özelliği devlet desteğiyle Doğu Karadeniz’de geziler düzenlenilmesini,²²⁶ gezi sırasında tanıştıkları gençleri eğitim ve maddi destek vaadiyle kandırarak Yunanistan’a götürülmesini teşvik etmektedir. Bu yollarla Karadenizli iki bin gencin Yunanistan’a götürüldüğü ya da götürüleceği ileri sürülmektedir.²²⁷

²²⁴ M. Halidi-Ö. Ferruh, **a.g.e**, s.151

²²⁵ Süleyman Kocabaş, **a.g.e**, s.92-103

²²⁶ Ahmet Hikmet EROĞLU, **a.g.m**,s144

²²⁷ Kenan ERZURUMLU, ‘**Patrikhane ve Pontusçuluk**’Misyonerlik ve Pontusçuluk,Türk Ocakları Samsun Şubesi Yayınları,s.98-100den nakleden;A.Hikmet EROĞLU,**a.g.m**,s.144

C. TÜRKİYEDE PROTESTAN MİSYONER FAALİYETLERİ

Osmanlı tarihinde 19. asır, misyoner faaliyetler açısından altın çağ olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple adı geçen asrın başlarından itibaren Protestan misyonerler Türkiye’de faaliyetlere başlamıştır. Osmanlı devletini ve Müslümanları bu yüzyılda meşgul eden Amerikalı Protestan misyonerler olmuştur. Amerikan kaynaklı misyoner faaliyetler Osmanlı devletine damgasını o derece vurmuştur ki, Türk halkı bir Protestan misyoneri ile Amerika’ya “eş anlam” veriyordu.²²⁸

Osmanlı Devletinin ABD ile münasebeti Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Beylikleriyle yapılan antlaşmalarla dolaylı olarak başlamıştır. Çünkü söylediğimiz bu gibi beylikler Osmanlı Devletine bağlı, Türk yöneticilere sahip yarı özerk yapıda idiler. Ayrıca Cezayir ile yapılan antlaşma metni Türkçe olup Osmanlı Diplomatğine ait belge türü olan **Ahitname** terminolojisiyle yazılmıştır. Amerikalıların doğrudan Osmanlı sınırlarına girmesi ticaret gemileri vasıtasıyla gerçekleşmiştir, ve 1797’den itibaren Amerikalı gemiciler İngilizlerin himayesinde İzmir Limanı başta olmak üzere Osmanlı sularına girmişlerdir.²²⁹

Osmanlı ABD ilişkileri resmi olarak 1830 yılında iki devlet arasında “seyrû sefayin” ticaret antlaşmasının imzalanmasıyla başlamıştır. Bu antlaşma ABD’yi en ayrıcalıklı devletler statüsüne yükseltmiştir. Böylece ABD temsilcilik açma hakkı elde etmiştir. Bu antlaşma, ayrıca 1820’lerden itibaren Osmanlı topraklarına gelmeye başlayan Amerikalı Protestan misyonerlerinin sayılarının artmasına neden olmuştur. Zira birçok şehirde yasal zeminden yararlanarak Amerikan konsoloslarıyla birlikte çalışma imkanı elde etmişlerdir.²³⁰

Osmanlı topraklarında ilk örgütlü misyonerlerin gelişi Moravya Kilisesi olarak da bilinen Brethrens’e Society for the Furtherance of the Gospel Among the Gospel Among the Heathen Misyonerleri olmuştur. Bu misyonerler 1740 yılında İstanbul’a gelmişler ve bazı yerel kilise yetkileriyle görüşmeler yapmışlardır. Bir İngiliz misyon örgütü olan Church Missionary Society 1815 yılında Malta adasında kurdukları matbaayı kullanarak Osmanlı topraklarına yönelik misyonerlik çalışmalarına

²²⁸ Süleyman KOCABAŞ, a.g.e,s.106.

²²⁹ Nurdan ŞAFAK, ‘19.Yüzyılda Osmanlı Devleti-ABD Siyasi İlişkileri’
www.osmanli.org.tr/14.11.2005

²³⁰ Nurdan ŞAFAK, ‘19Yüzyılda Osmanlı Devleti-ABD Siyasi İlişkileri’,www.osmanli.org.tr/14.11.2005

başlamıştır. İlk misyonerler bölgede yaşayan Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin dini, sosyal ve ekonomik durumları hakkında bilgi veren, sonraki misyonerlere ışık tutabilecek eserler yazmışlardır.²³¹

1820 yılından itibaren Anadolu’da örgütlenen ve kongregasyonalist bir çizgiye sahip olan The American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) bu topraklarda en etkili misyonerliği yapmıştır. Bu misyonerler ilk olarak Müslüman olmayan topluluklarla ilgilenmişlerdir. Yahudiler, Nastouriler, Asuriler, Ortodoks Ermeniler, Rumlar ve Bulgarlar misyonerlerin temasa geçtikleri topluluklar olmuşlardır. Aynı zamanda yerli kiliselerle iyi ilişkiler içine girmişler ve İncil’in Hıristiyanlığını vurgulamışlardır.²³²

Yurt dışına misyoner göndermeye başlayan Board, ilk misyonerlerini 1813’de Hindistan’a göndermiştir.²³³ Daha sonra Anadolu’ya Protestan misyoner olan Pliny Fisk ve Levi Parsons adında iki Amerikalıyı göndermiştir. Bu iki misyonerin İzmir’e gelmesi onları daha sonra başlayacak olan misyoner akımının öncüsü yapmıştır.²³⁴

Misyonerler Anadolu’ya geldikleri yıllarda özellikle de İzmir’de ve Sakız adasında Rumlar üzerinde yoğunlaşmışlardır.²³⁵ 1851’de Rumları “aydınlatmak” için Rumca bilen misyonerler, önce Kıbrıs’a oradan da Bursa’ya yollanmıştır. Sonraki yıllarda da başka misyonerler yüzyılın sonuna kadar İstanbul ve diğer şehirlerde Rumlara yönelik Protestanlık Propagandası yapmışlardır.²³⁶

İstanbul’da misyonerlik çalışmaları sonucu Protestanlık inancına ilk olarak ilgili duyanlar Türkçe Konuşan Rumlar (Karamanlılar) olmuştur. Protestanlığın resmen tanınmasından bir yıl sonra 1851 yılında beşi kadın yirmi kişiden oluşan küçük bir Rum Protestan topluluk oluşmuştur ve bir süre sonra bu grup Ermeni Evangelist Kilisesi’ne katılmıştır. Ancak misyonerler Rumlar arasında yaptıkları propagandadan beklediklerini bulamamışlardır. Çünkü Rumlar, yabancılardan korkan milliyetçi ve Patrikhaneye bağlı bir millettir ve Patrikhane misyonerlere sert tepki göstermiştir. Pakrik, Babialie

²³¹ Erol GÜNGÖR, **a.g.e.**, s.18-19

²³² Ömer TURAN, “**Avrasya’da Misyonerlik**”, Ankara, 2002, s.9-10’dan Nakleden; Mustafa Numan MALKOÇ, “**Türkiye’de Protestan Misyonerliği**”, s.165, İSAV Tartışmalı İلمي Toplantılar Dizisi, (17-18 nisan 2004) İstanbul, 2004.

²³³ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**, s.114

²³⁴ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e.**, s.29

²³⁵ Kotsantia P. KİSKİRA, “**19. yüzyılın çok uluslu İstanbul’unda Amerikan Misyonerleri**”, 19. yy. İstanbul’unda Gayri Müslimler, ed. Pınelopi, Stathis, İstanbul, 1999, s.65-72 den Nakleden; M. Numan MALKOÇ, **a.g.m.**, s.165

²³⁶ KİSKİRA, s. 68 den Nakleden; M. Numan MALKOÇ, **a.g.m.**, s.165

başvurarak din değiştirmenin yasaklanmasını istemiştir. Patriğin isteği üzerine yasaklanan misyoner faaliyet inanç serbestliğini öne çıkaran Fransa ve İngiltere'nin baskılarıyla tekrar serbestleştirilmiştir.²³⁷

1880 yılının başlarında Amerikalı Misyonerler Osmanlı imparatorluğu içindeki Hıristiyanları bahane ederek huzursuzluk kaynağı teşkil etmeye ve bu arada imparatorluk içinde bir çok okul, kolej ve hastane kurarak hristiyanlığın propagandasını yapmaya başlamışlardır. Bu durum her iki devlet arasında çözüm isteyen bazı meselelerin patlak vermesine sebep olmuştur. Çoğu zaman bu meselelerden ötürü iki devlet münasebetleri gerginleşmiştir. Bu nedenle hiçbir Amerikan elçisi İstanbul'da uzun zaman barınamamıştır.²³⁸

Avrupa'da Protestanlar, Katoliklerin zulmünden kurtulmak için kuzey Amerika kıtasına göç etmişlerdir, Amerika 1778'de İngiltere'den bağımsız olunca buraya yoğun bir Protestan nüfusu birikmiştir, Protestanlık mezhebi ABD'nin resmi mezhebi gibi görünmeye başlamıştır. Katolik Avrupalılar ise güney Amerika'ya göç etmişlerdir. Böylece Amerika kıtasının güneyi Katolikleşirken, kuzeyi Protestanlaşmıştır.²³⁹

Misyonerler çalışmalarına Anadolu'yu üç bölüme ayırarak başlamışlardır. Bu bölgeler, İstanbul, Merzifon ve Trabzon'u içine alan Batı bölgesi, Antep ve Maraş merkezli Orta(merkezi) Anadolu Bölgesi, Elazığ (Harput) merkezli Doğu Anadolu Bölgesidir.²⁴⁰

Anadolu'daki Protestanlık propagandasına, 1870'den itibaren "Board of Foreign" Missions of the Presbyterian Church'de (BFMPC)" de katılmıştır. Bundan sonra iki yeni misyoner örgüt daha devreye girmiştir. Bu örgütler çalışmalarına Tepebaşı'da başlayan ve basın-yayın, spor ve eğitim alanlarında faaliyet gösteren Hıristiyan Genç Erkekler (YMCA) ve aynı bünyede çalışan Hıristiyan Genç Kadınlar Cemiyeti (YWCA)'dir. Bu misyon grupları yayınladıkları dergilerle, dil kurslarıyla ve spor aktiviteleriyle, özellikle gençler üzerinde çalışmalar yapmışlardır.²⁴¹

Müslümanları ,Musevileri ve Rumları Protestanlaştırma da beklediği başarıyı elde edemeyen misyonerler, doğu Hıristiyanlarına özellikle de Ermenilere

²³⁷ KISKİRA,s. 7 den Nakleden; M. Numan MALKOÇ, a.g.m, s.165

²³⁸ Süleyman KOCABAŞ,a.g.e, s.109

²³⁹ Süleyman KOCABAŞ, a.g.e,s.112

²⁴⁰ Davut Kılıç, "Osmanlı İdaresinde Ermeniler arasında Dini ve Siyasi Mücadeleler", Ankara, 2000, s.104; KOCABAŞOĞLU,s. 94-97 den Nakleden; Mustafa Numan Malkoç, a.g.m,s .166

²⁴¹ Ali Rıza BAYZAN, "Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu"

www.balikesir.edu.tr/30.05.2005

yönelmişlerdir.²⁴² Yüksek mevkideki Ermeniler, Padişah II.Mahmut'a İngilizlerin Osmanlı topraklarında siyasi bir Protestanlık kurmak istediklerini, İslam aleyhine kitaplar bastırdıklarını ve niyetlerinin Müslümanları Protestanlaştırmak olduğunu iletmışlerdir. Bunun üzerine ilk zamanlarda okullarda görevli Protestan öğretmenler ev ev dolaşip İncil propagandası yapan misyoner papazlar ya görevden alınmıştır veya tutuklanmıştır. Fakat aynı dönemde ortaya çıkan Mısır sorunu ve ardında II. Mahmut'un ölümü hükümetin misyonerlik çalışmalarına karşı aldığı önlemlerin zayıflatılmasına neden olmuştur.²⁴³

Tanzimatın ilanı misyonerlere nefes almalarını sağlamakla kalmamış onlara cesaret de vermiştir. Protestanlar kitaplarını serbestçe dağıtmışlar. İbadetlerini yaptıkları odalarda ayinlere katılanların sayısı da her geçen gün artmıştır.²⁴⁴

İngiltere'nin Osmanlı toprakları üzerindeki Protestan misyonerlere sahip çıkması sömürgecilik ve yayılcılık politikalarıyla direkt bağlantılı olmuştur. 1856 yılında Osmanlı devletinin Islahat Fermanını yayınlaması Anadolu'daki Müslüman halkın Hıristiyanlaştırılmasında daha da büyük rol oynamıştır. Islahat fermanının getirdiği hürriyet, misyonerler için bulunmaz fırsat olmuştur. Birçok misyoner okulun açılmasını hızlandırmıştır. Amerikan Protestan misyonerlerinin ilk okulu Beyrut'ta açılmıştır. Anadolu'da ilk misyoner okulu Miss Mary Reynold tarafından açıldı.O,Türkiye misyoner mekteplerinin anası olmuştur.²⁴⁵

Misyonerler faaliyet gösterdikleri bu okullarda:

- 1- Hıristiyan olmayan çocukları Hıristiyanlaştırmak
- 2- Hıristiyan azınlıkların çocuklarını eğiterek buldukları toplumun üstün unsurları haline getirmek
- 3- Milli ve manevi değerleri bozmak adına misyonerliğe hizmet etmişlerdir.²⁴⁶

1850'den sonra Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik konjoktör Osmanlı-Amerikan ilişkilerinin farklılaşmasında belirleyici olmuştur. ABD'nin açtığı siyasi temsilcilikler ve misyonerler Amerikan nüfusunun oluşmasını

²⁴² Pars TUĞLACI, "İstanbul'daki Ermeni kiliseleri", İstanbul, 1991,s.331; Ömer TURAN, **a.g.e**,s.9-10, Davut KILIÇ, "Osmanlı idaresindeki Ermeniler arasında Dini ve siyasi Mücadeleler, Ankara, 2000, s.104 den Nakleden; Mustafa Numan MALKOÇ **a.g.m**, s.166

²⁴³ Davut, KILIÇ, **a.g.e**, s.167,175 den Nakleden; Mustafa Numan Malkoç, **a.g.m**, s.167

²⁴⁴ Süleyman Kani İRTEM, "Şark Meselesi Osmanlı'nın Sömürgeleştirme Tarihi" s.263 den Nakleden; Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m**, s.167

²⁴⁵ Erol Güngör, **a.g.e**,s.24

²⁴⁶ Süleyman Kocabaş, **a.g.e**,s.133

sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Protestanları ayrı bir millet olarak 1850'de tanınmasıyla Amerikan misyonerlik çalışmaları ivme kazanmıştır. ABD 19. yüzyıl boyunca izlediği izalasyon siyasetine rağmen misyonerlik faaliyetleriyle her zaman siyasi etki alanı oluşturma gayreti içinde olmuştur.²⁴⁷

Islahat fermanıyla din yasağının kaldırılması ve gayri-müslimlere çeşitli haklar tanınmasıyla Protestanlık mezhebi, Bursa, İznik, Adapazarı, Harput ve Merzifon gibi yerlerde yayılmaya başlamıştır.²⁴⁸

13. yüzyılda İstanbul'da yarısı kadın olmak üzere yüz misyoner çalışmıştır ve bunların önemli bir bölümü, bütün Türkiye'nin yayın ihtiyacını karşılayan, yayın biriminde görev almıştır. Yine bu dönemde American Board'un ekonomi servisi misyonerlik ve dini örgütlerin yanında ABD ve İngiltere'de siyasi yapıya sahip Ermeni örgütlerden gelen parayı'da kullanmıştır. Bu durumda dini ve siyasi çıkarlar iç içe geçmiştir.²⁴⁹

Türkiye'deki Amerikan kültürü tesirinin muşahhaz ve muazzam bir numunesi olan Robert Kolejli yüz seneye yaklaşan mazisiyle önemli bir öneme sahiptir. Gayesi doğrudan misyonerlik olan Bebek Semineri, Kolej'in ilk çekirdeği olmuştur. Kırım harbi dolayısıyla ittifak ettiğimiz İngilizlerin eline bu maksatla yeni bir yaklaşma fırsatı geçmiş ve gerek İngiliz, gerek Amerikan misyonlarının nazarları Türkiye'ye çevrilmiştir. Tanzimatla birlikte gayri müslimler arasında esen serbesti havasından kısa zamanda onlarda istifade etmişlerdir.²⁵⁰ Bu kolej Bulgaristan'ın bağımsızlığına kavuşmasına neden olan kadrolarının yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Kurucuları, yöneticileri, öğretim elemanları misyonerlerden meydana gelmiştir.²⁵¹

Ülkemizde, azınlık mensuplarının her türlü misyoner faaliyet sürdürmelerinde, özellikle Tanzimat hareketinin ve Islahatla azınlıklara sunulan din özgürlüğünün verilmesinin dışında ,aydınlarımızın Avrupalılaşıma ve taklitçilik isteğinin de büyük etkisi olmuştur.²⁵²

Protestan Misyonerler,Osmanlı Topraklarındaki propaganda yaptıkları insanları değiştirmeyi, düşüncelerine, yaşam tarzlarına müdahale etmeyi düşünmüşlerdir.

²⁴⁷ Nurdan ŞAFAK, **a.g.m**; www.osmanli.org.tr/ 14.11.2005

²⁴⁸ Uygur KOCABAŞOĞLU, **a.g.e** s.114:M.Numan MALOÇ , **a.g.m**,s.168

²⁴⁹ Uygur ,KOCABAŞOĞLU **a.g.e**, s.114

²⁵⁰ Erol GÜNGÖR, **a.g.e.s.**, 36

²⁵¹ Ayten SEZER, “**Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri**”; www.ait.hacettepe.edu.tr/31.12.2005

²⁵² Samiha AYVERDİ, “**Misyonerlik Karşısında Türkiye**”,Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1960, s.7

Kurdukları okullarda, bastırdıkları kitaplarda bütün propaganda çalışmalarında insanları değiştirme umudu taşımışlardır.²⁵³

Osmanlı son dönemi ,Protestan misyonerlerin örgütlenme Stratejisinde; önce yurt dışına gönderilen profesyonel bir çekirdek kadro oluşturulmaktadır. Bu çekirdek kadro, önce bir alan çalışması yapmakta ve lojistik destek aracılığıyla kişileri ve kurumları saptamaktadır. İlk hedef genellikle aslen Hıristiyan olan yabancılar olmaktadır. Ayrıca daha çok dini duyarlılığı zayıf Türk gençlerinden devşirilen yeni Hıristiyanlar oluşturmak için beyin yıkama, hipnoz, telkin, propaganda gibi uygulamaları gerçekleştirilmektedir.²⁵⁴

Misyonerlerin Anadolu'daki çalışmaları Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süre içinde üç bölümde incelenmiştir. Bunların ilki yerli kiliselerle iyi ilişkileri içinde oldukları ve İncil'in tanıtılmasına yönelik çalışmaların ön planda olduğu dönemdir. İkinci dönemde ise yerli kiliselerle misyonerlerin arası açılmış, bu kiliselerden dışlanmış olanların oluşturduğu kiliseler kurulmuş ve bu yeni kiliseler misyonerlerle işbirliği yapmışlardır. Üçüncü dönemde, I. Dünya Savaşı'na kadar süren ve Müslümanlara yönelik yapılan çalışmaların başladığı dönemdir. Misyonerler sayılarının azaldığı I. Dünya Savaşı sırasında ve sonraki dönemlerde Osmanlı'nın aleyhine olan yıkıcı hareketlere de karışmışlardır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. Savaş sonrasında misyonerler eski yerlerine geri dönmeye başlamıştır.²⁵⁵

1923 tarihinde Lozan'da imzalanan Dostluk ve Ticaret antlaşmasına göre Amerikalı misyonerlerin eğitim ve hayır kurumları Türk kurumlarına uygun olmak kaydıyla çalışmalarına izin verilmiştir. Ermeni ve Rumların tehciri ve mübadelesi nedeniyle, bazı Amerikalı misyonerler Ermeni ve Rumlar olmadan bu ülkede çalışmayacağını öne sürmüşlerdir. Ancak American Board Yönetim Kurulu, 11 Eylül 1924 tarihinde Türkiye'de kalma kararı almıştır. Board'ın eğitim sekreteri White'a göre Türkiye'de Hıristiyanlaştırma işi misyonerlerin işi olmalıdır.²⁵⁶

Cumhuriyetin ilanından sonra misyoner faaliyetlerin azalması sonucunda Protestan Amerikalılara ait kurumların sayısında azalmıştır. Geriye Antep'te bir hastane,

²⁵³ H. Esra DANACIOĞLU, “Osmanlı Anadolu’sunda Anglo-Sakson (Protestan) Misyoner Faaliyetleri” (1816-1856) (Basılmamış Doktora Tezi)210’dan Nakleden Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m, s.172

²⁵⁴ Ali Rıza BAYZAN, “Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu”;

www.balikesir.edu.tr/30.05.2005

²⁵⁵ Ömer TURAN, a.g.e,s. 33-35: Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m,s.173

²⁵⁶ Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m, s.173-174

Tarsus'ta American Colloge for Boys, İzmir'de American Collogiate Institute, Üsküdar'da American Academy For Girls ve İstanbul'da bir basım evi kalmıştır. Başlangıçta American Board'ın bir kurumu olan ancak daha sonra buradan ayrılan Robert Kolej'inde de misyoner eğitime destek devam etmiştir.²⁵⁷

Ülkede açık kalan kurumlarda zaman zaman sorunlar, problemlerde yaşanmıştır. 1928'de Bursa Amerikan Kız Koleji'nde üç Müslüman Türk kız öğrencinin Hıristiyanlığı kabul etmesiyle hükümet misyonerlere karşı hassaslaşmıştır. Olayın basında geniş yer alması sonucu soruşturma başlatılmıştır. Ve arkasından misyonerlik yapıldığı tespit edilerek okul kapatılmıştır.²⁵⁸

Protestan misyonerler özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra Cumhuriyet Hükümetinin politikaları ve II. Dünya Savaşı nedeniyle uzun bir süre gerileme içinde olmuştur. Bu gerileme döneminde misyonerlik çalışmaları ağırlıklı olarak yerli Protestanlar tarafından yürütülmüştür. Kurumsal çabalar olmaktan çok bireysel çabalar gösterilmiştir.²⁵⁹

Osmanlı Devletinde kurdukları okul hastane gibi kurumların yerini, günümüzde sesli ve görsel yayımlar ile internet almıştır. En üzücü farklılık ise Osmanlı'da Müslümanlar arasında başarısız olan misyoner faaliyetler Ermeniler üzerinde yürütülmüşken, günümüzde Müslümanlara yöneltilmiştir. Bunun sonucunda önemli sayıdaki Müslüman genci son yıllarda Protestanlığı kabul etmiştir. Ancak yaptığımız araştırmalara göre Hıristiyanlığı kabul ederek Protestanlaşanların tamamına yakını önceden sadece nüfus kağıdın da Müslüman yazan, İslam hakkında olumlu bir fikri olmayan kişilerdir. Bu kişiler ateist bir hayat sürerken düştükleri bunalım sonucunda misyonerlerle karşılaşmış ve Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir.²⁶⁰

²⁵⁷ Mehmet CAN, “Orta Doğu'da Amerikan Politikaları”, İstanbul, 1993, s.163; M. Hidayet VAHAPOĞLU, “Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları” İstanbul, 1992, s.33; Cem Tanık YÜKSEL, “Osmanlı İmparatorluğunda Misyoner Faaliyetleri”, “Bir Amerikan Misyonerinin Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları”, İstanbul, 1995, s.108 den Nakleden: Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m, s.174

²⁵⁸ Ömer TURAN, a.g.e, s.54-57

²⁵⁹ Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m, s.176,

²⁶⁰ Mustafa Numan MALKOÇ, a.g.m, s.193

Misyonerliğe verilen önem, Türkiye'deki bir Protestan önderinin misyonerlik hakkında yazdığı kitabında açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Protestan din adamına göre misyonerlerin iyisi de kötüsü de vardı. Ona göre misyonerler dörde ayrılmıştır. Bunlar samimi bir şekilde inanan ve tebliğ görevini yerine getirenler, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayıp duayla ve ekonomik olarak misyonerleri destekleyenler ve organizasyonlar içinde çalışan ve ülkemiz aleyhine faaliyet gösterebilecek olanlardır. Bunlardan sonuncu faaliyeti gerçekleştirenler kabul görmemektedir. Diğerleri daha planlı çalışıp, kitap basım ve dağıtımında ve çeşitli etkinlikleri gerçekleştirmede görev alabilmektedirler.²⁶¹

Ancak geçen iki yüzyıla baktığımızda misyonerler, bütün yoğun ve gayretli çalışmaları gerçekleştirmelerine rağmen dini açıdan hedefledikleri başarıya ulaşamamıştır.²⁶² Misyoner faaliyetleri gerçekleştirmekten de hiçbir zaman geri kalmamışlardır. Ülkemiz insanlarını Hıristiyan yapmadaki başarısızlıklarını, Müslümanların kendi kültürel kimliklerine ve yaşantı tarzlarına ters hayat anlayışı oluşturarak telafi etme gayreti içerisine girmişlerdir.

²⁶¹ Turgay ÜÇAL, “**Hıristiyan İncasına göre Misyonerlik**”, İstanbul, 2002, s.12, 63-65 ,71-78 den

Nakleden: Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m.**, s.179

²⁶² Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m.**,s.192

IV. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLER

I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında çalışmalarına ara veren misyoneler, Cumhuriyetin ilanından sonrada önemli bir gerileme yaşamışlardır. Protestan nüfus göç etmiş bir çok kurumda kapanmıştır.²⁶³ Gelişen olaylar halkın misyonerlere tepkisini de artırmıştır. 1929 yılında ülkede yapılan misyonerlik çalışmalarına tepki olarak “ Türk Matbuat Birliği” kurulmuş, yine Türk gazeteciler tarafından “ Misyonerleri Kovma Cemiyeti” adı altında başka bir kurum oluşturulmuştur.²⁶⁴

Misyonerler, 1930’larda Türkler arasında Hristiyanlık propagandası yapmışlardır. Protestan misyonerler çalışmalarını okul ve hastahanelerin haricinde oyun bahçelerinde, okuma salonlarında, sosyal merkezlerde, zirai çalışmalarda da sürdürmüşlerdir. Bu yıllarda misyonerler büyük bölümü kırsal alanda ve küçük şehirlerde yaşayan Türk halkı ile daha kolay bağlantıya geçilmesi düşüncesiyle yerli Hristiyan yardımcılara ihtiyaç duymuşlardır.²⁶⁵

Ülkemizde bulunan yabancı okulların, misyoner faaliyetlerin, parlayan yıldızı olarak görülmesi, Türk halkı nezdinde hoş karşılanmamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, misyoner okulları için: “Bunlar mektep değil, memleketimizde düşmanın işgali altındaki kaleleridir.”ifadelerini kullanarak ülkemiz için büyük tehlike oluşturduklarını belirtmektedir.²⁶⁶

Ülkemizde misyoner çalışmaları Bursa Amerikan kız kolejinde üç Müslüman Türk kızının Hristiyan olmasıyla su yüzüne çıkınca hükümet gerekli soruşturmadan sonra, misyonerlik yaptığı gerekçesiyle okulu kapatma kararı almıştır.(1928)²⁶⁷

Katolik kilisesi, II. Vatikan Konsili’nden sonra misyon anlayışında değişime gitmiştir. Bu yeni misyon anlayışı üç temele dayandırılmıştır. Birincisi, diğer dinlerde

²⁶³ CAN, s.163; YÜKSEK, MERZİFON, s. 108;VAHAPOĞLU s.33; den naklen; Mustafa Numan MALKOÇ, “İstanbul ve Çevresinde Misyonerlik”,s.252, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01.02. Ekim 2005 Ankara) Türkiye Dinler Tarihi Yay., Ank., 2005.

²⁶⁴ Ali İsra GÜNGÖR, **Cizvitler**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s. 100 den naklen; Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m**, s. 252.

²⁶⁵ Ömer TURAN, **a.g.e**, s. 61-62; Mustafa Numan MALKOÇ,**a.g.m**, s. 252.

²⁶⁶ Mustafa Kemal ATATÜK, “**Nutuk**”, C:11, Devlet Kitapları, İst., 1952, s. 557.

²⁶⁷ Ömer TURAN, **a.g.e**, s. 54-57; Mustafa Numan MALKOÇ, “**Türkiye’de Protestan Misyonerliği**” s.174, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, (17-18 Nisan 2004), İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İst., 2004.

doğru bulunan esaslar İncil'e hazırlık olarak kabul edilmiştir. İkincisi, lütuf teolojisi ile yaratılış teolojisi Mesih'te birleştirilmiştir. Buna göre kilise bütün mensuplarıyla topluma ait her türlü gelişmede aktif rol oynayacaktır ve toplumu yönlendirecektir. Üçüncüsü de, adaptasyon prensibidir. Hristiyan vahyi kültüre sokulmalıdır.²⁶⁸ 1960'lı yıllarda II. Vatikan Konsili, Katolik kilisesinin açılma kararı almasını ve bu bağlamda gerek diğer Hristiyan gruplarıyla gerekse Müslümanlarda dahil diğer din bağlılarıyla diyalog arayışını vurgulamıştır.²⁶⁹ İlk başta kilisenin gittikçe artan sorunlar ve insanlığın geleceğini tehdit eden sıkıntılar karşısında Hristiyan olmayanlarla iyi ilişkiler geliştirme söylemini vurgulayan diyalog anlayışı, daha sonraki belge ve dökümanlarla da netleşmeye başlamıştır ki ,kilisenin temelde diyalogu bir misyon vasıtası olarak gördüğü açıkça ifade edilmiştir.²⁷⁰

Cumhuriyet Türkiye'si, misyonerlere ve kurumlarının çalışmalarına yabancı ve dini olmaları nedeniyle şüphe ile bakmıştır. Her ne kadar propaganda çalışmalarına devam etseler de, misyonerler açısından 1923-1961 yılları arası karanlık dönem olarak kabul edilmiştir.²⁷¹

II. Dünya savaşıdan sonra Avrupa Birliğinin temellerinin atılması ve Türkiye'nin 1961 yılında Ankara Antlaşmasını imzalayarak bu birliğe yönelmesi misyoner çalışmalarını yeniden artırmıştır.²⁷²

20. yy. ikinci yarısından sonra özellikle evanjelik anlayışı benimseyen kiliselerin kurdukları misyonerlik teşkilatlarının-bu kiliselerin büyük çoğunluğu Amerikan kökenlidir-küresel evanjelizm bağlamında misyon çalışmalarını daha çok 10/40 paralelleri arasında yer alan ülkelerin halklarına yönlendirdiği görülmüştür. Çünkü bu kuruluşlara göre söz konusu paraleller arasındaki ülkelerde İsa-Mesih'in ve onun incilini hiç duymamış halklar yaşamaktadır. İşte bu noktadan hareket eden evanjelik kuruluşları İsa'nın ikinci gelişinden önce Hristiyan olmayanların %97'sini oluşturan bu bölge halkının Hristiyanlaştırılması için misyonerlik faaliyetlerine hız vermişlerdir. Ülkemizde bu paraleller arasında yer alan ülkelere biri olduğu için evanjelik misyon

²⁶⁸ Ali İSRA GÜNGÖR, **a.g.e.**, s. 158-159; Mustafa Numan MALKOÇ; "**İstanbul ve Çevresinde Misyonerlik**",s248, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01.02 Ekim 2005 Ankara) Türkiye Din. Tar.Der. Yay., Ank., 2005.

²⁶⁹ Şinasi GÜNDÜZ, "**Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri**", s.370,Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, (17-18 Nisan 2004), İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İst., 2004.

²⁷⁰ M. AYDIN, "**Dinler Arası Diyalog Yeni Bir Misyon Yönetimi mi?**", İslamiyat V. 2002, (:3), ss. 23 vd.; Şinasi GÜNDÜZ, **a.g.m.**, s. 370.

²⁷¹ Ö. TURAN, **a.g.e.**, s. 12-13; Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m.**, s. 253.

²⁷² Süleyman KOCABAŞ, "**Misyonerlik ve Misyonerler**", İst., 2002, s. 181, 190-191 den nakleden; Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m.**, s. 254.

kuruluşları son dönemlerde insanımızı Hristiyanlaştırmak için adeta atağa geçmiş durumdadır.²⁷³

Evanjelist, İncil yazarı, reforme kilisesinin gezici vaizi, müjdeli haber duymayanlara duyurularak onların yaşamlarının dönüştürülmesi yani transform edilmesi gibi anlamlara gelmektedir.²⁷⁴ Evanjelistler Amerika'daki Hristiyan toplumun tutucu kanadını temsil eden muhafazakar Protestanlardır. Evajelist Hristiyan tabiri 20. yüzyıl Amerikasının Hristiyanlık inancı için kullanılan bir terim olmuştur. Evanjelistler inanç açısından Yahudiliğe en yakın Hristiyan cemaattir. Evanjelistler, Yahudilerin, Tanrının seçilmiş hakkı olan kutsal toprakların, Yahudilerin malı olduğuna, Mesih'in gelişiyle birlikte Yahudilerin dünya egemenliğine ulaşacaklarına dair Eski Ahitteki hüküm ve kehanetleri tamamen doğru kabul etmişlerdir. Bu sebeple bu konuda kendileri için en büyük misyonun, Yahudilerin egemenliğine destek olmak olduğunu düşünmektedirler. Bu desteğin en pratik yöntemi Amerika'nın İsrail'e yaptığı her türlü yardımlar ve desteklerdir. Evanjelist Hristiyanlar kendilerini Kitab-ı Mukaddes'deki haberin gerçekleşmesi için Yahudilere destek olmakla yükümlü görmektedirler. Tanrının hem dünyevi hem de uhrevi iki planı vardır. Dünyevi planı Yahudiler, uhrevi planı ise Evanjelik Hristiyanlar geçerli olmuştur.²⁷⁵

Evanjelist Misyonerler ülkemizde sadece Hristiyanlık propagandası yapmakla yetinmemekte, hedef seçtikleri kişileri ne yapıp yapıp Hristiyan yapmak için her yolu kendilerine mübah görmektedirler. Çünkü onlara göre önemli olan balıkçılık ve balık uzmanı olmak değil, bizzat balığı yakalamaktır. Bu nedenle ilk metod "Kilise kurma çalışmaları yapmakla, yazılı medyadan, Müjde Fm, Radio Lighy ve Radyo Kumru gibi radyo istasyonları kurarak işitsel medyadan ve çeşitli internet sitelerinden faydalanmaktadırlar.²⁷⁶

Günümüzde yapılan Ekümenizm çalışmaları da AB uyum yasaları çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

²⁷³ Mahmut AYDIN, "Evanjelik Hristiyanlığın Misyon Yöntemleri ve Türkiye'deki Yansımaları", s.66, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02 Ekim Ankara), Türk. Din. Tar. Der. Yay., 2005.

²⁷⁴ Mahmut AYDIN, a.g.m., s. 50.

²⁷⁵ Abdurrahman KÜÇÜK, "Genel Olarak Misyonerlik", s.77-78, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02 Ekim Ankara), 2005, Tür. Din. Tar. Der. Yay., Ank., 2005.

²⁷⁶ Mahmut AYDIN, a.g.m., s 66-67.

Ekümenik; Hristiyan dininin ve uygarlığının egemen olduğu Hristiyan mezhepleri arasında yürütülmüştür. Dünya Kiliseler Birliği, Protestan kiliseleriyle Ortodoks ve Anglikan kiliselerini bir araya getirmiştir. Diğer yanda ise Katolik ve Doğu kiliseleri yer almışlar ve giderek belirli konularda uzlaşma sağlamışlardır. Diğer dinlerde “Ekümenikal” ilişkiler kurulmasına 1990’larda hız verilmiştir. Ekümenik hareketin iki hedefi vardır. Birincisi Türkiye’de Fener Rum Patriği “Ekümenik Patrik” ilan ederek, Lozan’ı delmek ve Anayasayı değiştirmek, ikincisi misyonerlik faaliyetlerini yasal kılıflar altında sürdürmektir.²⁷⁷

Patrik Ekümenik statüye kavuşursa Türkiye Cumhuriyeti Devleti kanunlarının vesayetinden kurtularak evrenselleşecek, bu ona Vatikan’laşmaya giden yolu açacaktır. Artık Patrikhane T.C devletinin bir kurumu ve sadece Türkiye’deki Rum azınlığın bir kilisesi değil o artık evrenseldir, bütün dünya Ortodokslarının dini merkezidir. O zaman Türkiye en büyük tehlikeyle karşı karşıya gelecektir.²⁷⁸

Hristiyanlık temeli üzerine kurulan ve misyoner faaliyetler gerçekleştiren Yahova Şahitleri ve Moon Tarikatı da günümüzde ülkemiz için büyük tehlike arz etmektedir.

Yehova,Aslında Yahudilikte Tanrı için kullanılan Yahve kelimesinin galatıdır.Yehova Şahitleri bu adı 1931’deki bir kongrede almışlardır.Bu da,Eski Ahit ifadesinden çıkarılmış ve benimsenmiştir.’sz benim şahitlerimsiniz der,Yehova.Matta XXIV:4-45.Yehova Şahitleri daha önce ‘Russelistler’,‘Ciddi Kutsal Kitap Araştırmacıları’,‘Milletlerarası Kutsal Kitap Öğrenme Cemiyeti’’ gibi adlar kullanmışlardır.Yehova Şahitleri mesihi bir harekettir.Onlar İsa’nın ikinci gelişinin vuku bulduğuna ve O’nun1914’te gökte Tanrı’nın Krallığını başlattığına inanmaktadırlar.Onlara göre:1914’te hayatta bulunan nesil,O’nun yer yüzüne inerek beraberindeki 144.000 Yehova Şahidiyle bütün siyasi kuruluşları, devletleri, milletleri,kısacası Şeytanın güçlerini yok edeceğini görecektir.Böylece yer yüzünde de Tanrı’nın krallığı kurulmuş olacaktır.Dünyaya hakim olan şeytan safdışı bırakılmış olacaktır.Bu Armagedon savaşıyla sağlanacaktır.²⁷⁹ Yehova Şahitlerinin kurucusu Charles Taze Russell’dir.Russell’in ölümü üzerine yerine hareketin avukatı olan

²⁷⁷ [www.diyalog.com.tr/31.12.2005:Aytunç ALTINDAL, 'Misyonerlik Artışta'](http://www.diyalog.com.tr/31.12.2005:Aytunç%20ALTINDAL,%20'Misyonerlik%20Artışta').

²⁷⁸ Süreyya ŞAHİN, “Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği”,s.152-153 Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), İstanbul, Ensar Neşriyat,2004.

²⁷⁹ Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK,a,g,e,s.378

Rutherford geçmiştir.Bunun ölümü üzerine Knorr hareketin liderliğini üstlenmiştir.Yehova Şahitleri milli marşı ,milli duyguları,milli sınırları kabul etmezler.Askerlik yapmaz,bayrağı put olarak kabul etmektedirler.Yehova şahidi olmayan herkes onlara göre keçidir.Yehova Şahidi olan herkes bütün kötülüklerden ve dünyevi azaplardan kurtulacaktır.²⁸⁰

Yehova şahitleri ülkemizde bölücü ve yıkıcı faaliyetleri Eskişehir merkezli olarak sürdürmektedir.Milli ve manevi duyguların,bayrak,vatan,askerlik gibi kutsal kavramların gereksizliği propagandası yapılarak bölücülük yapılmaktadır.Yehova Şahitleri Türkiye’de1933 de 5,1950’de 60 kişi iken 2002’de1.600 kişi olmuştur.Ülkemizde yaklaşık 25-30 cemaatleri ve ibadet salonları bulunmaktadır.Uyan adlı aylık,Gözcü kulesi adlı on beş günlük iki adet dergileri ile Kule yayın evi adı altında yayınevleri bulunmaktadır.Yehova Şahitleri misyon faaliyetlerini gözle görülür derecede artırmışlardı. Yehova Şahitleri evleri ve işyerlerini dolaşmakta,fırsat buldukları her yerde çıkardıkları yayınlarını dağıtmaktadırlar.www.dünya dinleri com/06.11.2006

Radikal Gazetesinin 31.Mayıs.2005 tarihli haberine göre,dini inancı gereği askerliği reddeden Yehova Şahidinin hapis cezasını Askeri Yargıtay onaylamıştır.Altı yıl hapis cezası verilmiştir.

Yehova Şahitleri Dışında ülkemizde tehlike arzeden bir diğer kuruluşta Moonculuktur. Kuzey Koreli Sun Myung Moon tarafından Güney Kore’de kurulmuş bir harekettir.Moon 1920 yılında,Kuzey kore’de,köylü bir aileden dünyaya gelmiştir.O,önce Budisttir,sonradan Protestan Hristiyan Kiliselerinden biri olan Prespiteryen Kilisesine katılmıştır.Daha sonra,Yehova Şahitlerinin inancına benzer bir anlayışına yönelen Moon,1936da Hz. İsa’nın kendisine görünerek,Tanrı Krallığını kurma görevini teklif ettiğini iddia etmiştir.Onun bu iddiası Prespiteryen kilisesi tarafından sapık bir iddia olarak görülmüştür,ve o ,kiliseden kovulmuştur.Bunun üzerine Moon Güney Koreye gitmiştir.Böylece bu hareket dünyaya yayılmıştır.²⁸¹

Mooncular,ülkemize Son on yıl içerisinde ,dört misyoner göndermiştir.Bunlardan biri hem Müslüman hem de Mooncu olan Muhammed Yahya Thompson’dur.O ve iki arkadaşı gördükleri tepki sonucu,geri dönmüştür.Dördüncü görevli kalmış ve dünyanın çeşitli yerlerindeki toplantılara

²⁸⁰ Günay Tümer-Abdurrahman küçük,a.g.e,s.380

²⁸¹ Günay Tümer-Abdurrahman küçük,a.g.e,s.381

politikacıların,bürokratların,gazetecilerin,bilim ve din adamlarının davetini üstlenmiştir.Bu,bütün dünyada yapılagelmektedir.Mooncular;İstanbul'da,Ortadoğu'ya hitap eden 'middle East Time'gazetesinin Türkiye temsilciliğini açmak ,ve Dünya Dinleri Üzerine Gençlik Semineri düzenlemek gibi programların yanında,22-26 Eylül 1991'de (President Otel'de), 'Council fort he world Relgions'(Dünya dinleri Konseyi)toplantısını gerçekleştirmiştir.Bu toplantının belli başlı konularından biride İslam-Hristiyan diyalogudur.Dünya Dinleri Konseyi Yönetim Kurulu Başkanı Dr.Frank Kaufmann;bu toplantıdan sonra bir dergiye verdiği beyanatta,önce Hristiyanken sonra Budist olduğunu ,daha sonra Birleşik Kiliseye katıldığını belirmiş ve Doğu Bloku ülkelerinde uzun zamandır.,yeraltından yapılan faaliyetleri artık legal olarak gerçekleştireceğiz demiştir.Ocak-Şubat 1992 yılında,Amerikada,Türkiye'den çağırdıkları ilim adamı ,siyasetçi ve basın mensuplarına,masrafları teşkilata ait olmak üzere,40 günlük seminer düzenlemişlerdir.Hareketin bir başka faaliyeti Her yıl farklı ülkelerde gençlik kampları düzenlemesidir.Değişik dinlere mensup gençler masrafları teşkilata ait olmak üzere kamplara davet edilmektedir.On beş gün süren bu kamplarda gençlerle diyalog kurulmaya çalışılmaktadır.Ülkemizde de bu kamplara katılanlar olmaktadır.²⁸²

Ankara Ticaret Odasının hazırlamış olduğu rapora göre Türkiye misyoner faaliyetlerinin hedefi haline gelmiştir. Raporda misyoner faaliyetler Güney Kore, ABD, İngiltere, Yeni Zelanda, Avusturya, Almanya, İsveç, Romanya uyruklu Mesih inanları denen şahıslar tarafından yürütüldüğü ve Adana, Edirne, İstanbul, Ankara, İzmir, Trabzon, Antalya, Hatay, Bursa ve Samsun gibi illerden yönlendirildiği belirtilmiştir. Faaliyetler, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu'da yoğunlaştırılmıştır. Çeşitli piknik, gezi ve ev toplantıları gibi sosyal faaliyetler, ayin, kış okulu, seminer, konferans gibi eğitim amaçlı organizasyon yoluyla sempati kazanılmaktadır.Raporda, Misyoner faaliyetler kapsamında,ülkemizdeki misyoner grupların, 300'den fazla kiliseye, çok sayıda kitabevine, bir kütüphaneye, altı dergiye, onlarca vakıfa, yayın evlerine, beş radyoya, çok sayıda manastıra, iki kafeye, bir acenteye, bir mahfile, yedi şirkete, bir otele, bir tercüme bürosuna, yedi gazeteye, bir tarihi esere, iki müzeye, dört harabeye, bir kaleye vb. sahip oldukları da zikredilmiştir.²⁸³

²⁸² Günay Tümer-Abdurrahman küçük,a.g.e,s.386

²⁸³ www.atonet.org.tr/14.01.2005 ;'Misyonerlik Raporu'.

Ülkemizde misyoner faaliyetlere dikkat çeken önemli bir raporda Milli İstihbarat Teşkilat'ının (MİT) hazırlamış olduğu rapordur. Bu raporda, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Prof. Türkan Saylan'ın annesinin Hristiyan olmasına, derneğin usulsuz faaliyetleri nedeniyle İstanbul'da Maltepe Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasına değinilmiştir. Raporda, 1800'lerin başından beri Ülkemizde misyonerlik faaliyeti içinde bulunan American Board teşkilatının yeni kurulan Sağlık Eğitim vakfıyla ilişkisine de yer verilmiştir. Board'ın Türkiye'deki mal varlığını devrettiği (SEV) mercek altına alınmıştır. Board Teşkilatı, Üsküdar Amerikan, İzmir Amerikan, Tarsus Amerikan liseleriyle, Gaziantep Amerikan hastahanesini Osmanlı döneminde kurmuştur. Sekiz yıllık temel eğitim yasınının kabul edilmesiyle bu okulların ilköğretim bölümlerinin kurulması için (SEV) kurulmuş. Board'da malvarlığını bu yeni vakfa devretmiştir. Board'ın Mit raporunda bu derece gündemde yer alması, bünyesinde Hristiyanlığı yaymak için faaliyet gösteren Kitab-ı Mukaddes şirketinin(Bible House) de yer alması nedeniyledir.²⁸⁴

Ülkemizde gerçekleştirilen Misyoner faaliyetleri Raporda:

- Son üç yılda ücretsiz dağıtılan İncil sayısı 8 milyonu aşmıştır.
- İstanbul'dan bazı radyolar aracılığıyla yapılan propaganda faaliyetleri artarak devam etmektedir.
- Kiliseler aracılığıyla dağıtılan yayınlar arasında bulunan “kapsam” gazetesinin faaliyetleri artmakta ve etki alanını genişletmektedir.
- Son bir yılda İstanbul'da açılan kiliselerin sayısı 18 'i bulmuştur.
- Propaganda faaliyetlerinin lise ve üniversite öğrencilerine yoğunlaştırılmıştır, şeklinde ifade edilmiştir.²⁸⁵

TSK'nın 'Ülkemizdeki ve Dünyadaki Misyoner Faaliyetleri' başlığıyla hazırlanan raporunda da Türkiye'de faaliyet gösteren misyonerlerin 2020 yılına kadar nüfusun %10'nunu Hristiyanlaştırmak için bir milyona yakın İncil dağıtmayı hedefledikleri dile getirilmiştir. Ayrıca raporda misyonerlerin, manevi boşluk içerisinde olduğunu kabul ettikleri Alevi ve Kürt vatandaşlar üzerinde fazla yoğunlaştığı üzerinde

²⁸⁴ www.aksam.com.tr/30.05.2005;istihbarat ve www.mit.gov.tr/30.05.2005

www.aksiyon.com.tr/14.01.2005;mit'in Misyonerlik Raporu'.

²⁸⁵ www.aksam.com.tr/30.05.2005;a.g.rapor'

www.aksiyon.com.tr/14.01.2005;a.g.rapor':www.mit.gov.tr/30.05.2005

durulmuştur. Rapora göre: Misyonerler Türkiye'deki İslam anlayışını Sünni ve Alevi diye ikiye ayırmışlardır. Misyonerler hedeflerine ulaşabilmek için dini bilgiden yoksun, manevi boşluk içerisindeki gençler ile Kürt ve Alevi vatandaşları hedef almışlardır.²⁸⁶

Misyonerlerin yeni bir etkinlik alanı da günümüzde internettir. İnternette Protestanların hazırladığı propagandaya yönelik çok sayı da site bulunmaktadır. Bu siteler, kiliselerin özel siteleri, propagandaya yönelik siteler, Hristiyanlıkla ilgili genel konuları içeren siteler ve ilahiyat ağırlıklı siteler olarak sınıflandırılabilir. Bu siteler:

www.isamesih.org/03.03.2001

<http://isa.mesih.sitemynet.com/01.09.2003>,

www.presbiteryen.org/01.09.2003

www.guhanna.tk/13.01.2004

<http://yedidya.tr.gs/14.01.2004>

Dini propagandaya dayalı internet sitelerinden bazıları da İslam dinine ve Müslümanlara ağır hakaret içerikli yazılar bulundurmaktadır.

Bu Siteler:²⁸⁷

www.aqape.tr.gs/14.01.2004

Türkiye'de Yerel ve Uluslararası Protestan topluluklar büyük tabii afetlerde çalışmalar yapmışlardır Protestan cemaatler 17 Ağustos 1999 depreminde çeşitli etkinliklerde bulunmuşlar, deprem bölgesinde faaliyet göstermişler. Deprem sonrası "Türkiye Bağımsız Protestan Kiliseleri Yardım Koordinasyon Merkezi"ni kurmuşlar ve çadır, prefabrik, ev, seyyar mutfak, seyyar hastane oluşturmuşlardır.²⁸⁸ Ayrıca Türk Protestan kilisesi tarafından İzmit Bekirpaşa'da 8 derslik bir okul yaptırılmıştır, Yalova Termal'de de Türkiye Protestan kiliseleri tarafından Termal Yeni Yaşam İlköğretim Okulu inşaatına başlanmıştır.²⁸⁹

²⁸⁶ www.acizane.net/31.12.2005:TSK'dan Misyonerlik Raporu'.
www.tsk.mil.tr/31.12.2005:www.milliyet.com.tr/31.12.2005:www.zaman.com.tr/31.12.2005

²⁸⁷ Mustafa Numan MALKOÇ, **a.g.m**, s.257:www.agape.tr.ts/14.11.2004.
www.presbiteryen.org/01.09.2003:www.guhanna.tk/13.01.2004:htt//yedidya.tr.gs/14.11.2004www.isa.me
sih.org/03.03.2001:htt//isa.mesih.sitemynet.com/01.09.2003

²⁸⁸ Gerçeğe Doğru, Eylül Ekim 1999 4-5 Mustafa Numan MALKOÇ, "Türkiye'de Protestan Misyoner Faaliyetler",s.190, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

²⁸⁹ Gerçeğe Doğru, Ocak-Şubat 2000, 10-11; Mustafa Numan MALKOÇ ,**a.g.m**, s.190

Günümüzde ülkemizde misyonerlik faaliyetleri gerçekleştiren Protestan kiliseleri Şöyle sıralanabilmektedir.İstanbul Presbiteryen Kilisesi(Moda Presbiteryen Kilisesi):Kurucusu,Turgay üçaldır.1986'da kurulan,daha sonra Türk Protestan Kilisesine dahil olmuş,daha sonra tekrar ,presbiteryen kilisesi ismiyle faaliyetlerine devam etmiştir.Avcılar Bağımsız Protestan Topluluğu,Bakırköy Protestan Topluluğu,Beşiktaş Protestan Topluluğu,Beşiktaş Türk Protestan Topluluğu,Anadolu Türk ProtestanKilisesi(Moda),Dirisu Kilisesi,Güngören Bağımsız Protestan Kilisesi,Zeytinburnu İsa Mesih İnananları Kilisesi,Yeni Yaşam Kilisesi,Türk Uluslar arası Mesih Topluluğu,Kartal Kilisesi,Koca Mustafa paşa Kilisesi(Cerrahpaşa),Ortaköy İncil Kilisesi,Son Buyruk Üsküdar Kilisesi,Türk Protestan Kilisesi(Tarlabaşı /Taksim),Bostancı Protestan Kilisesi,Kut Kilisesi(Kadıköy),Ümraniye Son Buyruk Kilisesi,İstanbul Yeni Havariyyun Kilisesi,Yedinci Gün Adventist Kilisesi,Efes Protestan Kilisesi,Bornova Protestan Kilisesi,İzmir İsa Mesih Topluluğu,Karşıyaka ProtestanKilisesi,Buca Protestan Kilisesi,Güney Ege Protestan Kilisesi,Ödemiş Protestan Kilisesi,İzmir Bağımsız Protestan Kilisesi ,İzmir Karizma Center Türk Protestan Topluluğu,İzmir Enternasyonal Protestan Kilisesi,Kurtuluş Kilisesi,Ulus Mesih İnananları Topluluğu,Balgat Uluslar arası Protestan Topluluğu,Batıkent Protestan Topluluğu,Keçiören Müjde Kilisesi,Antalya UluslararasıKilisesi,Antalya İncil Kilisesi,Bursa Protestan Kilisesi,İzmit Protestan kilisesi,Denizli Protestan kilisesi,Gaziantep İsa Mesih Sevgi Topluluğu,Antakya Yeni Havariyyun Kilisesi,Mersin Protestan Kilisesi,Adana Kurtuluş Kilisesi,Diyarbakır İncili Topluluğu.²⁹⁰

Protestan kiliselerin kurulduğu bu 12 vilayetin dışında Eskişehir, Konya, Van, Erzurum, Trabzon, Samsun ve İskenderun'da ilk Örgütlenmeler Başlanmış olmakla birlikte bildiğimiz kadarıyla henüz kiliseler açıktan faaliyete geçmemiştir. Protestan misyoner Örgütlerin faaliyetleri özellikle etnik ve mezhepsel farklılıkları taşıyacak bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Diyarbakır'da Kürtlere Yönelik, Sivas'ta Alevilere yönelik, Hopa'da Lazlara yönelik, Trabzon'da Pontusçuluk,Anatakya'da Nusayrilere yönelik Propaganda faaliyetleri yürütmektedirler.²⁹¹ Günümüzde özellikle Karadeniz Bölgesinde yapılan Pontusçuluk faaliyetleriyle, buraların Pontus'a ait olduğu

²⁹⁰ www.balikesir.edu.tr/30.05.2005 Ali RIZA Bayzan, Protestan Örgütlerin Türkiye Operasyonu

²⁹¹ www.balikesir.edu.tr/:Ali Rıza Bayzan,a.g.m.

propagandası yapılmaktadır. Bölgedeki yemeklerden, Horon'a kadar her şey ve bölgeye ait müzik aletleri Helenlere ait kültürler olarak dile getirilmektedir. Bu amaçla yapılan turizm gezileri "unutulmayan kaybolan vatanlara gezi" adı altında periyodik olarak düzenlenerek bölgede kullanılmaya elverişli taban bulunmaya çalışılmıştır.²⁹²

Türkiye Protestan Kiliseleri Birliğinin Basın Danışmanı 1995'ten beri Süryani kökenli bir Protestan olan İsa Karakaş'tır. Birliğin Başkanı ise Behnan Konutgan'dır. Konutgan'da Süryani kökenli bir Protestandır. Türkiye'deki Protestan kiliselerinin bağlantıları Dünya Kiliseleri Birliğinin dışında, çoğu Amerikan merkezli kuruluşlardan oluşmaktadır. Bunlardan bazıları; Amerikan Board Heyeti, YMCA, YWCA Amerikan Bible Society'dir.²⁹³

Vatikan tarafından, gerek İtalyan kökenli, gerekse Fransa ve İspanya kökenli birçok tarikat desteklenmekte ve onların mensuplarını ülkemizdeki sahipsiz kiliselerin onarımı, bakımı ve misyonerlik için göndermektedir. "Dirilmiş İsa'nın Kardeşleri" tarikatı Vatikan'ın bilgisi ve yönlendirmesiyle Konya'da ve Nevşehir'de faaliyet göstermektedir.

Misyonerler Türkleri Anadolu'dan uzaklaştırıncaya kadar, yada burada yaşayanları tamamen Hristiyanlaştırıncaya kadar bu faaliyetlerinden vazgeçmeyeceklerdir. Bunu gerçekleştirebilmek için yeni azınlıklar üretilecek, geçmişte olduğu gibi karşılaştıkları engelleri aşmak için yeni oluşumlardan, yeni süper güçlerden, AB, ABD VE AİHM'den destek alacaklardır.²⁹⁴ Kendi egemenliklerini güçlendirerek sömürgecilik faaliyetlerini hızlandıracaklardır. Geride kültürü parçalanmış, benliği bozulmuş, medeniyeti istila edilmiş bir toplum bırakılacaktır.

²⁹² Ahmet Hikmet EROĞLU "Türkiye'de Ortodoks Misyonerliği", s.144, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

²⁹³ www.balıkesir.edu.tr/Ali Rıza Bayzan, a.g.m.

²⁹⁴ Mustafa ERKAL, "Türkiye'de Azınlıklara Yönelik Faaliyetler" s.290, "Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İst., 2004.

A – MİSYONER FAALİYETLERİ ARTIRAN ORTAM VE NEDENLER

Türk toplumu modernleşme sürecine girmeden önce özgün bir kültür ve medeniyet tarzına, değer sistemine sahip iken, modernliğin içeriği ve biçimi gereği kutsalla bağıını kopararak seküler evrensellikler inşa etmeye çalışmış, modern bir değer sistemine geçme uğraşı vermiştir. Bu süreçle birlikte sahip olduğu, geliştirdiği, soyut-somut bütün varlık ve değer alanlarını modernleşme kurgusu içinde zorunlu değişim sürecine tabi tutması, sancılı bir serüvenin de başladığına işarettir.²⁹⁵ Osmanlı'dan Cumhuriyete toplumun Batılı modeller dikkate alınarak yeniden yapılandırılması sonucu geleneksel toplumda işlevsel olan kurum ve üyeleri, konumları ve işlevlerini modern alana bırakmak zorunda kalmışlardır. Geleneksel toplumda sosyo ekonomik düzeyleri ve statüleri yüksek olan kesimler, sosyo-ekonomik düzeyleriyle birlikte statülerini de kaybetmişlerdir. Batı medeniyeti dünyevi alanda gücünü kabul ettirdiği için, batılı kültürün somut gerçeklik alanı, gelenekselin dini-metafizik alanını giderek gerçeklik alanının dışına itmiştir. Batılı kültür ve medeniyetin toptan yaşama hakim olduğu Cumhuriyet döneminde yaşamın “anlam” boyutu reel dünyayla sınırlanarak, ikili yapıdan kurtulmak için geleneksel sürekliliği kırılmaya uğramıştır. Kırılmaya uğrayan toplumun düşünce yapısı ve dünya görüşü de parçalanacağı için toplumsal çatışma ve gerilimler, ideolojik kamplaşmalar parçalı yapıdan güç almıştır.²⁹⁶

Kültürel boşluğun yada kültürel yabancılaşmanın yarattığı sosyal çözülme sonucunda bir toplumun kuşatıcı ve yaşamı çevreleyen kültürü parçalanırken,²⁹⁷ kimliği ve medeniyeti yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmıştır. Türk toplumunun yaşamış olduğu bu iki yüz yıllık süreç günümüzde de devam etmektedir. Yaşanılan çözülme süreci misyonerlerin faaliyetlerini kolaylaştırmış, böylece arzuladıkları bir ortamı meydana getirmiştir.

Osmanlı Devletinin son dönemde gerçekleştirmiş olduğu yenilikler ve İslahatlarla misyonerler için uygun ortam oluşturulmuş, ama I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş savaşıyla misyoner faaliyetleri tekrar sekteye uğramıştır.II.Dünya Savaşından sonra Avrupa birliğinin temellerinin atılması ve Türkiye'nin Ankara antlaşmasını imzalayarak da birliğe yönelmesi misyoner çalışmalarını yeniden artırmıştır.

²⁹⁵ Mehmet AKGÜL, “**Türkiye’de Din ve Değişim**”, s.395,Ötüken, İstanbul, 2002

²⁹⁶ Erol GÜNGÖR, “**Sosyal Meseleler ve Aydınlar**”, s,408-409, Düünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik, s,82-86 Kültür değişmesi ve Milliyetçilik s,10-16 İslam’ın Bugünkü Meseleleri s,118-120’den Nakleden Mehmet AKGÜL **a.g.e**, s,395

²⁹⁷ Mehmet AKGÜL, **a.g.e**, s,189

Türkiye'nin 1980'lerde Avrupa birliğine girme yönündeki girişimleri, aynı yıllarda Sovyetler Birliğinin dağılması, insan hakları demokratikleşme ve küreselleşmeden söz edilmesi misyonerlik çalışmalarına daha da hız vermiştir.²⁹⁸

Türkiye'de Misyoner faaliyetlere zemin hazırlayan faktörleri şöyle sıralamak mümkündür.

- Misyoner faaliyetlerin özellikle 1990'lardan sonra artması da 90 sonrası oluşan "medya alanındaki artış ve çeşitlilik" özellikle özel televizyon kanallarının yayın faaliyetine katılmasıyla Müslüman Türk toplumu bir kültür bombardımanına maruz kalmıştır. Hristiyan misyonerler gizlice evlere kadar gelmiştir.
- Diğer taraftan batı kültürünün bireyselci ve sınırsız özgürlükçü büyüğü genç nesilleri altında bırakmıştır. Milli ve Manevi değerlerin anlamını yitirilmiştir. Bu tür değerler "Vatan, Millet, Sakarya" edebiyatı olarak değerlendirilmiştir.
- 1990'lı yıllardan sonra hızla yayılan interneti de bu noktada hatırlamak gerekmektedir. Bu tür yayınlar gençlerin gizli açık her türlü misyonerlikle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.
- Günümüzde basın yayın alanındaki yeni düzenlemeler, bunlara paralel olarak, doğrudan misyonerlik propagandası yapan yayın organlarının da önünü açmıştır.
- Ayrıca 1990'lı yıllardan sonra artan dinler arası diyalog girişimleri de misyoner faaliyetleri artıran nedenlerden biri olarak görülmüştür. Katolik Hristiyanların geleneksel misyonerlik uygulamalarından ve geçmişte yaşanan Müslüman-Hristiyan çatışmalarından kaynaklanan imajı yok ederek karşı tarafın direncini kırmak amacı ile başlattığı dinler arası diyalog girişimleridir. Diyalog çabaları Türkiye'de doğrudan misyonerlik yapma konusunda zorlanan Evanjelik Protestan grupların önünü açmıştır.
- Misyonerlik faaliyetlerinin son zamanlarda hız kazanmasının başka bir nedeni de, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme çabasıdır. Avrupa birliğine uyum çerçevesinde yapılan yasal düzenlemeler, misyonerlere geniş özgürlükler

²⁹⁸ http://fortuna.divinity.ankara.edu.tr/14.11.2005_Baki ADAM, 'Türkiye'de Misyonerliğe Zemin Oluşturan Faktörler'.

tanımıştır. Artık “din özgürlüğü” kavramına sığınan misyonerler faaliyetlerini daha sonra serbest ve açıktan sürdürmeye başlamışlardır.

- Son on beş yıl içerisinde cereyan eden İslam ile ilgili tartışmalarında misyonerlik faaliyetlerine dolaylı yoldan katkı sağladığı bir gerçektir. Din-irtica ilişkisinin abartılı bir şekilde gündeme getirilmesi ve buna bağlı olarak irticai gelişmeleri önlemek amacı ile din eğitim ve öğretiminde bir takım sınırlamalara gidilmesi, manevi ve duygusal baskıların bu yönde artırılması, dinde yeniden yapılanma ve dini hurafeden arındırma gibi söylemlerin din uleması tarafından yüksek sesle dile getirilmesi, İslam’ın savunmacı ve koruyucu fonksiyonu üzerinde ciddi zedelenmeler oluşturmuştur. Bu ise, hedef kitleye ulaşma konusunda misyonerlere bir kapı açmıştır.
- Din eğitimi ve öğretimi ile din hizmetleri alanındaki yetersizliklere de değinmek gerekmektedir. Okullarda ve okul dışı ortamlarda verilen din derslerinin özellikle gençlerin duygu dünyasına hitap etme konusunda yetersizliği de önem arzetmiştir.
- Gelir dağılımındaki dengesizlik, yoksulluk, evsizlik, dışlanmışlık, göç olayları, adalet hizmetlerindeki aksamalar, şehirlerdeki yabancılaşma, etnik ve mezhep kaynaklı problemler misyonerliğe ortam teşkil eden faktörler arasında sayılmıştır.²⁹⁹

²⁹⁹ <http://fortuna.divinty.ankara.edu.tr/14.11.2005;Baki> ADAM , a.g.m.

B-ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLERİN AMACI

Misyoner faaliyetleri için Türkiye-Asya'nın köprüsüdür. Anadolu, hem Türkler, hemde Müslümanlar, hemde bütün dünya için önem arz etmektedir. Bunun için girişilen gizli-açık bütün faaliyetlerin gayesi; Türksüz bir İslam dünyası meydana getirmektedir. “Hristiyan dünyası'nın Türkiye üzerindeki endişelerinin başında onun İslam dünyasının lideri olarak eski kudretli ve ihtişamlı mevkiine tekrar kavuşacağı gelmektedir. Buraya kadar dile getirilenlerin şöyle bir neticesinin çıkarılması mümkündür.” İslam Alemi özellikle Türkiye, sistemli ve teşkilatlı bir şekilde Hristiyanlaştırma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Propagandanın temelini teşkil eden Hristiyanlık üzerine münakaşa yapmak hem yersiz hemde lüzumsuzdur. Atı olan üsküdarı geçmek üzeredir.³⁰⁰

Müslümanların Hristiyanlaştırılması ile ilgili Colarado konferansında;

“Gayemiz Mesih'in ruhunu ve öğretilerini İslami düşünceye, İslami hayata yerleştirmektir. Bu şekilde misyonerlik faaliyeti bütün bünyenin içerisinde çalışan bir maya gibi olur. Dolayısıyla doğal değişimin oluşumunda Hristiyanlığın ruhu ve onun öğretileri yerleşir. Yine bu şekilde Hristiyanlığın çatısı altında Hristiyan Müslümanı, İslami teologu, İsavi Mescidi, Hristiyan tasavvuf cemaatini organize ederek Hristiyan-İslam tarzı olarak değiştirebiliriz.”³⁰¹ denilerek İslam kültürün ve yaşam tarzının tahrip edilmesi amaçlanmıştır.

Hristiyan aleminin en çok faydalandığı husus, Türk milli ve dini kültürünün maziye gömülmesi olmuştur. Gençliğin heyecanına bu yolları tıkadığımız zaman futbol sahalarını dolduranların adedi kütüphanelere gidenlerin adediyle uygun bir artış göstermiştir. Bunun kabahatini mahrum bıraktığımız gençlikte aramak büyük haksızlık olacaktır. Hayatlarındaki düzensizliklerinden şikayet edenler, kaybettikleri kıymetleri kolay kolay bulamamışlardır. Bizim toplumumuzda ekseriyeti teşkil eden bu “arayan adamların” kazanılması Hristiyan misyonerlerin en büyük hedefi olmuştur.³⁰²

Batı dünyası, cephede yenemediği ve Anadolu'dan çıkaramadığı Türkleri, savaşla yayamadığı Hristiyanlığı Türk milletine sevgi ile yaklaşarak, farklılıkları kullanarak içten zayıflatarak ve bölerek Anadolu'dan atma, Hristiyanlığı yayma gayesi gütmüştür. Bunu gerçekleştirmek içinde Türk milletinin dini duygularını kullanılmıştır.³⁰³

³⁰⁰ Erol GÜNGÖR, a.g.e,s129.

³⁰¹ Muhammed UMARA, “Müslümanların Hristiyanlaştırılması”, Denge yay., İst., 1995, s.101.

³⁰² Erol GÜNGÖR, a.g.e, s.96.

³⁰³ Abdurrahman KÜÇÜK “Genel Olarak Misyonerlik”,s.50, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri İSAV Tartışmalı İlmî Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat,İstanbul,2004.

C – ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞTİRİLEN MİSYONER FAALİYETLERİ ÖNLEMENE YÖNELİK ÖNERİLER

Günümüzde modern misyonerlik “inkültürasyon projesi” dahilinde yapılmaktadır. İncil mesajının Hristiyan olmayan toplumların kültürüne uyarlanarak sunulması projesine “inkültürasyon”denilmektedir. II.Vatikan konsili ile gündeme gelen bir yaklaşım tarzı olmuştur.³⁰⁴

Ülkemizde inkültürasyon projesinin bütün hızıyla sürdürüldüğü görülmektedir. Misyonerlerin Türk insanını Hristiyanlaştırmak veya “Hristiyan Kültürü Dairesi içine almak” için takip ettikleri bir çok metod vardır. Bunları iyi bilmek misyonerlik karşısında alınacak tedbirlerin başarı şansını da artıracaktır. Kanaatimizce kendi kültürünü tanımak ve yaşamak kültürel tedbirlerin özünü oluşturacaktır. Bunun mümkün olabilmesi içinde yapılması önerilenler şöyle sıralanabilmektedir.³⁰⁵

1. Kültür ve kültürün bütün unsurlarının milletin varlığı ve geleceği bakımından önemi, milletimize özellikle çocuklara ve gençlere iyi öğretilerek,Türk kültürünün, Türk milletine özgü kimlik unsuru olduğunu vurgulanabilir.
2. Çocuklar ve gençler, dini ve milli konularda bilgilendirilebilir; din,tarih ve millet bilinci almalarına özen gösterilebilir. Din, vatan ve millet sevgisinin; Milleti oluşturan değerler bütününün milletin varlığına karşı olan bütün unsurlar yanında bölücü/yıkıcı faaliyetlere karşıda “panzehir” olduğu gerçeği vurgulanabilir.
3. Her ilde, ilçede, semtte, mahallede hatta köyde teşkilatlanmış “kültür evleri” kurulabilir. Buralar geçmişten geleceğe bütün kültür unsurlarının nakledildiği birer dernek görevi üstlenebilir.
4. Bu merkezlerde geleneksel Türk süsleme sanatları tezhip, ebru, hat, minyatür bütün ihtişamı ile varlığını devam ettirecek biçimde tanıtılabilir, böylece öğretimi yapılabilir.

³⁰⁴ Ali İsra GÜNGÖR, “Miyon ve Diyalog”,s.256-258, Asam Yayınları, Ank., 2002.

Ali İsra GÜNGÖR, “Tanrı’nın Şövalyeleri Cizvitler”,s.192-199,Asam yayımları, Ank., 2004
Asife ÜNAL, “Miyonerliğe Karşı Kültürel Tedbirler”,s.421, Dinler Tarihcileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02. Ekim 2005 Ank.) Türk. Din. Tar. Der. Yay. Ankara,2005.

³⁰⁵ Asife ÜNAL, a.g.m, s, 425-426.

5. Türk kültürünü güzel ve etkileyici örneklerle tanıtan, sevdiren ve benimseten filmler, tiyatro eserleri, TV programları yaptırılıp benimsetilerek izlenilmesi sağlanabilir.
6. Türk ve Müslüman oldukları, çocuklara ve gençlere sık sık hatırlatılarak, din ile kültür arasındaki ilişki iyice ortaya konulabilir, İslam'ın kültürel değerlere önem verdiğini, millete ait değerlerin gelenek ve göreneklerin İslam'da önemli yeri olduğuna, ülkesini ve milletini sevip onun yücelmesi için çalışmanın ibadet olduğu gençlere iyi anlatılabilir.
7. İslam dininin kolay ve sevgiyi esas alan bir din olduğu öne çıkarılarak, İslam dininin, öğretilmesi uygun olabilir. İslam dininin tanıtımında, Hz. Muhammed'in(S.A.V)Kolaylaştırınız;Zorlaştırmayınız;Sevdiriniz;Nefret Ettirmeyiniz” sözü esas alınabilir.
8. Tanzimat'tan beri içinde olduğumuz batı hayranlığının getirdiği özüne yabancılaşma, kültürünü beğenmeme hastalığının çaresi olarak kültür ve medeniyet iyi tanıtılabilir. Türk kültürünün bütün yönleriyle tanıtılması ve yaşatılmasının sağlanması devletin en önemli görevi olduğu hatırlatılabilir.
9. Kültürün tanıtımı için bütün teknolojik imkanlardan faydalanılabilir. Medya ve internetin gücünü Türk insanının kültürünü öğrenmesi, benimsemesi ve yaşaması için kullanma konusunda gerekli şartlar hazırlanabilir.
10. Türk kültürüne karşı faaliyet gösterenlere karşı aynı metodlarla Türk kültür değerleri propagandası yapılabilir. Toplum, diğer dinler ve kültürler hakkında bilgilendirilerek, misyonerliğin ne olduğu, misyonerlikle normal yollardan bir dini yada Hristiyanlığı anlatmanın farkı ortaya konulabilir. Misyonerlerin İslam'a, Türk Milletine, Türk kültürüne ve tarihine yönelik görüşleri Türk toplumuna öğretilerek, bunların yanlışlığı ortaya konulabilir.
11. Okullarda tarih, din kültürü ve ahlak bilgisi, sosyal bilgiler ve bazı derslerin müfredatına misyonerlik konusu yerleştirilerek. Burada misyonerliğin ne olduğu anlatılabilir.

Misyonerliğe karşı alınabilecek tedbir önerilerinden bir diğerini de dini tedbirler içermektedir. Misyonerliğe karşı doğrudan alınabilecek tedbir din eğitimi gerçekleştirilerek mümkün olabilir. Din eğitimi iki ayrı bölüme ayrılarak incelenmektedir.

Birincisi örgün veya yaygın din eğitimi süreçlerinde misyonerliğe karşı dini öğretmektir. Ailelerde, okullarda, camilerde, Kur-an kurslarında diğer yaygın eğitim kurumlarında gerçekleştirilen öğretim uygulamalarıdır.

İkincisi örgün ve yaygın tüm eğitim alanları vasıtası ile misyonerliğe karşı tedbir olarak verilecek özel din eğitimidir.³⁰⁶

Bu din eğitimiyle kast edilen dini, insanların ayağına götürmektir. Gel devri kapanmıştır. Dini insanlara süsleyerek sevgi ve kardeşlik duygularını kuvvetlendirerek insanlara sunmaya çalışmaktır.³⁰⁷ Camilerin, din görevlilerinin ve vakıfların bu amaçla yeniden yapılandırılması , görev alanlarının yeniden belirlenmesi faydalı olacaktır.

Ayrıca misyonerlere karşı toplumsal tedbir önerileri çerçevesinde;

- Din kurumuna bir sosyal müessese gözüyle bakılarak; dar ve kısır görüşlerin terk edilmesi uygun olacaktır. Türkiye sevdalısı sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler yüklenilebilir. Laikliğin, gerekli ve ihtiyaç duyulan bilgilendirme önünde bir engel kabul edilmemesi faydalı olacaktır. Bir kısır döngü halini alan laik,anti-laik çatışmalarının misyonerliğe uygun ortam oluşturmaması için herkese büyük görev ve sorumluluk düştüğü hatırlatılabilir. Milli kültürümüzü tanıtıcı toplumsal programlar ekranlarda, işitsel alanlarda ve insanların duygularına hitap edecek her yerde yer alması faydalı neticeler ortaya çıkarabilir.³⁰⁸
- İnsan hayatının en etkili ve belirleyici kurumu ailedir. Çocuğun kişiliği ve değerleri erken yaşlarda aile içerisinde şekillenmeye başlar. Ve burada kazanılan özellikler uzun yıllar varlığını ve etkinliğini sürdürür. Bu nedenle toplumumuzda aile yapısının güçlendirilmesi ve çocuk

³⁰⁶ Cemal TOSUN, “**Misyonerliğe Karşı Dini Tedbirler**” s.417-418,Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02 Ekim 2005 Ank.) Türkiye Din.Tar.Der.yay., Ankara , 2005.

³⁰⁷ Cemal TOSUN, **a.g.m**, s. 419

³⁰⁸ Mustafa E.ERKAL, “**Misyonerliğe karşı toplumsal Tedbirler**”s.433-434, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiyede Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02 Ekim 2005 Ank.) Türkiye Din. Tar. Der. Yay. Ank., 2005.

geliştirme ve gençlerle ilişkileri konusunda ailenin bilinçlendirilmesi gereğinin farkına varılması sağlanabilir. Yabancı kültür, inanç ve ideolojiler karşısında dini ve milli kimliği koruyup onlara sahiplenerek aile bağları kuvvetlendirilebilir.³⁰⁹

- Misyonerlerin sık sık dile getirdikleri İslam dini ve Müslümanlarla ilgili asılsız iddialarına ve karalama kampanyalarına karşı her seviyede uygun cevaplar oluşturularak,bunların kamu oyunda etkili olacak tarzlarda sunulması için gayretler gösterilebilir.³¹⁰
- Halkın misyonerlere karşı olan hassasiyeti, özellikle inanç turizm ile zayıflatılmış, herkes köy, ilçe ve illerinde bulunan kiliseleri ziyaret ederek Turistlerin kendilerine büyük miktarda para bırakacağına inanmış,bu duruma sempati ile bakar hale gelmiştir.³¹¹kutsal kabul edilen mekanlar turizm adı altında canlandırılmaya çalışılmıştır. Misyonerlik bazı turizm acenteleri adı altında yürütülmektedir. Turizm bir örtü gibi kullanılmaktadır. Bu alandaki yasal boşluklar giderilebilir. Anlamsız ve karşılığı olmayan hoş görü anlayışları terk edilebilir.³¹²

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütün kurum ve kuruluşlarıyla birlikte ortak hareket etmelidir. MEB bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığına büyük sorumluluk düşmektedir. Ülkemiz AB sürecine hazırlık amacıyla gerçekleştirmiş olduğu yasalarla misyonerlere büyük kapı açmıştır. Çıkarılan uyum yasalarındaki çelişkili ifadeler giderilerek, yasaların yeniden gözden geçirilmesi uygun olacaktır. Çünkü her millet her devlet kendi varlığını tehlikeye atacak gelişmelere karşı tedbir almak durumundadır. Her ülke anayasasını ve yasalarını ülkesinin bölünmesine parçalanmasına imkan vermeyecek şekilde düzenlemektedir.

Son olarak misyonerlik faaliyetleri yada başka gerekçelerle kaybolmaya yüz tutan Türk kültürel değerleri tanımak, tanıtmak, yaşatmak, Türk milletinin geleceği için her şeyden daha önemli olduğunu vurgulamak ta uygun olacaktır. Sahip olduğu medeniyet zenginliği ile kıtalara huzur ve güven ortamı sağlayan ecdadımızın mirasına sahip çıkan nesiller yetiştirmek ve bütünlüğümüzü bozucu her türlü tehlikelere karşı birlikte hareket etmemiz faydalı olacaktır.

³⁰⁹ Hayati HÖKELEKLİ, “**Misyonerlik Faaliyetleri ve Gençlerimiz**”,s.441, Türkiye’de Misyonerlik faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İst., 2005.

³¹⁰ Hayati HÖKELEKLİ, **a.g.m.**,s. 442

³¹¹ Harun GÜNGÖR, Mustafa ÜNAL, Ramazan ADIBELLİ, “**Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir çevresinde misyonerlik faaliyetleri**”, s.218,Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01-02 Ekim 2005 Ank.) Türkiye Din.Tar.der.yay., Ank., 2005.

³¹² Mustafa E. ERKAL, **a.g.m.**, s. 433

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı-Türk toplumu, hatta bütün insanlık eşi görülmedik bir dönüşüm projesi olan modernite ile karşılaşınca geleneksel tepki ve korunma mekanizmaları bir anda anlamsızlaşma sürecine girmiştir. Farklılığını ve üstünlüğünü her seferinde hissettiren Osmanlı toplumsal tahayyülü de , modernizmin ürettiği dayatmalar karşısında kendi gerçekliğinden şüpheye düşerek, asırlarca küçümsediği batı ile yani kendi varlığına meydan okuyan yeni yapı ve değerlerle eklemleme sürecine girmiştir. Bu sürecin tarihsel süreklilik içerisindeki yansımaları, bu güne kadar uzanan bir çizgide “batı ile birlikte hareket etme”, “küreselleşme”, “globalleşme” şeklinde devam etmektedir. 19.yy. dan bu yada devam eden süreç sancılı bir biçimde sürmektedir.³¹³

Kutsaldan yada büyüden arındırılarak salt aklın ve bilimin yüceltilmesini esas alan, insanın üzerinde hiçbir otorite ve değer kaynağı tanımayan modern dünya görüşü, özgül olarak³¹⁴ batı toplumlarında ortaya çıkmış daha sonra geri kalmışlığını kabul etmek zorunda kalan Osmanlı-Türk toplumunda yeniden diriliş, imparatorluğu kurtarma umutlarından biri olarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı-Türk toplumunda gerçekleştirilen bilim, sanat, hukuk vb. alanlardaki değişimler yerli kültürde beklenen sağlıklı değişimi sağlayamamış, aksine anomik bir ortamı oluşturarak toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bütünlüğünü bozmuştur.³¹⁵Yüzyıllara varan modernleşme arzumuz ve çabamız, modernleşme ihtiyacını doğuran şartlarda herhangi bir iyileşme ve rahatlama sağlayamamış,³¹⁶ aksine kendi kültürüne yabancı, öz kimliğini kaybetmiş bir toplum oluşturmaya başlamıştır.

Tanzimatla belirginleşen bu dönemde önce askeri alandaki yeniliklerle bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır.Daha sonra askeri alanla bağlantılı olarak diğer toplumsal yeniliklere girilmiştir.Bunun ilk göstergesi olarak Batı tarzı askeri okullar açılmış, bu okullarla bağlantılı olarak, mühendis okulları ,tıp ve fen fakülteleri açılmıştır.Böylece Batı tarzı eğitim ve bilim Osmanlı bünyesine girmiştir.Batılı eğitim ve bilim siyasi,sosyal,ekonomik ve kültürel alanda yeni bir anlam oluşturmuştur.Bütün bunlara ilave olarak Islahat ve Meşrutiyet dönemlerinde gerçekleştirilen idari,hukuki ve bürokratik alanlardaki değişimler siyasal ve toplumsal yapıyı iyice sarsmıştır.

³¹³ Mehmet AKGÜL, “**Türk Modernleşmesi ve Din**”,s.357-358, Çizgi kitabevi, Konya ,1999.

³¹⁴ Mehmet AKGÜL, **a.g.e.**, s. 358

³¹⁵ Mehmet AKGÜL, “**Türkiye’de din ve değişim**”,s.218, Ötüken, İstanbul,2002.

³¹⁶ Mehmet AKGÜL, **a.g.e.**, s. 49

Özellikle Eğitim ve öğretim alanındaki Batı tarzı değişim faaliyetleri nesiller arası düşünce ve yaşantı tarzlarında farklılık meydana getirmiştir. Bu durum gelenek ve modern toplum arasında uyumsuzlukları belirginleştirmiş ve kuşak çatışmalarına sebep olmuştur. Kültürel farklılıklar iyice belirginleşmiştir.

Günümüzde Türk kültürü yani Türk milletinin hayatı birbirine uymayan her türlü kültür ögesinin bir arada bulunmasıyla bir panayır yerini andırmıştır. Bu görünüm kültür zenginliğinin değil manevi parçalanmanın işareti olmuştur. Bugün Türk kültürünün önündeki mesele medeniyet meselesine dönüşmüştür. İki yüz yıldır içine düştüğümüz güçlüklerden kurtulacağız derken medeniyetimizi tahrip ettik, değişmek gerekiyordu, fakat yanlış teşhis konmuştur, yanlış strateji uygulanmıştır, yanlış biçimde değiştirilmiştir. Sonuçta , toplumumuzda çözülme olmuştur.³¹⁷

Hristiyanlığın ilk yıllarında Hz.İsa'nın: *'İmdi siz gidin bütün milletleri şakirt edinin .Onları baba,oğul ve kutsal ruh adına vaftiz eyleyin,size emrettiğim her şeyi onlara tutmalarını öğretin'* sözünü hristiyanlığı yaymak için misyon kabul eden misyonerlere, Osmanlı-Türk toplumunun yaşamış olduğu bu çözülme süreci uygun bir faaliyet ortamı sunmuştur,böylece misyonerlerin günümüzdeki faaliyetlerinden birini içeren“Türk kültür hayatında temelli değişiklikler yapma” idealinin gerçekleştirilmesi daha da kolay olacaktır.

Osmanlı devletinin Hristiyan Misyonerlerle karşılaşmaları Katolik Misyonerlerin Osmanlı topraklarına gelmesiyle başlamıştır. Osmanlı topraklarında siyasi amaçla gerçekleştirilen ilk misyoner faaliyet Ermeniler üzerinde gerçekleştirilmiştir.Ermenilerin bağımsızlığını ilan etmesiyle sonuçlanmıştır.Batılı güçlerin desteğiyle Osmanlı topraklarındaki misyoner faaliyetler daha da hızlanmıştır.Batılı devletler misyonerleri kendi kültür ve medeniyetlerin diğer uluslara taşınmasında büyük bir nimet olarak görmüşlerdir.Diğer toplumların kendileri tarafından sömürülmesinde Misyonerler büyük rol oynamıştır.

Misyoner teşkilatlar faaliyet gösterdikleri İslam ülkelerinde başarıya ulaşabilmek için her ülkenin özelliğine göre stratejiler geliştirmişlerdir. Önce bu insanları dinlerinden soğutarak ve aralarına bir takım ihtilaflar sokarak hedefe daha kısa yoldan ulaşmayı planlamışlardır.

³¹⁷ Yılmaz ÖZAKPINAR, “İslam medeniyeti ve Türk kültürü”,s.82, Ötüken, İstanbul, 1999.

Misyonerlerin Türk Halkına Yönelik Faaliyet Metotları:

Yüzyılın son çeyreğinde Türkiye’de bulunmuş , Türk sosyal hayatını yakından tanımış olan James E. Dittes’e göre; Türkiye’de misyonerlik faaliyetleri sürdürülürken özellikle “Türk Temel şahsiyet yapısı” dikkate alınarak millet karakteri ve fertlerin psikolojileri daima hesaba katılmak suretiyle bir din sosyolojisi ve psikolojisi yapılmaya çalışılacaktır. Türkiye’de gerçekleştirilmek istenen misyonerlik faaliyetlerinde, misyonerler doğrudan doğruya Türk sosyal hayatına iştirak ederek, giriştiği insani hareketler ile halkın sempatisini kazanacak, bu arada ortaya çıkacak fırsatları iyi bir şekilde kullanarak dini telkinlerde bulunacaktır.” Türkiye’de uygulanmak istenen bir diğer misyonerlik faaliyeti de Türk sosyo-kültürel hayatında temelli birtakım değişiklikleri gerçekleştirmektir. Bu metodla Türklerin Müslümanlık için menfi tavırlar takınmayı öğrendikleri dünyevi sahalar içerisine gizlice Hristiyanlık tesiri yapılmaya çalışılacaktır. Böylece Türk sosyo-Kültürel hayatı içten içe değişerek Hristiyanlaşma süreci başlamış olacaktır.³¹⁸

Hristiyanlığın ilk yıllarında diğer milletlere hristiyanlığı yaymayı felsefe edinen misyonerler zamanla kendi uluslarının ve destekçi Avrupa merkezli devletlerinin, sömürgeci, emperyalist emellerini gerçekleştirmek içinde baş aktör olarak görevlerini sürdürmeye devam etmektedirler.. Osmanlı toplumunca sadık millet olarak isimlendirilen ve huzur içerisinde uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti içerisinde yaşayan Ermenilerin isyan etmesinde, Bulgaristan’ın bağımsız bir devlet olmasında, misyonerlerin ve misyoner okullarının büyük etkisi olmuştur.

Doğu Ülkelerinin “batı emperyalizmin emrine girmesinde ve sömürgeleştirmesinde hep misyonerler kullanılmıştır. Çünkü onlar yerine göre ilim adamı olarak, yerine göre din adamı olarak, yerine göre de asker olarak faaliyetlerde bulunmuşlardır.Onlar yerine göre sağlık personelidir. Yerine göre tarım elemanıdır. Yerine göre yardım kuruluşudur. Yerine göre barış gönüllüsüdür. Yerine göre basın yayın mensubudur. Yerine göre deprem ve yangın uzmanıdır. Bunlar hiçbir yere tesadüfen gitmemişlerdir.³¹⁹

³¹⁸ [www.diyaret.gov.tr/14.11.2005:CILACI,Osman,'Milli ve dini Bütünlüğümüz Açısından Türkiye’de misyoner Faaliyetleri’](http://www.diyaret.gov.tr/14.11.2005:CILACI,Osman,'Milli%20ve%20dini%20Bütünlüğümüz%20Açısından%20Türkiye'de%20misyoner%20Faaliyetleri').

³¹⁹ Abdurrahman KÜÇÜK, a.g.e,İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, s. 51.

Misyonerliğin masum bir dini tebliğ olmadığı sivil toplum kuruluşları ve devlet adamları tarafından da dile getirilmektedir. Diyanetten sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Aydın, misyonerliğin masum bir din tebliği veya din hürriyetini kullanma olayı olmadığını, aksine siyasi amaçları olan son derece planlı bir hareket olduğunu ifade etmiştir. Aydın, ayrıca misyonerlik faaliyetleri yüzyıllardır Anadolu coğrafyasında aynı değerler ekseninde huzur içerisinde birlikte yaşamayı ve hayatı paylaşmayı sürdüren gelen toplumumuzun değerler bütünüünün en temelinde yatan dini inancında bir farklılaşma meydana getirerek onun tarihi, dini, milli ve kültürel birlikteliğini ve bütünlüğünü bozup parçalamayı amaçlamaktadır, ifadelerini kullanmıştır.³²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı da son zamanlarda artan misyonerlik faaliyetlerine karşı önlemler almaya başlamıştır.³²¹

Sonuç olarak diyebiliriz ki, ülkemizde iki yüzyıllık bir tarihi geçmişe sahip olan batılılaşma süreci, günümüzde de etkisini artırarak hissettirmektedir. Bu süreçle birlikte toplumumuz kendi kültürel kimliğine yabancılaşmakta, aile bireyleri arasında kuşak çatışması yaşanmakta, örf ve gelenekler terk edilmektedir. İslâmla yoğrulan kültürüne yabancılaşan toplumumuz, batı kültürünün etkisine girerek Hristiyanlaştırılma yolunda büyük mesafe almıştır. Batı Dünyası Cephede yenemediği ve Anadolu'dan atamadığı Türk halkımızı, sevgi ile yaklaşarak, farklılıkları kullanarak, içten içe zayıflatarak Anadolu'dan atma ve Hristiyanlığı yayma gayesini gütmektedir. Özellikle günümüzde misyonerlerin çalışma şartları oldukça kolaylaşmıştır. Osmanlı son döneminde gerçekleştirilen Tanzimat, İslahat ve Meşrutiyet gibi değişim hareketleri, günümüzde AB süreciyle devam etmektedir. Türkiye'nin AB'ye girme sevdasıyla çıkardığı uyum yasaları daha çok misyoner grupların işlerine yaramıştır, Çıkarılan bu kanunlarla misyoner gruplar Türkiye'de kurdukları vakıflarla istediği mülkiyeti satın alma, para toplama ve faaliyette bulunma hakkını elde etmişlerdir. Bu durum ülkemizin birlik ve beraberliği için büyük tehlike oluşturmaktadır. Toplumumuz ve devletimiz için büyük tehlike oluşturan misyoner faaliyetlere karşı birlikte hareket etmemiz gerekmektedir. Bu faaliyetlere karşı her türlü dini, siyasi, sosyal ve kültürel önlemler alarak, ülkemizin birliğini ve bütünlüğünü muhafaza etmemiz gerekmektedir.

³²⁰ www.sabah.com.tr/30.05.2005: 'Misyonerlik Planlı Bir Harektir?.'

³²¹ www.yenisafak.com.tr/14.11.2005: 'Diyanet Misyonerlere Karşı Kolları Sıvadı?.'

BİBLİYOGRAFYA

- AKGÜL, Mehmet, “**Türk Modernleşmesi ve Din**”, Çizgi Kitabevi, Konya, 1999
- AKGÜL, Mehmet, “**Türkiye’de Din Ve Değişim**”, Ötüken, İst., 2002
- AYDIN, Mehmet, “**Din Fenomeni**”, Tekin Kitabevi , Konya, 1993
- AYDIN, Mehmet, “**Hristiyan Gelenek Konsilleri ve II. Vatikan Konsili**”, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları, Konya, 1991.
- AYDIN, Mehmet, **Dinlerarası Diyalog Yenibirmisyonyöntemimi? İslamiyat Dergisi V**, cilt:3, Ankara, 2002.
- AYDIN, Mehmet, “**Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995.
- AYDIN Mehmet, ‘**Soru ve Cevaplar**’, Türkiye’de Misyonelik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- AYDIN, Mehmet, “**Türkiye’de Katolik Misyonerliğin Dünü, Bugünü**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- AYDIN, Mehmet “**Hristiyan Misyonerliğin Başlangıcı, Gelişimi, Hedefleri**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01-02- Ekim 2005 Ank.), Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları. Ankara, 2005.
- AYDIN, Mahmut, “**Evanjelik Hristiyanlığın Misyon Yöntemleri Ve Türkiye’deki Yansımaları**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01-02 Ekim 2005 Ank.) Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005
- AYVERDİ, Samiha, “**Misyonerlik Karşısında Türkiye**”, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969.
- AKDENİZ Sabri, “**Genel olarak Misyonerlik**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, “**Nutuk**”, Cilt:11, Devlet Kitapları, İstanbul, 1952.
- ALTUNDAL, Aytunç, “**Misyonerlik Artışta**”, www.Diyalog.com.tr\31.12.200
- BARNABAS, “**İncil**”, (Çev:M.YILDIZ), Kültür BasınYayınBirliği, İstanbul.

ADAM,Baki,**Türkiye’de Misyonerliğe Zemin Oluşturan Faktörler.**

[htt://fortuna.divinty.ankara.edu.tr/14.11.2005](http://fortuna.divinty.ankara.edu.tr/14.11.2005).

BİLGİN, Vecdi, “**Sosyal Çözülme Ve Din**”, Etüt yayınları, Samsun, 1997.

BAYZAN,Alirıza,’**Protestan Misyonerlerin Türkiye Operasyonu**’

:[www.balikesir.edu.tr\14.11.2005](http://www.balikesir.edu.tr/14.11.2005).

BULAÇ, Ali, “**İslam dünyasında Toplumsal Değişme**”, Nehir yayınları,İstanbul,1987.

BOTTOMORE, Tom .B, “**Toplum Bilimi**”, (Çev:Ünsal Oskay) BetaYayınlar İst, 1984.

BİLGESEVEN, Amiran Kurtgan, “**Genel Sosyoloji**”, Filiz kitabevi, İstanbul, 1986.

CİLACI, Osman, “**Hristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri**”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara,1990.’**Milli ve Dini Bütünlüğümüz Açısından Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri**’;www.diyamet.gov.tr/14.11.2005

CANATAN, Kadir, “**Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme**”, İnsan Yayınları., İstanbul,1995.

ÇINAR,İlker,’**Şifre çözüldü**,2.baskı,Ozan Yayıncılık,İstanbul,2005.

ÇAYIR, Celal, “**Din Değiştirmede Etkili Olan Psiko Sosyal Faktörler ve Bursa’da Misyonerlik Faaliyetleri**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01-02 Ekim 2005 Ank.) Dinler Tarihi Araştırmaları V,Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları,Ankara, 2005.

ÇAHA, Ömer, “**Türkiye’de Resmi Din Anlayışı**”, Türkiye’de Din Söylemleri, İslamiyat Dergisi, Cilt: 4, S. 4, Ankara, 2002.

DÖNMEZER,Sulhi, “**Sosyoloji**”, Savaş yayınları, Ankara, 1982.

DÖKMECİYAN,R.Hrair,’**Arap dünyasında köktencilik**’,(çev:M.Karahasanoğlu),İlke yayıncılık,İstanbul.1992

DURKHEİM Emile,**İntihar**, (Çev:Özer Ozankaya), Türk Tarih Kurumu Yayınları,Ankara,1986.

DEVELİOĞLU,Ferit,**Osmanlıca-Türkçe Lügat**,Ankara,1979.

ERDEM,Mustafa,**Türkiye’deAzınlıklara Yönelik Misyonerlik Faaliyetleri**,Türkiyede Misyonerlik Faaliyetleri,İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi,(17-18 Nisan 2004),Ensar Neşriyat,İstanbul,2004

ERKAL, Mustafa E., “**Misyonerliğe Karşı Toplumsal Tedbirler**” Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01-02 Ekim 2005 Ank.), Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005.

ERKAL, Mustafa, “**Sosyoloji**”, Dergah Yayınları, İstanbul, 1995.

EROĞLU, A. Hikmet, “**Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

FİCTER, **Sosyoloji Nedir?**, (çev:N.Çelebi), Sekçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990.

FERRUH, Ömer-HALİDİ, Mustafa, “**İslam Ülkelerinde Misyonerlik Ve Emperyalizm**”, (Çev:O.Şekerci), Çeşme Yayınları, İstanbul, 1968

GÜNDÜZ, Şinasi-AYDIN Mahmut, “**Misyonerlik**”, Kaknüs Yayınevi, İstanbul, 2002.

GÜNDÜZ, Şinasi, “**Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri**”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

GIYASETTİN E., İslam Dünyası ve Milliyetçilik, (Çev:T.Cevdet) Pınar Yayınları, İst. 1993

GÜNGÖR, Erol, “**Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri**”, Ötüken, İstanbul, 1999.

GÜNGÖR, Erol, “**Türk Kültürü Ve Milliyetçilik**”, Ötüken, İstanbul, 1987.

GÜNAY, ÜNVER, **Din sosyolojisi**, İnsan yayınları, İstanbul, 2000.

GÜNGÖR, Harun-ÜNAL, Mustafa-Adıbelli, Ramazan, “**Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir çevresinde misyonerlik**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik , Dinler Tarihi Araştırmaları V (01-02 Ekim 2005), Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları. Ankara, 2005

GÜNGÖR, Ali İsmail, ‘**Vatikan, Misyon Ve Diyalog**’, Asam Yayınları, Ankara, 2002.

GÜNGÖR, Ali İsmail, “**Tanrı’nın Şövalyeleri**”, Cizvitler, Asam Yayınları, Ankara, 2004

GÖKBERK, Macit, “**Felsefe Tarihi**”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.

HAYDAROĞLU, İlknur Polat, ‘**Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar**’, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.

HARMAN, Ömer Faruk, **“Genel Olarak Misyonerlik”**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

HÖKELEKLİ, Hayati, **“Gençleri Misyonerliğe Karşı Koruyucu Önlemler”**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

İSLAM, **‘Emperyalizmin Öncüleri’**, Ocak, 1986.

İNCİL, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1967

KOCABAŞ, Süleyman, **“Türkiye’de Gizli Tarih III, Misyonerlik Ve Misyonerler”**, Vatan Yayınları, İstanbul, 2002.

KOCAOĞLU, A. Mehmet, **Misyonerlik Faaliyetlerinden Pontus Rum Devletine Uzanan Süreç**, Giresun Tarihi Sempozyumu, 24.25, Bildiriler, 1997.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, **“Kendi Belgeleriyle Anadolu’daki Amerika Misyoner Okulları”**, Arba yayınları, İstanbul, 1989.

KURAN-I KERİM, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993

KÜÇÜK, Abdurrahman, **“Misyonerlik Nedir?”** (Misyonerlik ile Tebliğ Arasındaki Fark), Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, Dinler Tarihi Araştırmaları V, (01-02 Ekim 2005 Ank.), Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005.

KÜÇÜK, Abdurrahman, **Misyon Anlayışı ve Misyonerlik**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-16 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.

KURAN, Ercüment, **“Türkiye’nin Batılılaşması ve Milli Meseleler”**, Diyanet Yayınları, Ankara 1994..

KÖSEMİHAL, N. Şazi, **“Durkheim Sosyolojisi”**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.

KÖSE, Ali, **“Din Değiştirmenin Psiko-sosyal Nedenleri”**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

KÜRŞAT, Demirci, **“Misyonerlik Metodlarındaki Değişim”**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

- MARX, Karl, **“1844 Felsefe Yazıları”**, Çev: (Murat Belge), Verso, Ankara, 1986.
- MALKOÇ. M. Numan, **“Türkiye’de Protestan Misyonerliği”**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İSAV Tartışmalı İلمي Toplantılar Dizisi, (17-18 Nisan 2004), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- MALKOÇ. M. Numan, **“İstanbul ve Çevresinde Misyonerlik”**, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik (01.02 Ekim 2005 Ankara), Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005.
- ORTAYLI, İlber, **“Misyonerlik”** Milliyet Gazetesi, 9 Ocak 2005 (pazareki)
- ÖZAKPINAR, Yılmaz, **“İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü”**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1999.
- PAÇACI, Mehmet, **“Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem”**, Türkiye’de Din Söylemleri, İslamiyat Dergisi, Cilt: 4, Sayı:4, Ankara, 2002.
- ŞAHİN, Süreyya, **Türkiye’de Ortodoks Misyonerliği**, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri İSAV Tartışmalı İلمي Toplantılar Dizisi (17-18 Nisan 2004) Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004
- SARIBAY, Ali Yaşar, **“Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam”**, İletişim, İstanbul, 1995.
- SAİD, Edward, **“Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu”**, (Çev: N. Uzel), Pınar Yayınları, İstanbul, 1982.
- SİDDİKİ, Mazharuddin, **İslam Dünyasında Modern Düşünce**, Derga Yayınları, İstanbul.
- ŞAFAK, Nurdan, **19.y.yda Osmanlı Devleti’nde-ABD Siyasi İlişkileri**
;www.osmanli.org.tr/14.11.2005
- ORHAN, Hançerlioğlu, **“Toplum Bilimi Sözlüğü”**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- TOYNBEE, Arnold, **“Dünya ve Garp”**, Çev: E. Bilgiç, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1969.
- TOYNBEE, Arnold, **“Tarih Bilinci”**, Çev: M. Tuncay, Bateş, İstanbul, 1978.
- TOPÇU, Nurettin, **“Kültür ve Medeniyet”**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1970; **Büyük Türkiye**, www.diyane.gov.tr/14.11.2005
- TURAN, Ömer, **“Avrasya’da Misyonerlik”**, Asam, Yayınları, Ankara, 2002.

TÜMER, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman, “**Dinler Tarihi**”, Ocak Yayınevi, Ankara, 1997.

TURHAN, Mümtaz, “**Kültür Değişmeleri**”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.

TÜRKDOĞAN, Orhan, “**Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme**”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

SEZER, Ayten, **Osmanlıdan Cumhuriyete Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devletinin 700. yılı özel sayısı, Ank, 1999; **Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri**, www.ait.hacettepe.edu.tr./31.11.2005

ŞERİATI, Ali, “**Medeniyet ve Modernizm**”, (Çev: A. Yüksel), Birey Yayınları, İstanbul, 1984.

URALGIRAY, Yusuf, “**İslam Aleminde Misyonerlik Faaliyetleri**”, y.yok, Ankara, 1997.

UMARA, Muhammed, “**Müslümanların Hristiyanlaştırılması**”, Denge, İstanbul, 1995.

TOSUN, Cemal, “**Misyonerliğe Karşı Alınacak Dini Tedbirler**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, (01.02. Ekim 2005 Ankara), Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005.

ÜNAL, Asife, “**Misyonerliğe Karşı Kültürel Tedbirler**”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik (01.02. Ekim 2005 Ankara), Dinler Tarihi Araştırmaları V, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, 2005.

VAROL, M. Ahmet, **İslam Dünyasından Kesitler**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1990.

WHITE, George E., **Bir Amerikan Misyonerinin, Merzifon Amerikan Koleji Hatıraları**, (ter: Cem Tarık Yüksel) Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.

www.İntihar.de/sosyolojik.htm/31.11.2005; **İntiharın** Sosyolojik nedenleri.

www.sabah.com.tr/30.05.2005; **Misyonerlik** Planlı Bir Harektir.’

www.aksam.com.tr/30.05.2005; **İstihbarat** ve Güvenlik raporlarında misyonerlik’.

www.yenisafak.com.tr/14.11.2005 ; **Diyanet** Misyonerlere Karşı Kolları Sıvadı.’

www.diyanet.gov.tr/14.11.2005; OSMAN, Cilacı, **Milli** ve Dini Bütünlüğümüz Açısından Türkiye’deki Misyoner Faaliyetleri.’

<http://fortuna.divinty.ankara.edu.tr/14.11.2005>; BAKI, Adam, **Türkiye’de** Misyonerliğe Zemin Oluşturan Faktörler’.

www.atonet.org.tr/14.11.2005; **ATO’dan** Misyonerlik Raporu.’

www.aksiyon.com.tr/14.11.2005; **MİT’in** Misyonerlik Raporu’.

www.marksist.com.tr/31.12.2005; **Yabancılaşma** ve İnsanın Geleceği’.

www.kiriminoloji.com.tr/31.12.2005; FÜSUN, Sokullu-Akıncı, **Suç** ve Nedenleri.’

www.balıkesir.edu.tr/30.05.2005; ALİ RIZA, Bayzan, **Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu’**.

www.osmanli.org.tr/14.11.2005; NURDAN, Şafak, **19.yy** da Osmanlı-ABD İlişkileri’.

www.agap.tr.gs/14.01.2004; **İslam’a** Hakaret İçeren Yazılar Yayınlayan Site.’

www.prespiteryen.org./01.09.2004; **Hristiyanlıkla** İlgili Genel Bilgiler İçeren ve Dini Propaganda Yapan Site’.

www.acizane.net./31.12.2005 ; **TSK’dan** Misyonerlik Raporu’.

www.yedidyu.tr.gs/14.01.2004; **Hristiyanlıkla** İlgili Genel Bilgiler İçeren ve Dini Propaganda Yapan Site’.

www.diyalog.com.tr/31.12.2005; AYTUNÇ, Altundal, **Misyonerlik** Artışta!’

www.guhanna.tk/13.01.2004; **Hristiyanlık** Propagandas Yapan Site’.

www.isa Mesih.sitemynet.com/01.09.2003; **Hristiyanlık** Propagandası Yapan Site’.

www.isa Mesih.org/03.03.2004; **Hristiyanlık** Propagandası Yapan Site’.